

รายงานวิจัย

การศึกษาพิธีกรรมกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของชาวมอญ: ศึกษาเฉพาะกรณี
ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

BUN KLANG BAN AND SONGCHAO CEREMONY : A CASE OF
MON IN TAMBON KOKRET, AMPHOE PAKKRET
NONTHABURI PROVINCE

เสาวภา เชาว์ศิรินทร์
สาขามานุษยวิทยา

โรงเรียนวัดผาสงฆณีจักร ตำบลบางพูด
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

2537

ทุนอุดหนุนการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

บทคัดย่อ

รายงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาพิธีญุลกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของชาวมอญ ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เพื่อหาความหมายของสัญลักษณ์ในพิธี โดยเฉพาะการใช้สิ่งของต่างๆ ตามสภาพแวดล้อมแทนความคิดความเชื่อ ภายใต้บริบททางสังคมของชาวมอญ การวิเคราะห์สัญลักษณ์ในพิธีสะท้อนให้เห็นระบบคิดและความเชื่อ ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจความหมายพิธีกรรมได้ชัดเจนขึ้น

จากการศึกษาพบว่า พิธีญุลกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าเป็นพิธีที่ทำในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือนหก หรือเดือนพฤษภาคมหลังจากพิธีสงกรานต์แล้ว เพื่อเป็นสิริมงคลและป้องกันสิ่งชั่วร้ายต่างๆ ที่มีต่อหมู่บ้าน โดยการส่งรูปปั้นตัวแทนพร้อมเสบียง ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าจะนำสิ่งเหล่านี้ไปใช้ในชาติหน้า ในการประกอบพิธีกรรมมีการเชิญเจ้าพ่อต่างๆ ที่อยู่บนเกาะมากินเครื่องสังเวย และร่วมสนุกสนานกับชาวบ้าน นอกจากนี้ พิธีญุลกลางบ้านและพิธีทรงเจ้ายังแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ พิธีกรรมตามแนวพุทธศาสนาและพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมที่เกี่ยวกับการนับถือผี

ส่วนการวิเคราะห์ตีความสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีนั้น ได้สะท้อนให้เห็นการแบ่งหน้าที่ตามบทบาทของเพศหญิงและเพศชายในการจัดระเบียบทางสังคม การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม รวมไปถึงการแสดงเอกลักษณ์ในการดำรงชาติพันธุ์ของชาวมอญ ในขณะเดียวกันยังแสดงให้เห็นบรรทัดฐานที่แบ่งแยกบทบาทหน้าที่ของเพศหญิงและเพศชาย ซึ่งอยู่ภายใต้โลกทัศน์และความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลของศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ และการนับถือผี ทั้งหมดนี้ทำให้เห็นลักษณะโครงสร้างทางสังคมและการจัดระเบียบทางสังคมของชาวมอญที่ตำบลเกาะเกร็ด

Abstract

This research is to study Bun Klang Ban and Songchao Ceremony of Mon in Tambon Kokret, Amphoe Pakkret, Nonthaburi Province and the symbols of the ritual in the ceremony, especially, items in these surroundings representing their idea and belief. In the social context of Mon, symbolic analysis shows the idea and belief system which will set up the understanding of the ceremonial performance clearly.

The study was found that Bun Klang Ban and Songchao ceremony were held in May after Songkran Festival for goodluck and warding off the evil. With their old belief, it was acted by delivering the representations and provisions to use in the future rebirth. For the ceremonial performance, the spiritual guardians were invited to have some foods and join with villagers. In addition, Bun Klang Ban and Songchao Ceremony composed of 2 parts. One is a Buddhist ceremony and the other is animistic based on the old belief.

Symbolic analysis shows identified role differentiation between men and women according to social organization, culture assimilation, and Mon ethnic identity. At the same time, it reflects social norm influenced by Buddhist, Brahman and animistic worldview and belief which separates men and women. In conclusion, social structure and social order of Mon in Kokret can be clearly seen after the analysis.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาปริญญาโทและปริญญาตรีของข้าพเจ้า ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ข้าพเจ้าได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติปี 2536 ต้องขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

งานวิจัยครั้งนี้ได้จากการประสิทธิ์ประสาทวิชาแนวทางในการศึกษาจากรองศาสตราจารย์ ดร. อมรา พงศาพิชญ์ และจรรยา เรืองไม่ได้อีก ข้าพเจ้าไม่ได้รับความกรุณาและความร่วมมืออย่างดีในการให้สัมภาษณ์ของชาวมอญทุกคนที่เกาะเกร็ด และการช่วยตรวจทานแก้ไขการเขียนจากคุณกิตติพงษ์ เกษมพงษ์ เพื่อนพี่แสนดีที่สละเวลาให้ ตลอดจนนายวิชา เชาวดีศิลป์ และด.ญ. วาทยากร เชาวดีศิลป์ เป็นกำลังใจสำคัญที่ทำให้งานสำเร็จตามความมุ่งหวัง

หากผลการศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ในด้านใดก็ดี หรือหน่วยงานใดที่มองเห็นคุณค่า ขอยกความดีนี้ให้แก่ทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำงานนี้ ทั้งผู้ที่ได้กล่าวนามไว้แล้ว และผู้ที่ไม่ได้กล่าวนามทุกท่าน ข้าพเจ้าขอขอบคุณจากใจจริง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญแผนที่	ฉ
สารบัญรูปภาพ	ญ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
แนวคิดที่เกี่ยวกับการวิจัย	2
เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
สมมุติฐานการวิจัย	8
ขอบเขตของการวิจัย	9
วิธีการศึกษา	9
แผนการดำเนินงาน	10
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	11
แผนภูมิแสดงแนวทางการศึกษา	11
2 สภาพชุมชนทั่วไปของตำบลเกาะเกร็ด	12
ลักษณะทางภูมิศาสตร์	12
การคมนาคม	15
ลักษณะการตั้งบ้านเรือน	15
ภูมิหลังและประวัติของชุมชน	19

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
อาชีพของชาวมอญเกาะเกร็ด	21
การทำเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด	22
- ดิน	22
- ขั้นตอนการปั้น	23
- วิธีการเผา	23
- เตาเผาและวันเข้าเตา	27
- ความเปลี่ยนแปลงและการฟื้นฟู	29
ประเพณีและความเชื่อของชาวมอญเกาะเกร็ด	30
- พิธีประจำหมู่บ้าน (pea cu)	31
- ผีบ้านหรือผีเรือน (house spirits)	31
- สงกรานต์	32
- ออกพรรษา	33
ภาษา	33
ลักษณะทางประชากร	34
การศึกษา	34
ศาสนา	35
การบริการสาธารณสุขต่างๆ	35
การรวมกลุ่มหรือสถาบันทางสังคม	35
3 รูปแบบ รายละเอียด และสัญลักษณ์สำคัญของพิธีญูกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของ ชาวมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี	36
พิธีญูกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของชาวมอญ	36
ลักษณะของการจัดสถานที่ในการประกอบพิธี	36
การประกอบพิธีญูกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า	37
ความหมายและความเป็นมาของพิธีญูกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า	37

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
	ลักษณะสำคัญของพิธีญูกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า 38
	สัญลักษณ์สำคัญในพิธีญูกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า 41
	ผู้ร่วมงานและประกอบพิธีญูกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า 44
	พฤติกรรมและการแสดงออกของผู้เข้าร่วมพิธีญูกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า 45
	คำพูดหรือถ้อยคำที่ใช้ในพิธีญูกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า 47
4	สัญลักษณ์สำคัญในพิธีญูกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า: ความหมายและการตีความตาม ความคิดความเชื่อของชาวมอญเกาะเกร็ดและเอกสารที่เกี่ยวข้อง 49
	การตีความหมายสัญลักษณ์สำคัญในรูปของวัสดุ 49
	- รูปปั้นดินเหนียวคน, สัตว์, ผลไม้ 49
	- เครื่องเซ่นที่ใส่ลงไปในแพหยวกกล้วยของพิธีญูกกลางบ้าน 51
	- แพหยวกกล้วยในพิธีญูกกลางบ้าน 51
	- ข้าวสารเสกในพิธีญูกกลางบ้าน 53
	- ถาดเครื่องสังเวยในพิธีทรงเจ้า 54
	- กิ่งใบหญ้า 56
	ผู้ร่วมประกอบพิธีญูกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า 56
	- พระสงฆ์ 56
	- เพศหญิงและเพศชายในพิธีญูกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า 57
	- เรื่องของอายุในการประกอบพิธีญูกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า 60
	- วิถีอันเชิญเจ้ามาร่วมในการประกอบพิธีทรงเจ้า 61
5	วิเคราะห์สัญลักษณ์สำคัญในพิธีญูกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า: ความหมายและ การตีความ 62
	สัญลักษณ์สำคัญในพิธีญูกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า: ชั่วความรู้สึก (Sensory Pole) 63

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
สัญลักษณ์สำคัญในพิธีญกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า: ชื่ออุดมคติ (Ideological Pole)	66
พิธีญกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างและการจัดระเบียบทางสังคมของชาวมอญเกาะเกร็ด	70
มิติเรื่องเวลา พื้นที่ และตัวบุคคลในพิธีญกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของชาวมอญเกาะเกร็ด	71
6 สรุปและข้อเสนอแนะ	74
บรรณานุกรม	76
ภาคผนวก	79
ประวัติวัดบนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี	
- วัดปรมัยยิกาวาส	81
- วัดฉิมพลี	84
- วัดไผ่ล้อม	85
- วัดเสาธงทอง	86
ประวัติผู้เขียน	94

สารบัญแผนที่และตาราง

แผนที่		หน้า
1	แผนที่แสดงที่ตั้งของตำบลเกาะเกร็ด	13
2	แผนที่แสดงอาณาเขตของตำบลเกาะเกร็ด	14
3	แผนที่แสดงเส้นทางคมนาคมของตำบลเกาะเกร็ด	16
4	แผนที่แสดงที่ตั้งของสถานที่ทำการต่างๆ ของตำบลเกาะเกร็ด	18
5	แผนที่แสดงที่ตั้งของวัดบนเกาะเกร็ด	80
ตาราง		
1	ตารางสรุปสัญลักษณ์สำคัญในพินิจภูมิลำบ้านและพินิจทรงเจ้าตามกรอบแนวคิดของ Victor Turner	48

สารบัญรูปภาพ

ภาพที่	หน้า
1 แพทย์วอกกล้วยในพิธีบุญกลางบ้านของชาวมอญเกาะเกร็ด	87
2 ข้าวของที่ใช้ในการประกอบพิธีโดยนำไปวางบนแพยวอกกล้วย	87
3 ชาวบ้านทำพิธีก่อนจมน้ำแพไปลอยที่แม่น้ำหน้าหมู่บ้าน	88
4 ชาวบ้านกำลังช่วยกันยกแพยวอกกล้วยไปลอยที่แม่น้ำ	88
5 แพทย์วอกกล้วยในพิธีบุญกลางบ้านถูกน้ำไปลอยที่แม่น้ำ	89
6 แพทย์วอกกล้วยขณะลอยในแม่น้ำตามความเชื่อของชาวบ้านว่ามันสามารถจมน้ำของ บนแพนี้ไปส่งภุมินีหน้าได้	89
7 ภาตสังเวยเจ้าต่างๆ บนเกาะเกร็ดในส่วนของพิธีทรงเจ้า	90
8 ภาตสังเวยมากมายของแต่ละครัวเรือนที่นำมาร่วมพิธีทรงเจ้า	90
9 เจ้าพิธีซึ่งเป็นหญิงอาวุโสของหมู่บ้านกำลังอัญเชิญเจ้าใหญ่ของเกาะไปยังปะรำ ประกอบพิธี	91
10 เมื่อเจ้าพิธีมาถึงปะรำพิธีก็จะอยู่ในร่างที่ถูกประทับทรงของเจ้าใหญ่ซึ่งจะมีการรำ ต่อหน้าเครื่องสังเวย	91
11 ดนตรีมอญที่ใช้ในการประกอบพิธีทรงเจ้า	92
12 อาการของร่างทรงเมื่อเจ้าเข้าประทับร่าง	92
13 เมื่อต้องการให้เจ้าเข้าร่างหรือออกจากร่างก็นำกิ่งหว้ามาเหวี่ยง	93
14 เมื่อเจ้าออกจากร่างทรงจะมีอาการหมดสติล้มลง	93

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเรื่องพิธีกรรมในสังคมไทยเท่าที่ผ่านมา มักจะกล่าวเพียงรายละเอียดและรูปแบบพิธีกรรมในฐานะเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นในเรืองของการจัดระเบียบทางสังคม ความบกพร่องดังกล่าวจึงทำให้ไม่สามารถเข้าใจความหมายของพิธีกรรมได้อย่างลึกซึ้ง ทั้งนี้เพราะมิได้มีการวิเคราะห์แนวคิดของชาวบ้านแต่อย่างใด

ตามความเป็นจริงนั้น การศึกษาพิธีกรรมอย่างหนึ่งอย่างใด นอกเหนือไปจากรูปแบบของพิธีกรรมแล้ว จำเป็นต้องวิเคราะห์เพื่อหาความหมายที่แท้จริงของพิธีกรรม เพื่อที่จะให้คนรุ่นหลังได้เข้าใจและสืบทอดวัฒนธรรมได้อย่างถูกต้อง มิใช่กระทำกันตามประเพณีโดยปราศจากความเข้าใจว่าพิธีกรรมนั้นมีประโยชน์อย่างไรและมีความหมายอย่างไรต่อชุมชนของตน

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในสังคมไทยประกอบด้วยกลุ่มชนหลายเชื้อชาติ แต่กลุ่มชนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับคนไทยมาเป็นเวลานานก็คือ กลุ่มชาวมอญ กลุ่มคนเหล่านี้แม้จะอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในไทยนานแล้ว แต่ก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของตนไว้อย่างเหนียวแน่น เช่น ภาษา และพิธีกรรม อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการพัฒนาของรัฐ ส่งผลให้การประกอบพิธีกรรมของชาวมอญเริ่มเปลี่ยนแปลงและลดน้อยลง โดยเฉพาะคนรุ่นหลังไม่สามารถเข้าใจความหมายที่แท้จริงของพิธีกรรมเหล่านั้น

เนื่องจากพิธีกรรมของชาวมอญมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ในที่นี้จะศึกษาเฉพาะพิธีบุญกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของชาวมอญที่ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นพิธีที่กระทำในราวขึ้น 1 ค่ำ เดือน 5 หรือเดือน 6 คือเดือนเมษายนหรือเดือนพฤษภาคมหลังจากประเพณีสงกรานต์ผ่านไป อาจกล่าวได้ว่า พิธีนี้เป็นพิธีที่มีความเชื่อทางพุทธศาสนาและการนับถือผี โดยทำพิธีตลอดวัน กล่าวคือตอนเช้าของวันประกอบพิธีจะมีการนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์และเลี้ยงพระ หลังจากนั้นชาวบ้านก็จะนำแพซึ่งทำมาจากต้นกล้วย บนแพมีอาหารแห้งและตุ๋กตา

ดินเหนียวตั้งไว้ในปะรำพิธี ในตอนบ่ายจะมีพิธีทรงเจ้า เมื่อเสร็จพิธีทรงเจ้าก็จะนำของที่อยู่ใน
ภาดสังเวศของทุกครัวเรือนใส่ลงไปในแพแล้วนำไปลอยที่แม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอน
สุดท้ายของพิธีกรรม

จากที่กล่าวมาทำให้ผู้ศึกษาคิดว่าไม่ว่าจะจะเป็นแพต้นกล้วย ระบุเป็น กิ่งหว้า ตึกตานัน
 ฯลฯ ที่รวมกันเป็นพิธีนี้มีความหมายอย่างไรต่อชาวบ้าน ทำไมต้องใช้วัสดุเหล่านั้นในการทำพิธี
 และชาวบ้านรู้อย่างไร มีความหมายอะไร คำถามเหล่านี้คือสิ่งที่จะต้องทำการศึกษาเพื่อที่จะ
ได้เข้าใจถึงแก่นแท้ของพิธีดังกล่าวอย่างชัดเจนและถูกต้อง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพิธีทำบุญกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของชาวมณฑลตำบลเกาะเกร็ด
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ตีความสัญลักษณ์และระบบคิดในพิธีบุญกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า

ของชาวมณฑลตำบลเกาะเกร็ด

แนวคิดที่ได้ในการวิจัย

1. แนวคิดเรื่องสัญลักษณ์

Victor Turner ได้เสนอแนวคิดเรื่อง สัญลักษณ์สำคัญหรือสัญลักษณ์หลัก

(Dominant symbols) ในผลงานชื่อ Forest of Symbols: Aspects of Ndembu Ritual
(1967) โดยกล่าวว่า สัญลักษณ์ หมายถึง สิ่งที่มีมองเห็นว่ามีเนื้อหาของความหมายทั่วไปที่เป็น
แบบอย่างหรือตัวแทน หรือสิ่งเตือนความจำโดยธรรมชาติที่ถูกกำหนดจากความคิด หรือมีความสัมพันธ์
กับความจริงหรือความคิด (Turner, 1967: 19)

นอกจากพิธีกรรมจะเป็นแหล่งของสัญลักษณ์ที่มีความหมายดังกล่าวข้างต้นแล้ว

Victor Turner ยังอธิบายว่าสัญลักษณ์สำคัญมีคุณสมบัติดังนี้ (Turner, 1967: 27-28)

1. สัญลักษณ์ในพิธีกรรม ทั้งที่เป็นวัตถุ การกระทำ คำพูด หรือถ้อยคำที่ถูกนำมา
ประกอบกันตามกระบวนการขั้นตอนให้เป็นสัญลักษณ์ในพิธีกรรม และมีความหมายรวมอยู่ด้วยกันอย่าง
กระชับ (Condensation) เช่น ในพิธีบุญกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของมณฑล คือ การนำเอา
ดินเหนียวมาเป็นเป็นรูปคน เช่น ผู้หญิง ผู้ชาย รูปสัตว์ เช่น วัว ควาย และรูปผลไม้ต่างๆ รวมทั้ง

การนำกิ่งไม้มาใส่บอกเพศว่าเป็นหญิง นำต้นกล้วยมาประกอบกันเป็นแพหยวกกล้วย และการนำของกินที่ใช้ในครัว เช่น กขปี หอม กระเทียม ข้าวสาร มาใส่รวมกันบนแพ ขึ้นตอที่ประกอบกันจนเป็นสัญลักษณ์ก็คือคุณสมบัติ Turner เรียกว่า Condensation

2. การที่สัญลักษณ์ที่สำคัญได้รวมคุณลักษณะที่เป็นรูปแบบต่างๆ อาจจะเป็นวัตถุ สิ่งของ หรือกิจกรรมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยการโยงความหมายของคุณลักษณะตามความจริง (Fact) กับความคิดที่อาจจะมีอยู่หลากหลายให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้วยสัญลักษณ์ คุณสมบัตินี้เรียกว่า Unification เช่น การปั้นคนด้วยดินเหนียวเพื่อแทนคนจริงตามความคิดและสิ่งอื่นๆ รวมทั้งการกระทำเมื่อนำแพต้นกล้วยที่ใส่ของแทนตัวจริงแล้ว จะทำให้สิ่งไม่ดีทั้งหลายลอยหายไปด้วยจากชีวิตจริงของคน

3. ความหมายของสัญลักษณ์จะแบ่งออกเป็นสองขั้ว (Polorization) ได้แก่

3.1 ขั้วอุดมคติ (Ideological Pole) หมายถึง องค์ประกอบทางจริยธรรม และระเบียบของสังคมที่เป็นหลักสำคัญในการจัดองค์กรทางสังคม การรวมกลุ่ม และบรรทัดฐาน คำนิยามที่ยึดถือเป็นระบบความสัมพันธ์ในสังคมนั้น

3.2 ขั้วความรู้สึก (Sensory Pole) คือเนื้อหาของความหมายที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับอย่างใกล้ชิดกับรูปแบบภายนอกของสัญลักษณ์

จากแนวทางวิเคราะห์สัญลักษณ์สำคัญ ดังที่ Victor Turner กล่าวไว้ข้างต้น ทำให้เราสามารถแยกสัญลักษณ์สำคัญในพิธีกรรมกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของของชาวมอญเกาะเกร็ดได้คือ

1. แพทำด้วยต้นกล้วย
2. รูปปั้นดินเหนียว ซึ่งเป็นรูปคน สัตว์ และผลไม้
3. เครื่องเซ่น
4. ข้าวสารเสก
5. ถาดบัตรพลี
6. งามหัว
7. หมิงร่างทรงในพิธีทรงเจ้า
8. เพลงประกอบพิธีทรงเจ้า

กล่าวโดยสรุป สิ่งทีกล่าวไปข้างต้นคือ สัญลักษณ์สำคัญที่ใช้ในพิธีกรรม และพิธีกรรม จะเป็นแหล่งสำคัญในการสื่อความหมายของสัญลักษณ์สำคัญ

2. แนวคิดระบบความรู้พื้นบ้าน (Approaches to the Study of Indigenous Knowledge Systems)

Keyes (1991) เสนอว่า ระบบความรู้พื้นบ้าน หรือเรียกอีกอย่างว่าความคิดเชิงปฏิบัติการ (Practical Thought) นั้นหมายถึง ความคิด แนวคิด หรือทัศนคติที่ได้รับการพัฒนาแล้ว และสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ ความคิดเชิงปฏิบัติการมีลักษณะแตกต่างจากความคิดเชิงทฤษฎีที่พัฒนามาจากแนวคิดหรือระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์

ความคิดเชิงปฏิบัติการเกิดจากความต้อการปัจจัยต่างๆ ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย การรักษาโรค ความสัมพันธ์ในสังคม และอื่นๆ เราอาจทดสอบความคิดเชิงปฏิบัติการได้ด้วยการพิจารณาว่ามันเป็นสิ่งที่มีประโยชน์หรือมีความสัมพันธ์อย่างมีเหตุผลหรือไม่ สิ่งที่ไม่ได้หมายความว่า ความคิดเชิงปฏิบัติการขาดเอกภาพ (coherent) แต่เราจะต้องสันนิษฐานว่า ความคิดของมนุษย์ทุกคนในการสร้างเอกภาพนั้นเกิดจากจิตใต้สำนึก ดังนั้น ถ้าไม่ได้พิจารณาอย่างลึกซึ้งจะดูเหมือนกับว่า ความคิดเชิงปฏิบัติการมีความขัดแย้งทางความคิดหรือมีขอบเขตที่คลุมเครือมากกว่าที่จะมีรูปแบบเชิงทฤษฎี

สำหรับการใช้แนวทางการศึกษาระบบความรู้พื้นบ้านอาจทำได้ 4 ขั้นตอนโดยเริ่มจากขั้นตอนพื้นฐานที่สุดคือ การจำแนกประเภทของสิ่งต่างๆ รอบตัวไปสู่การเข้าใจคุณลักษณะระบบของสิ่งต่างๆ รอบตัว จนถึงการให้คุณค่ากับสิ่งรอบตัว และสุดท้ายเข้าใจภาพรวมหรือโลกทัศน์ทั้งหมด

1. การแยกประเภทหรือวิทยาศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnoscience) แนวคิดนี้ถูกนำเสนอโดยนักมานุษยวิทยาในปี ค.ศ.1960 โดยเน้นที่การศึกษากลุ่มคนในฐานะเป็นผู้รวบรวมโลกธรรมชาติ สมมุติฐานของแนวคิดนี้เชื่อว่า "คนจะรับรู้เรื่องธรรมชาติแล้วนำธรรมชาติมาจำแนกประเภท" ซึ่งเห็นได้จากรูปแบบความคิดต่างๆ โดยทั่วไป ความคิดเหล่านี้มีส่วนสัมพันธ์หรือสอดคล้องกับธรรมชาติ มันเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องยอมรับว่าความคิดต่างๆ ไม่ได้แยกออกมาจากการรับรู้สิ่งหนึ่ง กล่าวคือ ความคิดมิได้เกิดเพราะการชักนำจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่มาจากผลสะท้อนที่เรพบเห็นได้ในโลก และคนจะรวบรวมองค์ความรู้แตกต่างกันไป

จากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของตำบลเกาะเกร็ด การประกอบอาชีพ
ปั้นโอ่งอ่าง กระจก ครก หรือเครื่องปั้นดินเผา ก็ต้องพึ่งพาธรรมชาติคือดินในการปั้นภาชนะดินเผา
ต่างๆ การที่ชาวบ้านประกอบอาชีพปั้นดินเผาทำให้เข้าใจสภาพและคุณลักษณะของดิน และสามารถ
ที่จะแยกคุณลักษณะของดินได้ว่า ดินประเภทใดเหมาะกับการใช้ปั้นภาชนะดินเผา

2. ระบบคิดพื้นบ้าน (Indigenous Conceptual Systems) คือการทำ
เข้าใจกับประสบการณ์ของมนุษย์ โดยการให้คำอธิบายถึงหลักการแยกประเภทในข้อที่กล่าวมาข้างต้น
แนวคิดนี้คือการผสมผสานระหว่างแนวคิดเรื่องวิทยาศาสตร์ชาติพันธุ์กับระบบความรู้พื้นบ้าน ซึ่งเป็น
การรวมเอาเรื่องความรู้ทั่วไปเรื่องในชีวิตประจำวันกับประสบการณ์ต่างๆ เข้าด้วยกัน

ถึงแม้ว่าเทคโนโลยีต่างๆ จะเจริญขึ้นอย่างมากมาย แต่ความคิดความเชื่อเดิม
ก็ยังคงมีอยู่ ดังที่พบว่าในการทำเครื่องปั้นดินเผาพื้นบ้าน ชาวบ้านยังมีการไหว้แม่เตาไฟของตน เพื่อเป็น
การขอมาและขอให้แม่เตาช่วยทำให้เครื่องปั้นดินเผาที่เผาออกมาสวยงาม และไม่โกรธเจ้าของ
ที่ทำให้เครื่องปั้นเหล่านั้นแตกเสียหาย เพราะมีความเชื่อว่าการทำมาหากินมีผีหรือวิญญาณคุ้มครอง
รักษาอยู่

3. ระบบค่านิยมท้องถิ่น (Local Value Systems) เกิดมาจากความเชื่อของ
มนุษย์ที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ รวมทั้งการให้คุณค่าแก่สิ่งต่าง ๆ รอบตัว ระบบค่านิยม
พื้นบ้านเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงวิถีทางที่เขาจะปฏิบัติต่อคนอื่น ๆ การเข้าใจในเรื่องความรู้พื้นบ้าน
จำเป็นต้องเข้าใจเรื่องจริยธรรมเชิงปฏิบัติและต้องคำนึงถึงเวลาที่เกิดค่านิยมนั้นๆ

4. โลกทัศน์และความรู้เรื่องจักรวาล (Worldview and Cosmology)
แนวทางนี้เชื่อว่าประสบการณ์ของมนุษย์เกิดจากความคิดเบื้องต้นในมิติของเวลา มิติของพื้นที่ และ
ตัวบุคคล กล่าวคือ มิติเวลาเป็นเรื่องของอดีต และการหมุนเวียนของโลก ส่วนมิติของพื้นที่
ไม่เกี่ยวกับเรื่องธรรมชาติ แต่เป็นประสบการณ์หรือความเข้าใจของมนุษย์ในการใช้พื้นที่อยู่บนโลก
ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับพื้นที่ของจักรวาล ฉะนั้น ความเชื่อเรื่องจักรวาลจึงสะท้อนให้เห็นมิติของพื้นที่
สำหรับมิติของตัวบุคคลเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการรับรู้หรือปรากฏการณ์ธรรมชาติ แต่ให้
ความสำคัญแก่การแบ่งเพศ รวมทั้งสภาวะร่างกายในเรื่องการเจ็บป่วยหรือตาย ซึ่งในแต่ละสังคม
จะมีความเข้าใจแตกต่างกันไป

กล่าวโดยสรุป แนวทางการศึกษาทั้ง 4 ประการของ Keyes นี้ ในส่วนของการศึกษาพิธีภูมิลำบ้านและพิธีทรงเจ้าของมอญ ตำบลเกาะเกร็ด จะใช้ในเรื่องของวิทยาศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnoscience) และระบบคิดพื้นบ้าน (Indigenous Conceptual Systems) เป็นแนวทางในการศึกษาเท่านั้น เพราะการแยกประเภทองค์ประกอบของพิธีกรรมหรือวิทยาศาสตร์ชาติพันธุ์ นอกจากจะเป็นการศึกษาหาความหมายของระบบสัญลักษณ์แล้ว ยังนำไปสู่ความเข้าใจระบบคิดพื้นบ้าน ซึ่งเห็นได้จากพิธีกรรมเหล่านี้ ความเข้าใจดังกล่าวจะส่งผลให้ชนรุ่นหลังสามารถสืบทอดวัฒนธรรมได้อย่างถูกต้องและรู้ความหมายที่ชัดเจน

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดรุณี แก้วม่วง (2526) ได้ศึกษาเอกลักษณ์ของชาวมอญในอำเภอปากเกร็ด พบว่าเอกลักษณ์สำคัญบางประการของชาวมอญในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ อาชีพ ภาษา ศาสนา และความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีความแตกต่างระหว่างสังคมหมู่บ้านมอญกับสังคมคนไทยและรอบข้าง

วาสนา อรุณกิจ (2529) ได้ศึกษาพิธีกรรมของลาวเวียงพบว่าพิธีกรรมในสังคมลาวเวียงแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ พิธีกรรมตามแนวพุทธศาสนาและพิธีกรรมตามความเชื่อถือดั้งเดิม ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ลาวเวียงถือปฏิบัติกันมาจนกลายเป็นประเพณีจนถึงปัจจุบัน อันได้แก่ พิธีเสนต่างๆ ที่เกี่ยวกับการนับถือผีและการบูชาบรรพบุรุษซึ่งคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมจีนมาก จะเห็นได้ว่าลาวเวียงปฏิบัติพิธีเหล่านี้อย่างเคร่งครัดจนกลายเป็นประเพณีที่แสดงถึงความกตัญญูต่อนักบุญบรรพบุรุษ ความสามัคคีในหมู่คณะ ตลอดจนเป็นการดำรงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชน

ศิริลักษณ์ สุภากุล (2531) ได้ศึกษาการพ้องพินัยภาคเหนือพบว่า นอกจากจากพุทธศาสนาจะเป็นจุดรวมของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว ชาวไทยภาคเหนืวยังมีความเชื่อเรื่องผี เช่น ผีนายหรือผีเทวดา การนับถือผีชนิดนี้มีคนทรงเจ้า นอกจากนี้ผียังมีหลายชั้น เช่น ผีกลางบ้าน ผีหลักเมืองซึ่งมีศักดิ์ใหญ่กว่าผีบ้านผีเรือน การบูชาเช่นสรวงพิธีชนิดนี้หมักทำในวันปีใหม่โดยการเชิญวิญญาณมาเข้าทรง แล้วมีการทำนายชะตาบ้านเมือง เช่น เรื่องฝนฟ้า พืชพันธุ์ ข้าวปลาจวบบริบูรณ์หรือไม่ รวมทั้งมีการพ้องการบวงสรวง ในการประกอบพิธีหากผีชอบดื่มสุราก็

สังเวด้วยสุรา อย่างไรก็ตามก่อนทำพิธีทรงต้องมีการยกครุโดยคนทรงจะไปที่หอผี แล้วก็ปลัด
เปลี่ยนเครื่องแต่งตัวที่พิชชอบ จากนั้นจึงลงไปพ้อนราบริ เวณหน้าหอผี

เสรีรโกเศศ (2531) ได้กล่าวถึงชีวิตชาวไทยสมัยก่อน โดยเฉพาะเรื่องความเป็นอยู่
ของชาวไทยในหมู่พวกชาวบ้านในสมัยก่อน คือชาวไทยในพงศาวดารโยนก ในแคว้นยูนาน ซึ่งมี
ชนชาติไทยหลายพวกและมีขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ กัน การใช้ภาษา การปลูกสร้างบ้านเรือน
ตลอดจนการพักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้านมีการเล่นต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเชื่อถือทางศาสนา
การนับถือศาสนาและความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับวัด

เสรีรโกเศศ (2531) ได้ศึกษาศาสนาเปรียบเทียบโดยอธิบายความรู้เกี่ยวกับศาสนา
ต่างๆ ว่า มีวิวัฒนาการและมีความสัมพันธ์กันมาอย่างไร ทั้งนี้ได้นำเอาเรื่องราวอันเป็นประวัติ
ของศาสนาต่างๆ ตลอดจนหลักธรรมคำสอน และพิธีกรรมที่เป็นประเพณีศาสนาเหล่านั้นมาพิจารณา
เปรียบเทียบกันตามหลักวิชาว่า มีอะไรที่คล้ายกันหรือแตกต่างกันอย่างไร

สุรียา สมุทคุปต์ (2533) ได้ศึกษาพิธีบุญบังไฟโดยการตีความหมายสัญลักษณ์ในบุญบังไฟ
พบว่า เป็นพิธีกรรมแห่งความอุดมสมบูรณ์ (Fertility Rite) และเป็นบุญญาตที่เปิดโอกาส
ให้สมาชิกของสังคมได้คลายความตึงเครียดซึ่งเกิดจากกฎระเบียบของสังคม โดยการแสดงออก
ในลักษณะที่สวนทางกับบรรทัดฐานของสังคมที่แบ่งแยกบทบาทหน้าที่ของเพศชายและเพศหญิงอย่าง
ชัดเจน ด้วยการอ้างถึงโลกทัศน์และความเชื่อที่ประกอบด้วยพุทธศาสนา ลัทธิพราหมณ์ และ
ความเชื่อเรื่องผี (Animism) ขณะเดียวกันบุญบังไฟยังแสดงให้เห็นถึงลักษณะทางโครงสร้างและ
การจัดระเบียบทางสังคมของอีสาน รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมที่เกิดจากการ
ติดต่อกับสังคมภายนอกและรัฐด้วย

อมรา พงศาพิชญ์ (2533) ได้วิเคราะห์สังคมไทยตามแนวมานุษยวิทยาโดยเสนอว่า
วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และอาจมีการปรับเปลี่ยน
ลักษณะและบุคลิกขององค์ประกอบต่างๆ เพื่อให้ประสานประโยชน์และเพื่อความเหมาะสมในแต่ละ
ช่วงเวลา ดังจะเห็นได้ว่าสังคมไทยมีลักษณะเอื้อต่อการปรับเปลี่ยน และพร้อมที่จะพิจารณารับ
สิ่งใหม่เพื่อนำไปผนวกกับของเดิม กล่าวโดยสรุปทั้งสามคำนี้มีความสำคัญต่อความเป็นสังคมชาติ
และการสร้างเอกลักษณ์

โชน สนสกุล (2535) ได้ศึกษาการอ้างชาติพันธุ์และการผสมกลมกลืนของชาวมอญ บางชั้นหมาก จังหวัดลพบุรีพบว่า ชาวมอญบางชั้นหมากมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทยโดยเฉพะา มีการผสมกลมกลืนจากมอญมาเป็นไทยส่วนใหญ่ ทั้งนี้ปัจจัยที่ทำให้เกิดการผสมผสานกลมกลืนดังกล่าว ได้แก่ นโยบายของรัฐ การศึกษา อาชีพ การแต่งงาน และการตั้งถิ่นฐานและการอพยพถิ่นฐาน สำหรับเอกลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ได้แก่ ภาษา ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณี

เสาวภา เชาวศิศิลป์ (2535) ได้ศึกษาพิธีกรรมหลังบ้านที่หมู่บ้านกระเตื้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การประกอบพิธีกรรมแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ พิธีกรรมตามแนวพุทธศาสนา และพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับการนับถือผี การสะเดาะเคราะห์ในการส่งปีเก่ารับปีใหม่ของไทย นอกจากนี้ พิธีนี้ยังทำให้เห็นการแบ่งหน้าที่ตามบทบาทของเพศหญิงและเพศชายจากการจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งกำหนดโดยโลกทัศน์และความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลของศาสนาพุทธ พราหมณ์และผี จากการวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์ทำให้มองเห็นลักษณะโครงสร้างทางสังคมและการจัดระเบียบสังคมของหมู่บ้านกระเตื้อง

Brian L. Foster (1972) ได้ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์มอญที่จังหวัดปทุมธานี 3 หมู่บ้าน คือ บ้านบางดาบ บ้านเกาะเกร็ด และบ้านกลาง พบว่า ในทางเศรษฐกิจแต่ละหมู่บ้านมีอาชีพแตกต่างกันคือ หมู่บ้านบางดาบมีอาชีพทำนา บ้านเกาะเกร็ดมีอาชีพปั้นหม้อ และบ้านกลางมีอาชีพค้าขายโดยนำสินค้าใส่เรือไปขายยังจังหวัดที่อยู่ห่างไกล ส่วนการศึกษาการอ้างชาติพันธุ์ของชาวมอญพบว่า ในอดีตนั้นกลุ่มชาติพันธุ์มอญหมายถึง กลุ่มที่พูดภาษามอญ สืบสายโลหิตมาจากบรรพบุรุษที่เป็นมอญ และเป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กับชาวมอญในดินแดนอื่น ซึ่งต่อมาเมื่อมอญถูกพม่ารุกรานแผ่นดิน พวกมอญได้อพยพมาตั้งหลักแหล่งอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก จากการศึกษาทั้ง 3 หมู่บ้านได้นำไปสรุปข้อสรุปว่า อาชีพการค้าเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นในกลุ่มชาวมอญ ในขณะที่ปัจจัยที่ทำให้ชาวมอญมีความสัมพันธ์กันได้แก่ ภาษา ศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณี

สมมติฐานการวิจัย

1. สัญลักษณ์ในพิธีจะสะท้อนให้เห็นระบบคิดของคนในชุมชนมอญตำบลเกาะเกร็ด
2. ความเชื่อเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในสังคม

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาเฉพาะพิธีญุกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของชุมชนมอญ ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

วิธีการศึกษา

- ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร
- การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

โดยแบ่งคนเป็น 4 กลุ่ม ตามช่วงอายุ ดังนี้

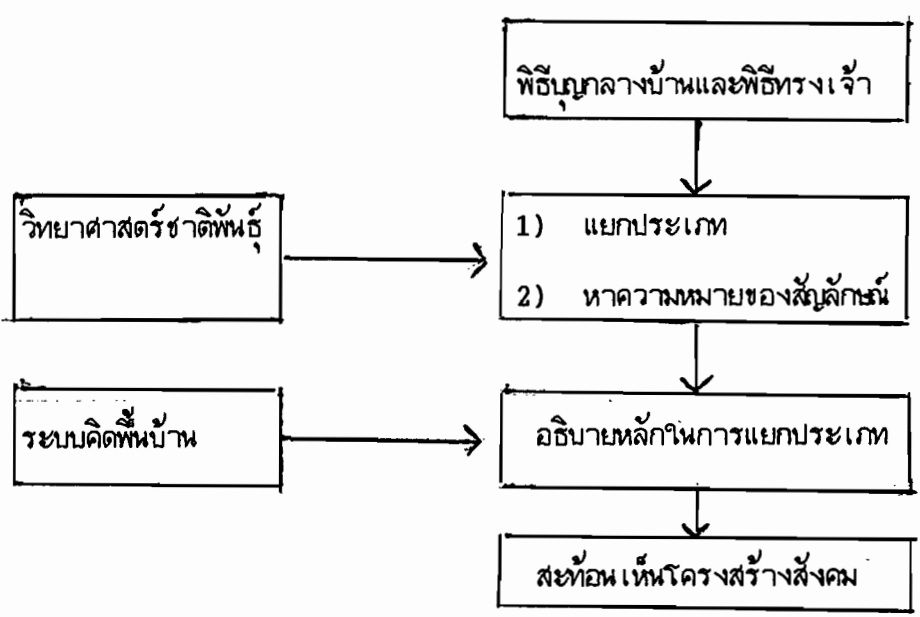
อายุ 80 - 93	จำนวน 3 คน
อายุ 70 - 80	จำนวน 3 คน
อายุ 60 - 70	จำนวน 10 คน
อายุ 50 - 60	จำนวน 10 คน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้เข้าใจพิธีทำบุญกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าที่มีต่อชุมชนมอญในตำบลเกาะเกร็ด
2. ทำให้เข้าใจความหมายของสัญลักษณ์และระบบคิดในพิธีทำบุญกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของชุมชนมอญในตำบลเกาะเกร็ด

แผนภูมิแสดงแนวทางการศึกษา

บทที่ 2

สภาพทั่วไปของหมู่บ้านในตำบลเกาะเกร็ด

การที่จะศึกษาพิธีกรรมของสังคมใดสังคมหนึ่งนั้น นอกจากรายละเอียดและขั้นตอนของพิธีกรรมแล้ว ยังต้องศึกษาลักษณะทั่วไปของสังคมประกอบกันไปด้วยเพื่อที่จะให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น ดังนั้นการศึกษาพิธีทำบุญกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของชุมชนมอญตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ก็จะต้องศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนเช่นกัน ดังรายละเอียดที่จะกล่าวต่อไป

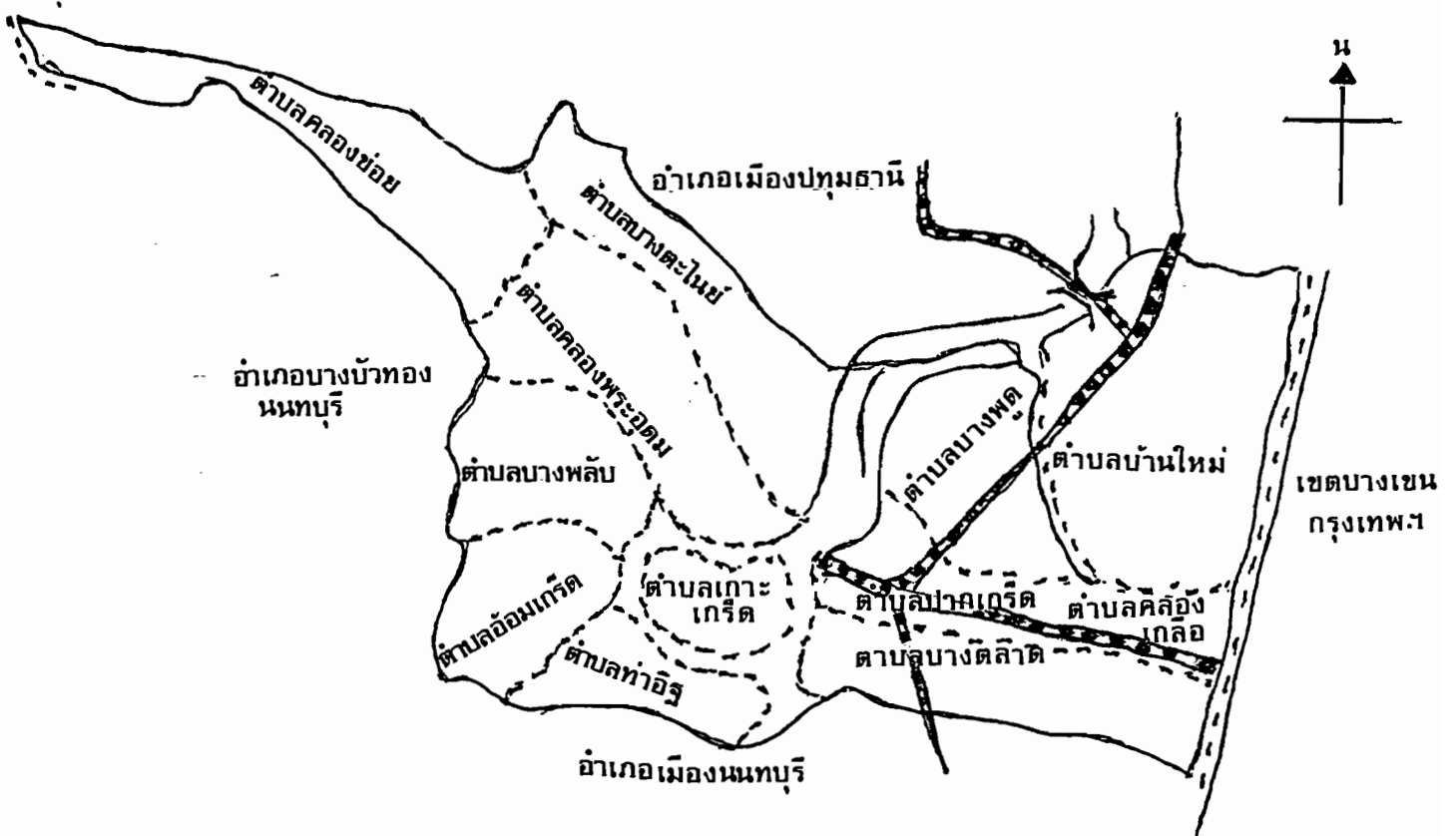
ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ตำบลเกาะเกร็ดเป็นหนึ่งใน 12 ตำบล ของอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีพื้นที่ทั้งหมด 2,578 ไร่ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอปากเกร็ด อาณาเขตของตำบลทิศเหนืออยู่ตรงข้ามกับตำบลคลองพระอุดม ทิศใต้ตรงข้ามกับตำบลท่าอิฐ ทิศตะวันออกตรงข้ามกับตำบลปากเกร็ด และทิศตะวันตกตรงข้ามกับตำบลอ้อมเกร็ด (ภาพที่ 1)

ตำบลเกาะเกร็ดประกอบด้วยหมู่บ้านทั้งหมด 7 หมู่บ้านคือ (ภาพที่ 2)

- หมู่ที่ 1 ลัดเกร็ด
- หมู่ที่ 2 คลองศาลากุน
- หมู่ที่ 3 ศาลากุนใน
- หมู่ที่ 4 คลองสรน้าอ้อย
- หมู่ที่ 5 ท่าหน้า
- หมู่ที่ 6 เสาชงทอง
- หมู่ที่ 7 ไร่อ้ออ่าง

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงที่ตั้งของตำบลเกาะเกร็ด

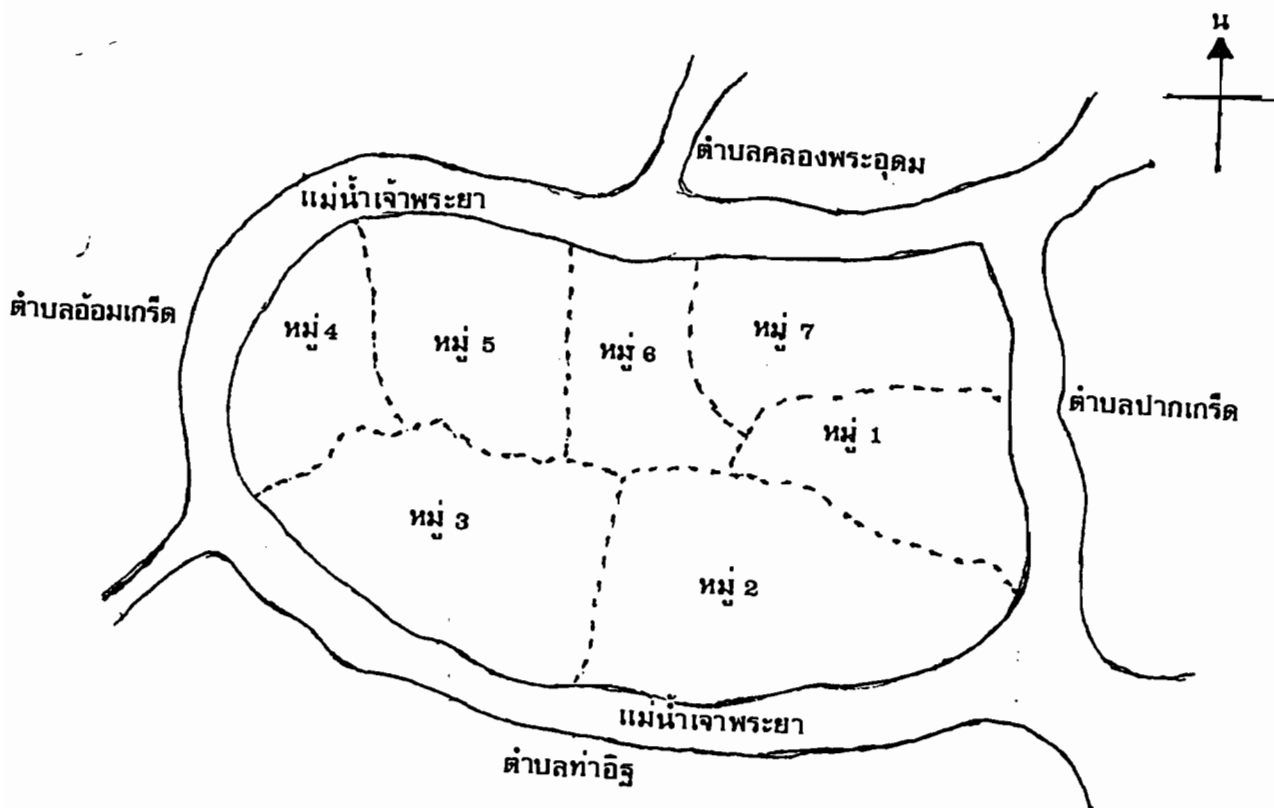

มาตราส่วน 1:100,000

_____	ขอบเขตอำเภอ	=====	แม่น้ำ, ลำคลอง
-----	ขอบเขตตำบล	=====	ถนนลาดยาง

ที่มา : แผนที่ทหาร

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงอาณาเขตของตำบลเกาะเกร็ด

มาตราส่วน 1:25,000

- ขอบเขตตำบล
- ขอบเขตหมู่บ้าน

ที่มา : แผนที่ทหาร

พื้นที่ตำบลเกาะเกร็ดมีสภาพเป็นเกาะโดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำลัดเกร็ดล้อมรอบ สภาพภูมิประเทศมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มสลับกับลุ่มมาก กล่าวคือ พื้นที่ราบลุ่มส่วนใหญ่อยู่บริเวณตอนกลางของตำบลเกาะเกร็ดเกือบทุกหมู่บ้าน ในขณะที่พื้นที่ลุ่มมากส่วนใหญ่อยู่บริเวณลุ่มน้ำรอบเกาะเกร็ด

การคมนาคม

ตำบลเกาะเกร็ดมีการคมนาคมได้ทางเดียวคือ ทางน้ำซึ่งมีทั้งเรือยนต์โดยสารประจำทาง และเรือของชาวบ้านเอง นอกจากนี้ ภายในเกาะยังมีถนนคอนกรีตอยู่รอบเกาะซึ่งเชื่อมโยงทุกหมู่บ้านในตำบล และสามารถใช้เดินทางได้ตลอดปี (ภาพที่ 3) สำหรับแม่น้ำที่สำคัญในการคมนาคมคือ

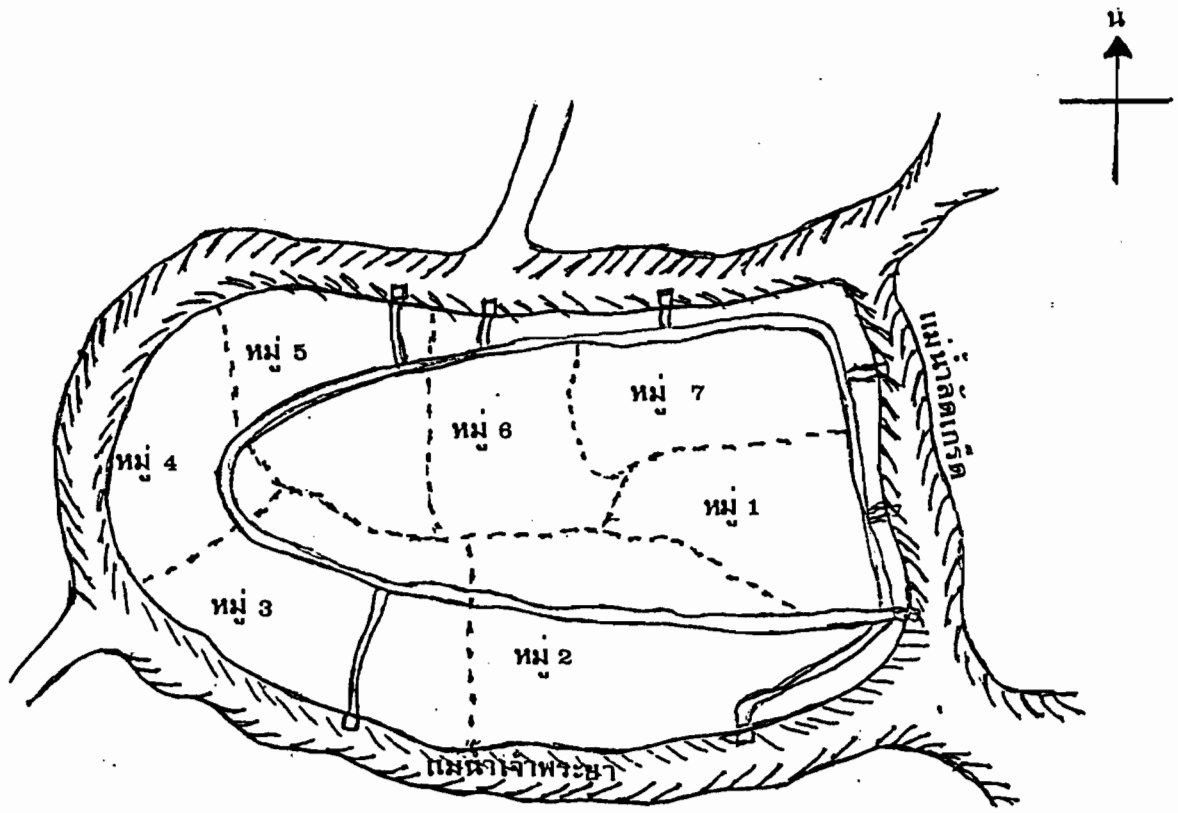
1. แม่น้ำเจ้าพระยา เป็นแม่น้ำที่ล้อมรอบเกาะเกร็ดจากด้านทิศตะวันตกออกไปสู่ด้านทิศเหนือ แล้วไหลลงทางด้านทิศใต้ โดยมีลำคลองมากมายเชื่อมโยงกับแม่น้ำเจ้าพระยาเข้ามายังบริเวณกลางเกาะ จึงทำให้ชาวบ้านมีที่ปลูกพืชสวนยืนต้นมีน้ำใช้ตลอดปี
2. แม่น้ำลัดเกร็ด เป็นแม่น้ำที่ขุดขึ้นใหม่อยู่ทางทิศตะวันออกของตำบลเกาะเกร็ด แม่น้ำนี้ขุดเพื่อสะดวกในการไปมาของชาวบ้านมากกว่าที่จะใช้เพื่อการเกษตร

ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

โดยทั่วไปการตั้งบ้านเรือน มีลักษณะเรียงรายกันไปตามความยาวของแม่น้ำเจ้าพระยา คล้ายกับหมู่บ้านในภาคกลางที่นิยมตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ

ในด้านการปกครอง หากแบ่งเขตตามที่ทางราชการกำหนดพบว่า ในตำบลเกาะเกร็ดประกอบด้วยหมู่บ้าน 7 หมู่บ้าน แต่ถ้ามองในด้านชุมชนธรรมชาติ (ไม่ใช่ชุมชนในด้านการปกครองและการบริหาร) หรือมองทางสังคม หมู่บ้านที่นับเป็นชุมชนเดียวกันในการศึกษาพิธีบุญกลางบ้าน และพิธีทรงเจ้าคือ หมู่ที่ 3 (ศาลากุนไน) หมู่ที่ 6 (เสาธงทอง) และหมู่ที่ 7 (โรงแ้ง) เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะเห็นได้จากชาวบ้านนิยมมาใช้สถานที่สาธารณะหลายอย่างร่วมกัน เช่น โรงเรียน วัด รวมทั้งการเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมดังกล่าวด้วย

ภาพที่ 3 แผนที่แสดงเส้นทางคมนาคมของตำบลเกาะเกร็ด

มาตราส่วน 1:25,000

- แม่น้ำ
- ถนนคอนกรีต (ทางเดินเท้า)

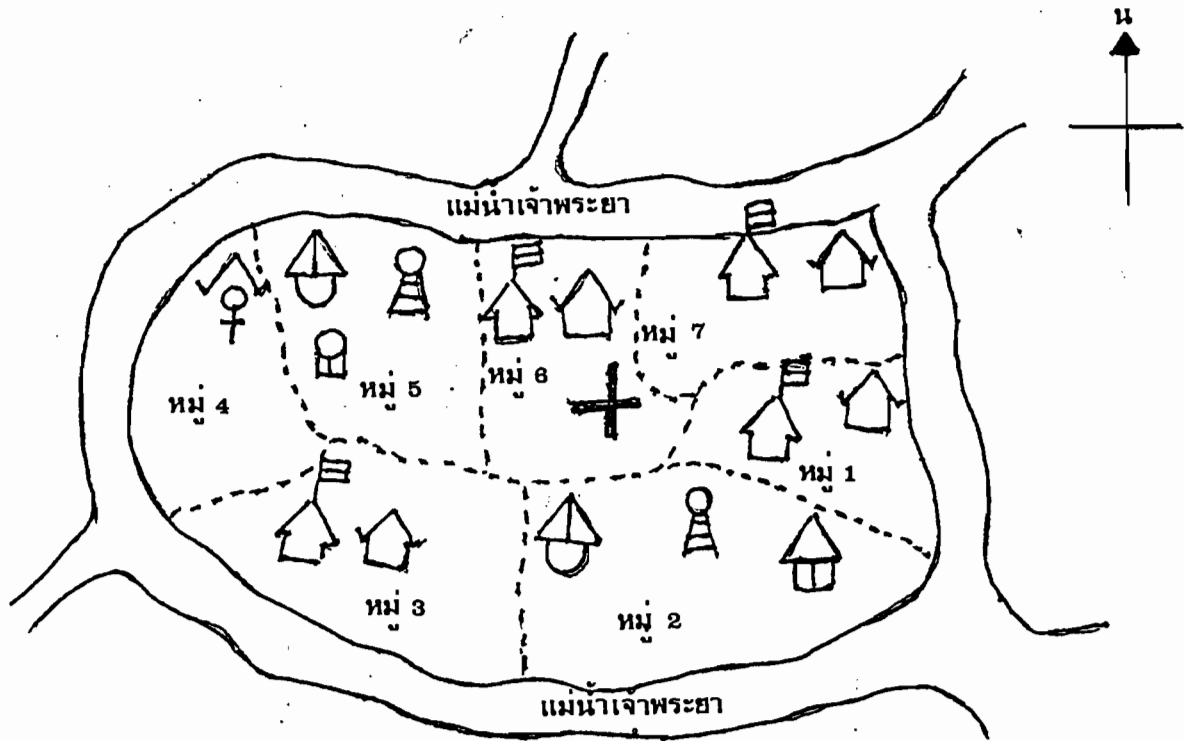
ที่มา: แผนที่อำเภอปากเกร็ด

เกาะเกร็ดเริ่มคึกคักขึ้นเมื่อคนมอญอพยพมาตั้งบ้านเรือนและประกอบอาชีพในการทำ
 ไร่อย่างทางคลองอ้อมระหว่างวัดปากอ่าว (วัดปรมย์ยิกาวาส) ไปจนถึงวัดสวนหมาก
 (วัดเสาชงทอง) หมู่บ้านดังกล่าวจึงเรียกกันว่า บ้านไร่อย่าง (ในปัจจุบันคือหมู่ที่ 7) หลังจากนั้น
 จึงเริ่มมีคนไทยเข้ามาอาศัยอยู่บ้าง แต่บางท่านก็มีความเห็นว่าก่อนที่คนมอญจะอพยพมาที่บริเวณเกาะ
 น่าจะมีการตั้งถิ่นฐานของคนไทยอยู่ก่อนแล้ว โดยสันนิษฐานจากการมีวัดไทยอยู่ถึง 3 วัด คือ
 วัดปากอ่าว วัดป่าเลไลย์ซึ่งปัจจุบันเป็นวัดร้างอยู่ในหมู่ 1 และวัดไผ่ล้อมในหมู่ 7

ชาวไทยเชื้อสายมอญที่เกาะเกร็ดส่วนใหญ่อาศัยอยู่ทางทิศตะวันออกของเกาะ (หรือใน
 หมู่ที่ 1, 6 และ 7) ส่วนทางด้านทิศใต้และทิศตะวันตกมักจะเป็นที่อยู่อาศัยของครอบครัวชาวไทย
 และชาวไทยมุสลิม แต่กลุ่มชาวไทยมุสลิมนี้มักรวมกันอยู่ในหมู่ที่ 2 เนื่องจากมีการติดต่อซื้อขาย
 ที่ดินกันระหว่างชาวบ้านที่อยู่บนเกาะกับชาวไทยมุสลิมที่อยู่ในตำบลท่าอิฐ (ฝั่งตรงข้ามเกาะเกร็ด)

ตำบลเกาะเกร็ดมีวัด 5 วัด โรงเรียนระดับประถม 3 โรงเรียนอนุบาล ศูนย์
 พัฒนาเด็กเล็ก และสถานสงเคราะห์อย่างละ 1 แห่ง ส่วนศูนย์อเนกประสงค์ อนามัย และหอ
 กระจายข่าวมีอย่างละ 2 แห่ง นอกจากนี้ยังมีกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรอีก 1 กลุ่ม (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 แผนที่แสดงที่ตั้งของสถานที่ทำการต่างๆ ของตำบลเกาะเกร็ด

	โรงเรียน		มาตราส่วน 1:25,000
	วัด		กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร
	สถานสงเคราะห์		อนามัย
	ศูนย์อเนกประสงค์		หอกระจายข่าว
			ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ที่มา: ข้อมูล กชช.2 ค. ปี 2531

ภูมิหลังและประวัติของชุมชน

กล่าวได้ว่าภูมิหลังเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของชาวมอญนั้นได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยเป็นระยะเวลาเวลานานแล้ว จากการศึกษาของดร.ณี แก้วม่วง (2526) กล่าวว่า การอพยพครั้งสำคัญของชาวมอญที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งที่ปากเกร็ดมีอยู่ด้วยกัน 2 ครั้งคือ

ครั้งที่ 1 เมื่อพ.ศ. 2310-2325 ในสมัยกรุงธนบุรี เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินเสด็จกลับจากเชียงใหม่ โปรดฯ ให้รับครัวมอญซึ่งมีพระยาแจ้ง พระยากลางเมืองซึ่งเป็นมอญเมื่อครั้งกรุงเก่าโปรดฯ ให้ไปอยู่ในเมืองนนทบุรีจากปากเกร็ดถึงสามโคก แขวงเมืองปทุมธานี

ครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2358 ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามงกุฎเสด็จไปรับครอบครัวมอญที่เข้ามาทางด่านเจดีย์ 3 องค์ และโปรดเกล้าให้เจ้าพระยาอภัยภูธรไปรับครอบครัวมอญทางดาดทรงโปรดฯ ให้ตั้งภูมิลำเนาที่นนทบุรี ปทุมธานี และเมืองนครเขื่อนขันธ์

ชาวมอญที่อพยพเข้ามาอยู่ที่ปากเกร็ดในระยะแรกๆ คงจะอยู่กระจัดกระจายอยู่สองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่บางตะนาวศรี (นนทบุรี) จนถึงสามโคก (ปทุมธานี) เฉพาะที่เขตอำเภอปากเกร็ดก็ตั้งอยู่ริมฝั่งเกาะเกร็ด ฝั่งบางตะไนย์ ฝั่งบางตลาด ต่อมาเมื่อมีการอพยพระลอกใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 2 จึงรวมกลุ่มกันหนาแน่นขึ้นในบริเวณ 2 จุดใหญ่ๆ คือ ที่เกาะเกร็ด และริมฝั่งแม่น้ำตรงวัดตาล (ดร.ณี แก้วม่วง, 2526: 437-438)

อย่างไรก็ตาม เกาะอันเป็นที่ตั้งของตำบลเกาะเกร็ดในปัจจุบันนี้ เป็นเกาะที่เกิดขึ้นจากการขุดคลองลัดลำน้ำเจ้าพระยาตรงส่วนที่เป็นแหลมยื่นไปตามความโค้งของแม่น้ำ ในสมัยสมเด็จพระเจ้าพระยาอภัยภูธรแห่งกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. 2264 คลองนี้มีชื่อว่าคลองลัดเกร็ดน้อย ต่อมากระแสน้ำได้เปลี่ยนทิศทางการขุดคลองขยายกว้างขึ้นเพราะถูกความแรงของสายน้ำเซาะตลิ่งพังคลองจึงกลายเป็นแม่น้ำ และเกาะเกร็ดจึงมีสภาพเป็นเกาะดังเช่นที่เห็นในปัจจุบัน

ส่วนชื่อของเกาะเกร็ดแต่เดิมนั้นคงไม่มี คงเรียกกันตามสภาพพื้นที่ที่เป็นแหลมยื่นของพื้นดินว่า บ้านแหลม ซึ่งในปัจจุบันพื้นที่บริเวณใกล้เคียงก็มีบ้านและคลองที่เรียกว่าบ้านแหลมเหนือ และบ้านแหลมกลาง เมื่อขุดคลองแล้วสภาพของการเป็นเกาะยังไม่ชัดเจนเพราะเป็นเพียงคลองลัดแคบๆ เรียกว่า "ลัดเกร็ด" ส่วนความหมายของคำว่า "เกร็ด" นั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานระบุว่าหมายถึง ห้วงน้ำที่แคบๆ ต่อห้วงใหญ่ทั้งสองข้างใช้เป็นเตร็ดถัม ดั้งนั้น คำว่า

"ลัดเกร็ด" จึงน่าจะหมายถึง "ห้วงหน้าแคบๆ ที่ใช้เป็นทางลัด"

ในสมัยต้นรัชกาลที่ 3 สุนทรภู่ได้กล่าวถึงเกาะเกร็ดเอาไว้ในนิราศภูเขาทอง แต่เรียกเพียงชื่อของชุมชนเท่านั้น ไม่ได้กล่าวถึงชื่อเกาะแต่อย่างใด โดยกล่าวว่า "ถึงเกร็ดย่านบ้านมอญ แต่ก่อนเก่า ผู้หญิงเกล้ามวยงามตามภาษา" เมื่อลัดคลองกว้างขึ้น สภาพความเป็นเกาะจึงค่อยๆ เด่นชัดขึ้น แต่ชื่อที่เรียกกันในชั้นแรกนั้น เรียกกันว่า "เกาะศาลากุน" และชื่อนี้ยังปรากฏอยู่ในโฉนดที่ดินที่ออกมาในสมัยรัชกาลที่ 5 เกาะศาลากุนนี้เป็นชื่อเรียกตามชื่อวัดบนเกาะ คือวัดศาลากุน ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นชื่อที่ได้มาจากผู้สร้างศาลาถวายวัดคือ เจ้าพระยารัตนาธิเบศร์ (กุน) ที่สมุหนายกบริหารราชการตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจนถึงสมัยรัชกาลที่ 2 และเป็นผู้สร้างวัดท้ายเมืองที่เมืองนนทบุรี เมื่อวัดที่เจ้าพระยารัตนาธิเบศร์มาสร้างศาลาไว้ชื่อ วัดศาลากุน เกาะนี้ในชั้นแรกจึงได้ชื่อตามวัดว่าเกาะศาลากุนด้วย ต่อมาเมื่อได้ตั้งอำเภอปากเกร็ดขึ้นแล้ว เกาะศาลากุนจึงมีฐานะเป็นตำบลและมีชื่อเรียกว่า ตำบลเกาะเกร็ด เกาะนี้จึงได้ชื่อว่า "เกาะเกร็ด" มาจนถึงทุกวันนี้ (วิมลศิริ ลีสมิทนากุล, 2535: 31-32)

แต่จากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสของตำบลได้เล่าที่มาของชื่อเกาะเกร็ดว่า เดิมสมัยรัชกาลที่ 5 ให้ชื่อว่า "เกาะศรีสำราญ" นอกจากนี้ ชวามอญส่วนใหญ่ก็จะเรียกชื่อตามถิ่นเดิมที่ตนอพยพมาจากพม่า ครั้นเมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานในไทยแล้ว ก็ยังเรียกชื่อเดิมอยู่ ดังนั้น มอญเกาะเกร็ดจึงหมายถึงมอญที่มาจากบ้านเกร็ด อันเป็นถิ่นเดิมของตนที่เคยอยู่ในพม่า

กล่าวได้ว่า มอญเกาะเกร็ดอยู่ร่วมกันอย่างหนาแน่นตั้งแต่วัดฉิมพลี วัดเกร็ด วัดปากอ่าว (วัดปรมย์กาวาส) มาจนถึงวัดเสาธงทองตรงอ้อมเกร็ด อย่างไรก็ตาม อาจแบ่งกลุ่มชวามอญที่อยู่รวมกันนี้ออกได้เป็น 3 กลุ่ม โดยตั้งชื่อเรียกกันเองคือ กลุ่มบ้านอ้อม ซึ่งอยู่ตรงบริเวณวัดเสาธงทองและอ้อมเกร็ด กลุ่มบ้านบนซึ่งเริ่มจากวัดปากอ่าวไปจนถึงท่าหน้าที่อยู่กึ่งกลางระหว่างวัดปากอ่าวกับวัดฉิมพลี และกลุ่มบ้านล่างซึ่งตั้งต้นจากวัดฉิมพลีตรงลัดเกร็ดมายังท่าหน้า

ส่วนมอญบางตายนี้อยู่ร่วมกันอย่างหนาแน่นในหมู่ 1 ซึ่งเป็นหมู่บ้านมอญที่มีเขตติดต่อกับปทุมธานี อำเภอลาดหลุมแก้ว ตรงจุดรอยต่อของลาดหลุมแก้วกับหมู่ 1 บางตายนี้อาจจะมีมอญอาศัยอยู่หนาแน่นจุดหนึ่ง มีวัดบางตายนี้อยู่ซึ่งเป็นวัดมอญเป็นศูนย์กลางแต่อยู่ในเขตปทุมธานี

อาณาเขตที่ตั้งของสองหมู่บ้านจะแยกจากหมู่บ้านอื่นโดยมีแม่น้ำและคลองเล็กๆ กั้นปัจจัยทางสภาพภูมิศาสตร์ทำให้การคมนาคมไม่สะดวก ซึ่งในอดีตเต็มไปด้วยความยากลำบาก และ

สิ้นเปลืองเวลา จึงเป็นอุปสรรคขัดขวางในการติดต่อกับโลกภายนอก ชวามญูซึ่งมีพื้นฐานทางจิตใจ ในการค้นหาสันโดษอยู่แล้ว จึงอยู่โดดเดี่ยวและมีความสัมพันธ์เฉพาะภายในกลุ่มของตนมากขึ้น ทำให้คงความเป็นมญูได้นานกว่าชนกลุ่มน้อยกลุ่มอื่น

อาชีพของชวามญูเกาะเกร็ด

ด้านการประกอบอาชีพพบว่า ชาวไทยมักจะทำสวนผลไม้บริเวณที่ลึกเข้าไปทางด้านใน ของเกาะ ผลไม้ที่ปลูกกันมาก ได้แก่ ทุเรียน ส้มโอ และลิ้นจี่ แต่เดิมกล่าวกันว่าลิ้นจี่เกาะศาลากุน มีชื่อมาก โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น พวกข้าราชการที่ตามเสด็จมาที่วัดปรมัยยิกาวาส โปรดปรานลิ้นจี่เกาะศาลากุนกันทุกคน ส่วนชาวไทยเชื้อสายมญูมักจะทำอาชีพการทำเครื่องปั้น ดินเผาเป็นหลัก แต่ปัจจุบันได้เลิกทำกันหลายรายแล้ว นอกจากนี้ก็ยังมีอีกส่วนหนึ่งที่ออกไปทำงาน นอกตำบล เช่น รับราชการ ทำงานรัฐวิสาหกิจ ฯลฯ

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า ชวามญูมีอาชีพเก่าแก่ที่สืบทอดมารวมสองร้อยปี แม้แต่ทุกวันนี้ก็ยัง ประกอบอาชีพนี้อย่างเป็นล่ำเป็นสันคือ อาชีพปั้นโอ่ง อ่าง ครก กระถาง เต่าเผาที่ใช้หลายเตา ในหมู่บ้านเป็นเตาเผาที่มีอายุเก่าแก่มากนับ 50 ปีหรือเก่ากว่านั้น แต่ที่ยังหลงเหลือซากอยู่ ส่วนใหญ่ ใช้การไม่ได้แล้ว สภาพริมตลิ่งและสองข้างทางเดินในหมู่บ้านมักจะมีซากปรักหักพัง เศษครก โอ่ง อ่าง กระถางที่แตกและชำรุด ซึ่งถูกทิ้งเกลื่อนกลาด บางส่วนถูกนำมาใช้ในการถมที่และ ทำเป็นทางเดินหรือถมริมคลองภายในเกาะ อันเป็นการใช้วัสดุที่ทิ้งแล้วให้เป็นประโยชน์ สิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นหลักฐานอย่างดีที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ และการมีอาชีพ ดั้งเดิมของชวามญูที่ดำรงอยู่จนปัจจุบัน

---

¹ นับเวลาตั้งแต่อพยพเข้ามา และก่อนที่จะมาอยู่ในไทยชวามญูมีอาชีพนี้มาก่อนแล้ว เพราะเตาเผาที่เกาะเกร็ดกับเตาเผาไร่ที่เมฆาลัย (เมฆาลัย) ที่ปรากฏในปัจจุบัน เป็นรูปทรงเดียวกัน (จากคำบอกเล่าของชวามญูเกาะเกร็ดที่ไปเที่ยวพม่าเมื่อปี 2524)

การทำเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด

เกาะเกร็ดเป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นที่มีชื่อเสียงและมีคุณภาพดีมาแต่โบราณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องปั้นดินเผาประเภทที่เป็นเครื่องใช้สอยในครัวเรือน เช่น โถง อ่าง ครก กระจ่าง ตันไม้ หม้อข้าว หม้อแกง รวมไปถึงเครื่องปั้นขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ เช่น โถงใส่ข้าว

การทำเครื่องปั้นดินเผาของชาวบ้านเกาะเกร็ดนอกจากปั้นเครื่องปั้นทั่วไปแล้วยังนิยมปั้นเครื่องปั้นที่มีการประดิษฐ์ลวดลายอย่างสวยงาม โดยเฉพาะโถงน้ำ หม้อน้ำ หม้อข้าวแช่ (สำหรับใส่ข้าวแช่ถวายพระในวันสงกรานต์) ช่างปั้นจะสลักลวดลายและทำรูปทรงวิจิตรงดงามมากจนเป็นที่ยอมรับของทางราชการ ซึ่งภายหลังได้นำรูปหม้อน้ำสลักลายวิจิตรนั้นมาทำเป็นตราประจำจังหวัดนนทบุรีอีกด้วย

เครื่องปั้นดินเผาของบ้านเกาะเกร็ดนอกจากจะมีความสวยงามแล้ว ช่างปั้นยังสามารถปั้นเป็นภาชนะขนาดใหญ่ได้ ดังที่พบว่ายังคงมีโถงน้ำดินเผาขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทยอยู่ที่วัดปรมัยยิกาวาส

เครื่องปั้นดินเผาของบ้านเกาะเกร็ดเป็นเครื่องปั้นชนิดไม่เคลือบ มีสีแดงแบบอิฐอมชมพู และดินที่ใช้ในการปั้นจะมีความพรุนตัวสูง (ในความคิดของชาวบ้านหมายถึง ลักษณะของดินที่มีการระบายอากาศได้ดี) ดังนั้นเมื่อนำไปใส่ในน้ำดื่ม น้ำจะเย็นน้ำดื่มมาก

ดิน

ดินที่ใช้ปั้นเป็นดินเผาที่ขุดจากท้องนา โดยนำมาหมักและย่างจนเหนียว (เดิมใช้ควายย่ำ) และนวดให้เหนียวดี แล้วจึงนำมาปั้น โดยทั่วไปเพื่อดินมักมีทรายผสมอยู่บ้าง

---

¹ ผู้วิจัยได้ใช้งานศึกษาของวิมลศรี ลิ้มธนากุล (2535) เนื่องจากงานชิ้นนี้อธิบายการทำเครื่องปั้นดินเผาของเกาะเกร็ดและความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ชัดเจนมาก

ขั้นตอนการปั้น

เดิมการปั้นนิยมปั้นบนแป้นไม้ ก่อนที่จะมีการใช้แป้นไฟฟ้า ช่างปั้นจะใช้แป้นไม้ที่ทำจาก
ท่อนไม้ มีเดือยปักอยู่ใหญ่หลุม นำแป้นไปสวมบนเดือย และมีคนหมุนแป้นอีก 1 คนในเวลาปั้น

ส่วนการปั้นของขนาดใหญ่ เช่น โถ่งน้ำ จะต้องปั้นทีละขั้นตอนต่อขึ้นไปจนเต็มรูปที่ต้องการ
ทั้งนี้ต้องรอให้ท่อนล่างมีความแข็งตัวพอจึงจะต่อท่อนบนเพื่อให้ท่อนล่างรับน้ำหนักท่อนบนได้

ของที่ปั้นถ้ามีขนาดใหญ่ต้องนำไปต้มไว้ให้ค่อยๆ แข็ง ถ้าเป็นของขนาดเล็กนำไปตากแดด
ให้แห้งได้ เพราะจะไม่แตกหรือร้าวเหมือนของใหญ่

การแต่งให้สวยงาม เครื่องปั้นที่ต้องการความสวยงามจะทำโดยการสลักลวดลายและ
ตกแต่งให้ประณีตงดงาม เมื่อเครื่องปั้นหมาดดีแล้วต้องนำมาขัดให้มันเพื่อจะช่วยให้ผิวของเครื่องปั้น
นั้นดูเนียนและงามยิ่งขึ้น ต่อมาเมื่อของที่ปั้นแห้งพอแล้ว ก็จะต้องมีการสลักลวดลายและขีดแต่ง
ให้เรียบร้อยสวยงามและปล่อยให้แห้งสนิท จึงนำมาเข้าเตาเผา

สำหรับเตาเผาที่บ้านเกาะเกร็ดจะมีลักษณะป้อมแบบเตาแมงป่อง ภายในกว้างพอ
ที่จะใส่เครื่องปั้นขนาดใหญ่ได้จำนวนมาก และตามความเชื่อของชาวบ้าน เมื่อเข้าเตาจะต้องมีพิธี
เช่นเตา มีอาหาร ผลไม้ ผ้าไหว้ ดอกไม้ ธูปและเทียน

วิธีการเผา

การเผาต้องเริ่มสุ่มไฟโดยใช้ไฟอ่อนๆ จนเตาร้อนทั่วกันแล้วจึงขึ้นไฟได้ ระยะเวลาเผา
ขึ้นอยู่กับขนาดของเครื่องปั้นและขนาดของเตา ถ้าเป็นเครื่องปั้นขนาดใหญ่ต้องเผาในเตาขนาดใหญ่
และต้องใช้เวลาในการเผาานวันกว่าการเผาเครื่องปั้นขนาดเล็ก ส่วนเชื้อเพลิงที่ใช้ในการเผา
เครื่องปั้นจะใช้ฟืนหรือเศษไม้ต่างๆ ก็ได้

กล่าวกันว่าเมื่อประมาณ 40-50 ปีที่แล้ว สมัยที่ครูได้เงินเดือนๆ ละ 6 บาท ค่าแรง
ของช่างปั้นที่เกาะเกร็ดได้กันตกวันละ 1 บาท ใครที่ปั้นโถ่งได้คนในหมู่บ้านจะยกย่องและเรียกให้
เป็นอาจารย์ เจ้าของบ้านจะต้องคอยเอาอกเอาใจ จัดหาอาหารมาให้เป็นประจำราวกับเลี้ยงพระ
ทำให้คนรุ่นเก่าๆ ไม่ยอมรับราชการหรือทำงานอื่น เพราะสังคมยกย่องคนที่มีฝีมือในการปั้นให้
สถานภาพทางสังคมสูงกว่าคนปกติธรรมดาทั่วไป อีกทั้งยังเป็นงานที่มีค่าตอบแทนสูงทำให้งาน
หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาในสมัยก่อนเจริญกว่าสมัยนี้มาก

ในปัจจุบันจะหาคนที่ปั้นได้สวยครบทุกทรงไม่ได้อีกแล้ว แม้กระทั่งในสมัยโบราณก็ยังไม่หาได้ง่าย เพราะช่างแต่ละคนก็จะถนัดเป็นบางทรงเท่านั้น ลักษณะที่ถือกันว่างามของเครื่องปั้นดินเผาสกุลช่างมอญเกาะเกร็ดก็คือ ขอบปากจะต้องกลมกลิ้งราวกรวยดอกไม้ไฟผ่า และควรมีการตกแต่งอย่างสวยงาม ไม่นิยมปล่อยให้เอาไว้ให้วางโร่ง ไหล่หรือบ่าต้องพวยออกและเป็นเส้นโค้งลาดลงมา ยิ่งถ้าเป็นโถ่งสลักด้วยแล้วจะยิ่งเห็นตรงส่วนไหล่มากขึ้น สำหรับภาชนะที่มักถนัดนิยมเห็นที่ส่วนไหล่และส่วนฐาน ภาชนะประเภทก้นตื้นที่อาจไม่มีขารองก็ได้ เพราะภาชนะรูปนี้สามารถตั้งอยู่ได้ด้วยตัวเองอยู่แล้ว ต่างจากภาชนะประเภทก้นกลมที่จำเป็นต้องมีขารองอีกชั้นหนึ่ง นอกจากขารองแล้วยังจะต้องทำพวยอดแหลมที่เรียกว่าทรงเครื่องยอด สลักลวดลายสวยงามเข้าชุดกันทั้งใบและที่สำคัญคือตัวลายจะต้องลอยขึ้นมาเหนือผิวภาชนะ

ลวดลายที่นิยมนำมาแกะมักจะเป็นลายดอกไม้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งดอกบัวและลายพรรณพฤกษา ในการทำลวดลายจะมีลายแม่ที่เกิดจากการกดนมทองกลาง (หนามทองกลาง) ที่แกะสลักเป็นรูปแล้วลงไปบนผิวภาชนะ มีการใช้มีดสลักและไม้เขียนลายขนาดต่างๆ ทำลายประกอบ ซึ่งล้วนแล้วแต่จะต้องอาศัยความถนัดและประสบการณ์ ตลอดจนความชำนาญในการผูกลายอย่างสูง การกะช่วงของลายแต่ละดอกจะต้องแม่นยำ ตัวลายจะต้องมีความคมชัด

ส่วนที่ยากคือ จะต้องแกะลายให้ลอยขึ้นมาเหนือพื้นผิวและจะต้องผูกลายเดียวกันนี้ลงบนฝา ไหล่ และฐาน หรือส่วนที่เป็นขารองอีกด้วย ทั้งรูปทรงและลวดลายจะต้องมีส่วนเสริมซึ่งกันและกัน จึงจะถือว่างามแท้

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้งานเครื่องปั้นดินเผาของช่างสกุลเกาะเกร็ดนี้ได้รับความนิยมในหมู่คนทั่วไปอย่างสูง เพราะหลักการทางด้านสุนทรีย์ที่ปรากฏให้เห็นจากงานนั้น ก็ไม่ได้แตกต่างไปจากงานประณีตศิลป์ที่สกุลช่างของไทยทำกันอยู่เลย

หากจะแบ่งอย่างคร่าวๆ ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาที่ทำขึ้นภายในเกาะเกร็ดนั้น อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือประเภทที่ทำขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน และประเภทสวยงามที่ทำขึ้นในโอกาสพิเศษ เช่น สำหรับถวายพระ งานประณีตศิลป์ที่ทำขึ้นในประเภทหลังนี้ สามารถแบ่งรูปทรงแยกย่อยออกไปได้อีกหลายชนิด แต่ก็มักจะเรียกรวมๆ ว่า "โถ่งสลัก" ในภาษามอญใช้คำว่า "โป่ดษหมาย"

ประเภทที่สร้างขึ้นเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวันในอดีตนั้นได้แก่

- ราวหน้าต่างดินเผา มี 2 ขนาดคือ ขนาดใหญ่และขนาดกลาง
- อ่างที่คนหมอมยเรียกว่า "อ่างโน" มี 3 ขนาดคือ ขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก
- กรรบอกสำหรับใส่ถ่านหรือใส่เกลือ
- ครกมี 2 ขนาด คือ ขนาดเล็ก และขนาดใหญ่

ปัจจุบันนี้เลิกทำราวหน้าต่างดินเผาแล้ว แต่ก็มีผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นอีกหลายชนิด เช่น

- อ่างในปัจจุบันมีถึง 5 ขนาดคือ นอกจากขนาดใหญ่ กลาง เล็กที่เคยทำแล้ว ยังได้

เพิ่มขนาดรองลงมาอีก 2 ขนาด

- ครก มีการทำขนาดเล็กๆ แบบของเด็กเล่นเพิ่มขึ้นอีก 3 ขนาด
- ของเด็กเล่น ของตั้งโชว์ขนาดเล็ก เช่น ชุดน้ำชา เตาชงนมครก ชุดเครื่องครัวไทย

เหล่านี้จัดว่าเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทพิเศษที่ไปรับมาจากบ้านบางตะนาวศรี ซึ่งเป็นหมู่บ้านช่างปั้นของคนไทยอีกแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากเกาะเกร็ดเท่าใดนัก นับเป็นการขยายตลาด ทำให้ลูกค้ามีโอกาเลือกมากขึ้น และในขณะเดียวกันของจากบ้านบางตะนาวศรีก็ขายได้ดีขึ้นโดยอาศัยชื่อของเกาะเกร็ดมาเป็นจุดขาย

สำหรับของประเภทสวยงามนั้นสามารถแบ่งรูปทรงย่อยออกไปได้ 8 ชนิดด้วยกันคือ

- แบบก้นกลมคอสูง
- แบบก้นกลมคอสั้น
- แบบครึ่งตรงเหมือนขวดโหล (ก้นตัด)
- ทรงโถ่งสลัก
- ทรงสูง
- ทรงตลก
- โถ่งพู่ (ลำตัวจะสอบเข้าไปเหมือนก้นกลม)

เทคนิคในการขึ้นรูปของเครื่องปั้นดินเผาที่เกาะเกร็ดจะเป็นการใช้ "ลูกตาล" หรือก้อนดินที่มีลักษณะแบนกลมเอามาวางไว้บนแท่นหมุน แล้วจับเป็นขอบขึ้นรูปได้เลย ช่างที่เกาะเกร็ดจะมีความชำนาญในการขึ้นรูปด้วยวิธีดินมาก แต่ในการปั้นภาชนะบางแบบถ้าขึ้นรูปโดยอาศัยการรีดดินทั้งหมดจะทำได้ช้ามาก เช่น ในการปั้นโถ่ง วิธีที่สะดวกและรวดเร็วที่สุดคือ การพิมพ์ที่ค่อนข้าง

เอาไว้ก่อน เมื่อท่อนล่างแห้งดีแล้ว จึงต่อท่อนบนด้วยการนำเอาดินเส้นยาว เรียกว่ากลอน มาต
ให้เป็นหวดต่อขึ้นไปบนพิมพ์เดิมที่ทำไว้ หลังจากนั้นจึงรีดดินให้เป็นรูปทรงตามต้องการแล้ว จึงตกแต่ง
ด้วยการใช้ไม้วงและเปลือกหอย โดยไม้วงจะใช้สำหรับเกลี่ยผิวด้านนอกให้เรียบ ส่วนเปลือกหอย
จะใช้สำหรับอัดเนื้อดินด้านในให้แน่น บางทีก็ใช้ไม้ปลายแหลมสำหรับแต่งก้นภาชนะด้วย
ไม้ปลายแหลมนี้เรียกเป็นภาษาสามัญว่า " เลซี่ "

การทำเครื่องปั้นดินเผาของชาวไทย เชื้อสายมอญ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ชาวมอญที่อาศัย
อยู่ในประเทศไทย มิได้มีเฉพาะที่ตำบลเกาะเกร็ดแห่งหนึ่งแต่เพียงแห่งเดียวเท่านั้น เพราะเท่าที่ได้
สำรวจพบสายการทำเครื่องปั้นดินเผาของชาวมอญสามารถแยกออกได้เป็น 3 สายด้วยกันคือ

สายแรก คือ สายเกาะเกร็ดที่ได้แตกแขนงออกไปยังบ้านมอญ จังหวัดนครสวรรค์
อีกทีหนึ่ง

สายที่สอง อยู่ที่บ้านไกรนา ตำบลวัดโบสถ์ อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ซึ่งปัจจุบัน
ได้เลิกทำการผลิตไปแล้ว

สายที่สาม อยู่ที่ตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี หลักฐานที่พบคือ
เตาเผาโบราณจำนวน 3 เตา (ในสมัยโบราณเตาเผาโบราณจะเรียกว่า โคกเตา ชื่อสามโคก
จึงมาจากเตาเผาที่พบทั้ง 3 เตาหนึ่งเอง) โบราณวัตถุที่ทำให้เตาเผาเหล่านี้เป็นที่รู้จักกันทั่วไปก็คือ
ตุ่มดินเผาที่คนมอญเรียกกันว่า "อีเล็ง" หรือที่คนไทยเรียกกันว่า "ตุ่มนางเล็ง" หรือ "ตุ่มสามโคก"

เครื่องปั้นดินเผาสายปากเกร็ด (เกาะเกร็ด) ดูเหมือนว่าจะเป็นสายหลัก เพราะได้
มีการทำอย่างต่อเนื่องกันมาโดยตลอด ในเรื่องของทักษะฝีมือและความชำนาญที่จะทำให้เกิดความ
งดงามในด้านของรูปทรงและลวดลายประดับ ก็ยังคงจัดว่าเป็นหนึ่งในกรขบวน เครื่องปั้นดินเผา
ทั้งหมด

ของที่บ้านมอญจังหวัดนครสวรรค์ก็เพิ่งแยกตัวไปเมื่อประมาณไม่กี่ร้อยปีมานี้เอง และ
บรรดาช่างฝีมือเก่งๆ ก็ยังรวมตัวกันอยู่ที่เกาะเกร็ด ฝีมือจึงยังพัฒนาไปได้ไม่เต็มที่

ส่วนสายของบ้านไกรนา นั้น แม้จะเน้นในเรื่องของการประดับตกแต่งให้สวยงาม
เช่นเดียวกัน แต่เทคนิควิธีก็เป็นไปคนละทาง การตกแต่งเป็นแต่เพียงการใช้ไม้ทิ่มลายแม่แบบตีลงไป
บนผิวภาชนะให้เกิดลวดลายตามต้องการเท่านั้น บริเวณขอบปากก็มีการใช้ผ้าจับให้เป็นคลื่นบ้าง
แต่ก็ได้ประณีตพิถีพิถัน เช่นที่เกาะเกร็ด รูปทรงก็มีให้เลือกไม่มากนัก ตลอดจนเนื้อดินที่เปราะบางกว่า

ส่วนสายที่สาม คือ สายสามโรคกัน ปัจจุบันเหลือแต่โรคเตาเผาโบราณกับตุ่มสามโรค เพียงไม่กี่ใบเท่านั้น แต่เข้าใจว่าเตาทางแถบนี้คงจะผลิตของสำหรับใช้ในครัวเรือนมากกว่าของประเภทสวยงาม ดังเช่นที่สุนทรภู่ได้พรรณนาที่ชุมนุมมอญที่สามโรคไว้ในนิราศวัดเจ้าฟ้าความว่า "ชาวบ้านนั้นปั้นอิเล็งใส่พิงพะ กระทบกรรชออ่างโองกรรชอกรรชอ" "

เดิมทีเดียนั้นคนมอญจะแบ่งหน้าที่กัน ในขณะที่มอญทางปากเกร็ดทำหน้าที่เป็นผู้ผลิตพวกมอญน้ำเค็ม คือมอญที่มาจากทางสมุทรสาครจะช่วยส่งหินส่งจากมาให้ โดยคนมอญแถบเมืองปทุม จะทำหน้าที่เป็นคนหน้าของไปขาย ซึ่งนอกจากจะเป็นการส่งออกไปขายภายนอกชุมชนแล้ว ภายในเกาะเกร็ดเองก็ยังคงมีการซื้อขายกันภายในชุมชนด้วย เนื่องจากการทำเครื่องปั้นดินเผาไม่ได้ทำกันทุกบ้าน

เตาเผาและวันเข้าเตา

เนื่องจากเตาเผาที่ใช้กันในสมัยก่อนมีขนาดใหญ่มากพอๆ กันกับโบสถ์ขนาดย่อมๆ หลังหนึ่ง ในวันเข้าเตาจึงต้องมีคนเรียงของเข้าเตาไม่น้อยกว่า 20 คน และมีการเลี้ยงดูกันอย่างเอิกเกริกราวกับงานทำบุญเลี้ยงพระ เตาเผาในสมัยก่อนใช้เวลาในการเผาพร้อมเดือน ของที่เรียงอยู่ภายในเตาเผาที่มีหม้อขึ้น เจพายการเรียงของเข้าเตาอย่างเดียวกันใช้เวลาเป็นวัน จาเรียงจะเป็นคนที่ เป็นใหญ่ที่สุดในพื้นที่ซึ่งชาวบ้านจะให้ความเคารพนับถือมาก คนที่มีความสำคัญรองลงมาก็จะคอยส่งของให้จาเรียง ตัวจาเรียงจะเป็นคนวางของที่อยู่ข้างบน ส่วนข้างล่างก็จะมีคนวางของอีกชุดหนึ่ง

ในการเรียงก็จะเรียงจากข้างล่างขึ้นไปข้างบน คนที่ยืนอยู่ข้างบนจะเป็นคนคอยรับของส่งต่อให้จาเรียงอีกทีหนึ่ง ชั้นล่างสุดจะเป็นของที่มีขนาดใหญ่และมีน้ำหนักมาก เช่น โถ้งขนาดใหญ่ ชั้นที่อยู่เหนือขึ้นไปก็จะมีขนาดและน้ำหนักที่รองลงไป ในการเรียงจะต้องเรียงให้แน่น ชัยบให้เข้าที่ไม่ให้ของเลื่อนได้ ถ้ายังไม่แน่นพอ ก็จะใส่ของเล็กๆ เช่น ครกสอดเข้าไป ก่อนที่จะนำมาเข้าเตาเผา สิ่งของเหล่านี้จะต้องตากให้แห้งสนิทจริงๆ เพราะไม่อย่างนั้นเวลาเรียงของอาจจะเกิดการแตกหักเสียหายได้

ในการวางของจะต้องวางเบียงๆ กัน ชุดแรกที่เป็นฐานจะวางตรง ชุดที่สองจะวางให้เอียงไปทางหนึ่ง ไหล่ของโบล่างจะรับน้ำหนักของโบนบนเอาไว้ โบล่างหงายและโบนบนจะคว่ำ

สลัดกันอย่างไรเรื่อยไปจนกระทั่งของสูงจุดเพดานเตา การวางอย่างนี้จะทำให้ของไม่คลอนและจะเกาะกันแน่น ทำให้สามารถรับน้ำหนักได้มาก ขนาดมีดกยี่นเรียงของอยู่ข้างบนก็ยังไม่ทลายลงมา แม้ว่าจะเป็นของที่ียงไม่ได้ผ่านการเผามาก็ตาม

เพราะฉะนั้น ในเตาแต่ละเตาจึงสามารถบรรจุของได้มาก ถ้าเป็นเตาขนาดใหญ่จะมีร่องขนาดใหญ่ประมาณ 100-200 งาม และของอื่นๆ อีกมาก บางเตาอาจมีครกถึงหมั่นใบ เพราะจะต้องเอาไว้ค้ำไม้ให้ของอื่น เลื่อน

เวลาใส่หินจะต้องใส่จนไฟแลบไปถึงด้านท้าย ในการเผาสมัยก่อนจะใช้หินจากไม้โรงกางอย่างดี ถ้าบ้านไหนเผาได้ปีละ 3 เตา ก็ถือว่ารวยแล้ว แต่ส่วนใหญ่แล้วจะได้ประมาณ 2 เตาดต่อปี เพราะต้องรอให้ของเต็มเสียก่อนจึงค่อยเผาทีหนึ่ง และจะไม่มีการนำเอาของมารวมกันเผา แต่สามารถจะใช้เตาโดยลำพังร่วมกันได้ คือจะผลัดกันเอาของเข้า ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการเข้าหินกันในระยะหาญาติพี่น้อง ที่เป็นเจ้าของเตานั้นมีน้อยมาก เพราะในการก่อเตาแต่ละเตาจะต้องใช้อิฐมาก และถ้าปล่อยเตาเอาไว้หนานๆ ก็จะทำให้เตาเย็น ซึ่งจะทำให้เปลืองหินในการเร่งความร้อนในตอนอุ่นเตามากขึ้นด้วย

ด้วยเหตุผลต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำให้การเอาของเข้าเตาเผาแต่ละครั้งมีความเสี่ยงสูง เพราะกว่าจะรู้ผลว่าของนั้นไหม้ไหม ขึ้นในเตาเป็นอย่างไร ก็กินเวลาร่วมเดือน ถ้าของเสียก็เท่ากับว่าเวลาเกือบครึ่งปีที่ผ่านมาสูญเปล่า เจ้าของจึงต้องการที่พึ่งทางใจไว้สำหรับยึดเหนี่ยวมากเป็นพิเศษซึ่งคงจะไม่มีอะไรดีไปกว่าการไหว้เตาในวันที่เอาของเข้าเตา เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยปกป้องคุ้มครองอย่าให้เกิดความเสียหายขึ้นกับของที่อยู๋ข้างใน

วันที่เอาของเข้าเตาจะต้องนำข้าวคลุกด้วยถั่วและน้ำตาลใส่ไว้ในกระทง วางเอาไว้ที่พื้น พอเห็นวไฟขึ้นก็จะเปิดช่องดู ในตอนนั้นจะทำพิธีเช่นเตาซึ่งจะทำเป็นพิธีใหญ่ มีสำรับอาหาร มีขนมต้มแดง ต้มขาว มีผ้าไหว้ เมื่อธูปหมดดอกแล้ว จึงเก็บสำรับ ช่วงเวลาที่ไฟขึ้นนี้มักจะเป็นเวลาใกล้พลบ เพราะกว่าจะเรียงของเข้าเตาเสร็จก็เป็นเวลาบ่ายมากแล้ว กว่าจะใส่หินกว่าไฟจะขึ้น จึงเย็นมาก

แต่ในสมัยหลังมานี้เตาที่ใช้มีขนาดเล็กลง ความเสี่ยงจึงลดน้อยลงตามไปด้วย จำนวนวันที่ของอยู่ในเตาก็ไม่กินเวลานานเหมือนแต่ก่อน พิธีไหว้เตาจึงลดความสำคัญลง ในระยะหลังไม่มีใครจัดเลย ความสำคัญของจารีตจึงหมดลงไปด้วย เพราะเดี๋ยวนี้ไม่ว่าใครก็หัดเรียงของ

ในเตาได้ไม่ยาก พิธีต่างๆ จึงย่อเหลือแต่เพียงการนำพวงมาลัยไปแขวนไว้ที่บริเวณปากเตาเท่านั้น

ความเปลี่ยนแปลงและการฟื้นฟู

ในราวปี พ.ศ. 2500 เริ่มมีไฟฟ้าเข้ามายังตำบลเกาะเกร็ด สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนแปลงไป อาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผาซบเซาลงมาก ในช่วงนี้เจ้าของกิจการหลายรายประสบกับภาวะขาดทุน ทำให้ต้องเลิกกิจการไปในที่สุด บางเจ้าที่ยังไม่เลิกก็เริ่มที่จะรับเอาอุปกรณ์ไฟฟ้าบางอย่าง เช่น มอเตอร์ไฟฟ้ามาเป็นพลังขับเคลื่อนแทนการใช้เท้าถีบ หรือใช้มือหมุนดังเช่นที่เคยเป็นมาในอดีต หรือการนำเอาเครื่องวัดดินหรือเครื่องวัดดินมาใช้ ก็ช่วยให้ขั้นตอนในการเตรียมดินลดลง

การใช้เป็นหมุนแทนที่ขับเคลื่อนด้วยมอเตอร์ไฟฟ้าสะดวกสบายกว่าการใช้มือหมุนมาก อีกทั้งยังไม่เปลืองแรงคน แต่ก็มีข้อเสียคือทำให้ขาดความสัมพันธ์ที่เคยมีระหว่างผู้ทำและผู้ช่วยที่มักจะเป็นการเรียนรู้ถึงเทคนิคต่างๆ ไปด้วยในระหว่างที่ทำการหมุนปั้น โดยมากแล้วหน้าที่หมุนปั้น หรือที่เรียกว่าชักปั้นมักจะเป็นหน้าที่ของเด็กที่ยังขึ้นรูปไม่เป็น จึงนับได้ว่าการชักปั้นเป็นการเรียนในชั้นปฐมวัยเป็นขั้นเบื้องต้นก่อนที่จะเรียนรู้ถึงทักษะในระดับที่สูงขึ้นไป

สำหรับการปั้นกระถางต้นไม้้น ผู้ที่เข้ามาอยู่ที่เกาะเกร็ดในระยะ 30 ปีมานี้เป็นผู้ที่เข้ามา เจ้าของโรงงานผลิตกระถางส่วนใหญ่ก็ไม่ใช้คนหมุนที่อยู่เกาะเกร็ดมาแต่เดิม แต่จะเป็นชาวนครชัยศรี หรือคนจากที่อื่นที่เพิ่งย้ายเข้ามา กระถางต้นไม้เหล่านี้เป็นเครื่องปั้นดินเผาชนิดไม่เคลือบ เเผาไฟอุณหภูมิต่ำ เนื้อดินไม่แกร่งนัก สามารถดูดซึมน้ำได้ง่าย ในการปั้นไม่ต้องใช้ฝีมือเท่าใดนัก ผู้ที่เพิ่งหัดได้เพียงไม่กี่วันก็สามารถทำได้ ต่างจากการปั้นโถงสลักรูปทรงต่างๆ ที่ต้องอาศัยทั้งฝีมือและความชำนาญอย่างยิ่ง

ในราวในปี พ.ศ. 2528 คุณพิศาล บุญผูก เริ่มเข้ามามีส่วนในการอนุรักษ์ การทำเครื่องปั้นแบบโบราณอย่างจริงจัง งานที่ทำคือ การเก็บรวบรวมของเก่าแก่ที่พอจะหาได้จากชุมชนมรดกตามที่ต่างๆ เพื่อที่จะนำมาศึกษาถึงรูปแบบของรูปทรงและลวดลายที่ปรากฏลงบนพื้นผิวของภาชนะ ตลอดจนการศึกษาจากภาพถ่ายเก่าๆ ที่มีเก็บไว้ นอกจากนี้ คุณพิศาลยังได้ตามหาตัวช่างฝีมือที่ยังมีชีวิตอยู่เพื่อรอฟื้นฟูการทำภาชนะตามแบบวิถีโบราณ รวมไปถึงการแกะลวดลาย

ตามอย่างโบราณด้วย อีกส่วนหนึ่งก็เป็นลายที่ประยุกต์ขึ้นมาจากความรู้อาสาสมัครของตัวเอง (เป็นการผูกปลายชิ้นใหม่) โดยหวังว่าจะจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน เพื่อจัดแสดงและเก็บรวบรวม บรรดาข้าวของเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการทำเครื่องปั้นดินเผาตั้งแต่รุ่นโบราณมาจนกระทั่งถึง ปัจจุบัน

จากการริเริ่มของมูลนิธิศาลนี้เองที่ทำให้ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนนทบุรีให้ความสนใจ และ ยื่นมือเข้ามาให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น สนับสนุนในด้านกำลังเงินและการเผยแพร่ เช่น การคิดค่าวัสดุของจังหวัดใหม่มีความเกี่ยวข้องกับงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา การจัดทำแผ่นพับ เชิญชวนให้มาเที่ยวชม เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องที่น่ายินดีที่คนสนใจมาชมกันอยู่เสมอ อายุของคนทั่วไป ส่วนใหญ่หนึ่งมักจะต่ำกว่า 30 ปี ที่เป็นชาวต่างประเทศก็มีบ้าง

จากสถิติในเรื่องอายุของคนทั่วไปเยี่ยมชมทำให้พอจะสนใจขึ้นมาได้บ้างว่า งานศิลปะ หัตถกรรมแขนงนี้จะอยู่ต่อไป อย่างน้อยก็ในช่วงอายุกลุ่มคนที่สนใจไปเยี่ยมชมกลุ่มดังกล่าว

งานศิลปะหัตถกรรมของช่างกลุ่มนี้จะคงจะพัฒนาต่อไปได้อีกไกล เนื่องจากมีพื้นฐานที่ดีอยู่แล้ว และในขณะที่เดียวกันผู้ที่เป็นแกนนำก็สนใจที่จะทำงานค้นคว้าเก็บรวบรวมตัวอย่างงานเก่าๆ อย่าง จริงจัง

ประเพณีและความเชื่อของชาวมอญเกาะเกร็ด

ชีวิตและความเป็นอยู่ของคนเรานอกเหนือจากการทำมาหากินแล้ว คนเรายังต้องประพฤติ ปฏิบัติตามประเพณีความเชื่อของเรา ชาวมอญก็เช่นเดียวกันมีการประกอบตามประเพณีพิธีของตน ซึ่งอาจจะแตกต่างกันไปจากของไทยไปบ้าง แม้ว่ามอญจะได้รับอิทธิพลคติความเชื่อของศาสนา พราหมณ์และฮินดูจากอินเดีย แต่คติความเชื่อเหล่านี้ก็นำมาซึ่งความเป็นสิริมงคลในชีวิตความ สุข บัดเป่าความไม่ดีต่างๆ ตั้งแต่เกิดไปจนถึงตาย และสืบทอดกับมาจนกลายมาเป็นประเพณีต่างๆ

จากรากฐานคติความเชื่อของไทยกับมอญที่มาจากต้นกำเนิดเดียวกันจะแตกต่างกันก็คง เป็นในรายละเอียดในการประกอบพิธี ความเชื่อเหล่านี้เรายังคงปฏิเสธไม่ได้ว่าไม่ว่าไทยหรือมอญ

¹ เนื้อความส่วนใหญ่ในตอนนี้ได้จากการศึกษาของดร.ณี แก้วม่วง (2526)

ก็จะมีการนับถือผีปนอยู่ด้วยเสมอ และแม้ว่าชาวมอญเคร่งครัดต่อการนับถือศาสนาพุทธ แต่ก็ให้ความสำคัญในการนับถือผีตามบรรพบุรุษของตน

ผีที่มอญนับถือมีหลายชนิด แต่ที่สำคัญที่สุดมี 2 ชนิดคือ

1. ผีประจำหมู่บ้าน (pea cu) ที่เกาะเกร็ดจะประดิษฐานไว้ในศาลาในส่วนที่เป็นชายป่าและมีการทำพิธีบูชาเช่นสรวงเป็ลยครั้ง โดยมี "คนทรง" เป็นผู้ประกอบพิธี ในพิธีจะมีการเข้าทรงทำนายทายทักถึงสภาพความเป็นไปและความอุดมสมบูรณ์ของอนาคต ดังเช่น พิธีญูกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าที่จะเสนอรายละเอียดในบทต่อไป นอกจากนี้ อาจจะมีการทำพิธีบูชาในโอกาสอื่นๆ ตามความศรัทธาของแต่ละคน เช่น เพื่อขอให้ช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหาหรือเดือดร้อนต่างๆ หรือหลังการแต่งงานชายหญิงจะพากันนำดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาเพื่อเป็นการบอกกล่าว

2. ผีบ้านผีเรือน (house spirits) หรือที่เรียกว่า Kalok hei ในบ้านมอญทุกบ้านเชื่อกันว่า มีผีเรือนคอยคุ้มครองอยู่ เป็นผีประจำตระกูลซึ่งนับญาติเฉพาะทางฝ่ายชาย และผีจะตกทอดไปยังบุตรชายคนหัวปีเรื่อยไป ถ้าบิดาไม่มีบุตรชายหัวปี ผีนั้นก็ขาดจากตระกูลนั้นไป ดังนั้น ชาวมอญจึงให้ความสำคัญกับลูกผู้ชายหัวปีมาก เพราะการรับผีจะต้องทำหน้าที่เก็บรักษาสมบัติประจำตัวผีซึ่งประกอบด้วย

- แหวน 1 วง
- ผ้า 1 ผืน
- โสร่ง 1 ผืน
- หม้อ 1 ใบ

ของทั้งหมดนี้มักจะเก็บรวมกันไว้ในตะกร้าซึ่งแขวนไว้ที่เสาตรงหัวนอนของผู้รับผีนั้น ผู้รับผีต้องคอยระวังรักษาข้าวของเหล่านั้นให้ดี ถ้ามีการชำรุดต้องหามาเปลี่ยนใหม่ มิฉะนั้นจะทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่คนในครอบครัว

ประเพณีต่างๆ ของชาวมอญ เช่น ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต คือ การเกิด การบวช แต่งงาน ถ้าแยกส่วนที่เกี่ยวกับการนับถือผีออกแล้วก็เหมือนกับประเพณีของคนไทย แต่ที่แตกต่างไปจากประเพณีไทยที่ชัดเจนก็คงจะเป็นการทำศพ ประเพณีการเผาศพมอญนั้น ถ้าตายเนื่องจากเจ็บไข้เป็นโรคหรือประสบอุบัติเหตุต่างๆ ไม่พินมหน้าศพไปเผา แต่จะนำไปฝังเร็วที่สุดโดยไม่มี การประกอบพิธีใดๆ เพราะชาวมอญเชื่อว่า ผีร้ายนั้นจะออกจากร่างของผู้ตายในเวลาเผา

นอกจากนี้ ธรรมเนียมมอญยังห้ามไม่ให้หน้าโรงศพเข้าบ้านอย่างเด็ดขาด ดังนั้นเมื่อเวลานำศพไป
ที่วัด จึงต้องนำโรงศพมารอรับที่เชิงบันไดและไม่ให้ขึ้นมานบ้าน รวมทั้งถ้ามีคนในบ้านสองคนตาย
ในเวลาเดียวกันก็ไม่ให้นำศพไปเผาพร้อมกัน แต่นิยมเผาศพแรกที่ตายก่อนและฝังศพที่ตายทีหลังไว้
ประเพณีการทำศพของชาวมอญนั้น จะยิ่งใหญ่แค่ไหนขึ้นอยู่กับฐานะของผู้ตายและบรรดา
ญาติพี่น้อง แต่ถ้าเป็นพระสงฆ์หรือสมภาร งานศพจะยิ่งใหญ่มาก เพราะเป็นเรื่องของคนทั้งหมู่บ้าน
หรือตำบล อีกทั้งยังมีการสร้างโรงศพอย่างวิจิตรงดงามซึ่งนิยมทำเป็นยอดประสาธน์มีการเจาะเป็น
หน้าต่างต่างๆ โรงศพทั้งสองด้านไว้ให้มองเห็นศพผู้ตายด้วย และโรงที่สร้างนี้จะถูกเผาไปพร้อม
กับศพ การเผาศพนั้นห้ามจุดไฟเผาด้วยมือ ต้องใช้ดอกไม้เพลิงที่เรียกว่า "ลูกหนู"¹ โดยต่อสาย
ไปยังโรงศพ แล้วยิงลูกหนูให้วิ่งไปถูกทับศพจนไฟลุกขึ้น สำหรับการยิงลูกหนูนี้พบว่าการประกวด
แข่งขันว่า ของใครแรงกว่า โดยมีการมอบรางวัลให้ นอกจากนี้ ในพิธีศพยังมีการร้องไห้หน้าศพ
ที่เป็นที่รู้จักกันว่า "มอญร้องไห้" และมีการรำนหน้าศพที่เรียกว่า "รำมอญ" อีกด้วย

ส่วนประเพณีทางศาสนาประจำปีที่สำคัญที่ตำบลเกาะเกร็ดที่ปฏิบัติเป็นประจำทุกปี
คือ สงกรานต์ และออกพรรษา ประเพณีเหล่านี้ไม่มีพิธีที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีเข้ามาประกอบ
สงกรานต์ ถือเป็นประเพณีที่สำคัญที่สุดในบรรดาประเพณีต่างๆ ของมอญ เพราะเป็น
วันขึ้นปีใหม่ของมอญ พิธีนี้เริ่มทำเมื่อวันที่ดวงอาทิตย์โคจรย้ายจากราศีเมษเข้าสู่ราศีเมถุน
เป็นวันเปลี่ยนจุลศักราชใหม่ และถือกันว่าวันที่ดวงอาทิตย์ยกขึ้นสู่ราศีเมษเป็นสงกรานต์วันต้น
เรียกว่า "วันมหาสงกรานต์" หรือพระยาวัน วันที่สองเรียกว่าวันเนา ส่วนวันที่สามเรียกว่า
"วันเถลิงศกจุลศักราช เปลี่ยนเป็นปีใหม่" ในวันนี้จะมีการทำบุญและการละเล่นติดต่อกันถึง 3 วัน
ของที่ใช้ทำบุญ ได้แก่ ข้าวสงกรานต์ หรือ "ข้าวแช่" นั้นเอง รวมทั้งมีการแห่คนแห่ปลาไปปล่อยที่วัด
ก่อนที่จะเริ่มงานทำบุญวันแรก ชาวบ้านจะร่วมกันทำข้าวแช่ที่บ้านใดบ้านหนึ่งซึ่งถือเป็น
ศูนย์กลางชั่วคราวของหมู่บ้าน ในระหว่างที่ช่วยกันทำข้าวแช่นี้ บรรดาหญิงชายที่มาช่วยกันทำก็จะมี
การแสดง การละเล่น เดินรำตามประเพณีที่บ้านด้วย

¹ การเผาศพโดยใช้ยิงลูกหนู ที่เกาะเกร็ดยังทำกันอยู่ บางครั้งลูกหนูอาจทำให้เกิด
อันตรายกับคนตบรี วมักใกล้เคียงเพราะวิ่งออกนอกเส้นทาง

เข้าวันรุ่งขึ้นอันเป็นวันสงกรานต์ดัตันหรือมหาสงกรานต์ ชาวบ้านจะร่วมกันทำบุญตักบาตรที่วัดปรมย์กาวาสและวัดเสาชงทอง เมื่อเสร็จแล้วจึงกลับบ้านเพื่อที่จะจัดเตรียมข้าวแช่และขนมที่ทำในคืนต่อไปสำหรับไปทำบุญที่วัดข้างเคียงหมู่บ้าน เช่น วัดสนามเหนือ วัดตาล วัดดาดหัก โดยชายหนุ่มหญิงสาวมักจะเป็นผู้นำไปถวายตามวัดต่างๆ เป็นที่สนุกสนาน จากนั้นจะมีการเล่นสาดน้ำสงกรานต์และตักน้ำไปอาบให้พ่อแม่ผู้อาวุโสที่นับถือ ส่วนในตอนเย็นก็จะมีการเล่นสบ้า ซึ่งเป็นการเล่นที่นิยมกันในบรรดาหนุ่มสาวมอญที่ยังเป็นโสด ประกอบด้วยกลุ่มผู้เล่นฝ่ายชายและฝ่ายหญิงในจำนวนที่เท่ากัน เครื่องมือที่ใช้คือ ลูกสบ้าที่ทำด้วยไม้ มีลักษณะกลมๆ แบนๆ ใช้สำหรับทอยหรือเข่งเตะหรือโยนด้วยหลังเท้าแล้วแต่โอกาส ในวันสงกรานต์นี้ชาวมอญที่ออกไปทำมาหากินตามที่ต่างๆ จะกลับมาอยู่พร้อมหน้ากันหมดในหมู่บ้านของตน

ออกพรรษา เป็นประเพณีที่สำคัญรองลงมาจากสงกรานต์ ในวันที่ชาวมอญจะร่วมกันทำบุญ บางปีอาจมีการแห่พระภิกษุสงฆ์ไปรวมปวารณาออกพรรษาที่วัดที่นิยมนับถือมากที่สุดแต่เพียงวัดเดียว สำหรับที่ตำบลเกาะเกร็ดก็คือวัดปรมย์กาวาส เสร็จแล้วจึงแห่พระไปส่งตามวัดที่รับมาทุกวัด เรือที่ใช้เป็นพาหนะในการรับ-ส่งพระจะมีการประดับประดาอย่างงดงาม หลังจากเสร็จพิธีทางศาสนาแล้วก็จะมีการแข่งเรือกัน นอกจากนี้ ยังมีประเพณีอีกอย่างหนึ่งก็คือว่าเป็นของมอญโดยเฉพาะคือ "การทำบุญด้วยน้ำผึ้ง"

ภาษา

ภาษาที่ใช้กันในหมู่บ้านของตำบลเกาะเกร็ดเมื่อแรกที่ยอพยพเข้ามาจนถึง 50 กว่าปีที่แล้วมายังคงพูดภาษามอญเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะทสวดและบทเทศน์จะใช้ภาษามอญมาโดยตลอด เด็กเล็กๆ ในหมู่บ้านก็นิยมพูดแต่ภาษามอญเช่นกัน ต่อมาเมื่อมีโรงเรียน ชาวบ้านจึงเริ่มรู้จักการพูดเขียนอ่านภาษาไทยมากขึ้น อาจกล่าวได้ว่าชาวมอญในปัจจุบันที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป ยังสามารถพูดภาษามอญได้ ในขณะที่เด็กๆ รุ่นใหม่แทบจะพูดไม่ได้แล้ว ยกเว้นในบ้านที่มีคนแก่หลายคนยังพูด

---

¹ ลูกสบ้าที่ทำด้วยไม้เป็นของผู้เล่นฝ่ายชาย ส่วนลูกสบ้าของฝ่ายหญิงจะทำด้วยงาช้างหรือเขาควายเป็นบางครั้งก็อาจใช้โลหะ เช่น ทองเหลือง และมีขนาดเล็กกว่าของฝ่ายชาย

ภาษามอญอยู่ เด็กก็อาจจะได้ฟังจนคุ้นเคยและสามารถเข้าใจได้มากกว่าการพูด อย่างไรก็ตามภาษามอญที่ใช้กันตามถิ่นต่างๆ ในไทยก็มีความแตกต่างกัน เช่น ที่เกาะเกร็ดเรียกพี่ชายว่า "วาว" และเรียกพี่สาวว่า "บัว" ส่วนที่ตำบลบางตะไนย์จะเรียกพี่สาวพี่ชายว่า "กุ๊" เป็นต้น

ปัจจุบันเด็กในตำบลเกาะเกร็ดพูดภาษามอญไม่ได้ เพราะส่วนใหญ่ต้องเข้ามาเรียนในโรงเรียนไทยตามการศึกษาภาคบังคับที่ให้ใช้ตำราเรียนภาษาไทย - แม้ว่าเด็กเหล่านี้จะพูดภาษามอญไม่ได้ แต่ก็ยังฟังภาษามอญเข้าใจ เนื่องจากครอบครัวยังมีปู่ ย่า ตา ยาย ที่ใช้ภาษามอญภายในบ้านอยู่

ลักษณะทางประชากร การศึกษา ศาสนา

ตำบลเกาะเกร็ดประกอบด้วยครัวเรือน 689 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 5,659 คน เป็นชาย 2,786 คน และเป็นหญิง 2,873 คน จากจำนวนประชากรทั้งหมดนี้หากนำมาแยกประเภทจะพบว่า

วัยแรงงาน	3,088 คน	คิดเป็น ร้อยละ	55
อายุ 45 ปี ขึ้นไป	1,341 คน	คิดเป็น ร้อยละ	23
วัยเด็ก	1,230 คน	คิดเป็น ร้อยละ	22
รวมเป็น	5,659 คน	คิดเป็น ร้อยละ	100

(ที่มา: สำนักงานเกษตรอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี)

การศึกษา

ประชากรของตำบลเกาะเกร็ดร้อยละ 99 สามารถอ่านออกเขียนได้ ส่วนผู้ที่จบการศึกษาในระดับต่างๆ มีดังนี้

คนที่จบการศึกษาภาคบังคับ สูงกว่า และไม่ได้เรียน	ร้อยละ 62	หรือ 3,114 คน
จบมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	ร้อยละ 9	หรือ 455 คน
สูงกว่ามัธยมปลาย	ร้อยละ 6	หรือ 273 คน
ศึกษาในระดับต่างๆ	ร้อยละ 23	หรือ 1,149 คน

ศาสนา

ประชากรของตำบลเกาะเกร็ดส่วนใหญ่หรือคิดเป็นร้อยละ 98 (5,524 คน) นับถือศาสนาพุทธ ในขณะที่มีประชากรเพียงร้อยละ 2 เท่านั้น (135 คน) ที่นับถือศาสนาอิสลาม แม้ว่าประชากรของตำบลเกาะเกร็ดจะนับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม แต่ก็พบว่าไม่ได้ก่อให้เกิดปัญหาในการอยู่ร่วมกันเลย

บริการสาธารณะต่างๆ

ตำบลเกาะเกร็ดมีไฟฟ้าครบทุกครัวเรือน แต่สำหรับน้ำดื่มหน้าใช้ส่วนใหญ่ได้มาจากน้ำฝนและแม่น้ำลำคลองต่างๆ นอกจากนี้ ทุกหมู่บ้านของตำบลยังมีโทรศัพท์ที่ใช้ ส่วนโรงเรียนระดับปานกลางมี 3 โรงเรียน โรงเรียนอนุบาล 1 โรงเรียน รวมทั้งมีห้องสมุดหรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง หอกระจายข่าว 2 แห่ง (อยู่ในหมู่ที่ 2, 5) สถานีอนามัย 2 แห่ง (อยู่ในหมู่ที่ 3, 6) ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพกลาง 1 แห่ง ศูนย์อเนกประสงค์ 2 แห่ง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง (อยู่ในหมู่ที่ 5)

การรวมกลุ่มหรือสถาบันทางสังคม

ชาวบ้านในตำบลนี้ให้ความร่วมมือค่อนข้างดี โดยมีผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้นำคนสำคัญ อีกทั้งยังมีเจ้าหน้าที่ของทางราชการคอยให้คำปรึกษาและแนะนำ นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร 1 กลุ่ม (อยู่ในหมู่ 4 ซึ่งจัดตั้งเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2523 มีสมาชิก 23 คน) กลุ่มเกษตรกร 1 กลุ่ม (อยู่ในหมู่ 4 เช่นกัน ตั้งขึ้นเมื่อ 24 สิงหาคม 2520 มีสมาชิก 90 คน) ส่วนที่เหลือหันไปประกอบอาชีพอื่นที่ไม่ใช่เกษตรกรรม เช่น รับราชการ ทำงานรัฐวิสาหกิจ ฯลฯ

รูปแบบ รายละเอียด และสัญลักษณ์สำคัญในพิธีญุกกลางบ้าน
และพิธีทรงเจ้าของชาวมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

พิธีญุกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของชาวมอญ

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าบ้านเรือนของชาวบ้านในตำบลเกาะเกร็ดจะตั้งอยู่รอบๆ เกาะซึ่งติดกับริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ส่วนบริเวณที่เรียกว่า "กลางบ้าน" คือ บริเวณที่เป็นที่ว่างกลางหมู่บ้าน เพราะส่วนใหญ่บ้านเรือนมักจะสร้างติดกันจนไม่มีที่ว่างเลย ดังนั้น ที่ว่างกลางหมู่บ้านจึงใช้เป็นที่สำหรับประกอบพิธี อย่างไรก็ตาม ที่ว่างดังกล่าวก็มีเจ้าของ แต่ปัจจุบันเจ้าของที่ยังไม่ได้ใช้ทำอะไร ชาวบ้านเล่าว่าที่ดินนี้มีการประกาศขาย ซึ่งถ้าขายได้ชาวบ้านก็คงจะต้องการที่ว่างที่อื่นประกอบพิธีใหม่ที่ติดกับริมแม่น้ำเจ้าพระยา เช่นกันและติดถนนคอนกรีตของหมู่บ้าน สมัยก่อนมีเตาเผากลางเรียกว่า "เผาโต๊" หมายถึงกลางหมู่บ้าน ซึ่งเป็นบริเวณกลางหมู่บ้านพอดี (สัมภาษณ์ ป้าเสริมศรี รนขาว)

ลักษณะของการจัดสถานที่ในการประกอบพิธี

สถานที่ประกอบพิธีนิยมปลูกเป็นปรางค์พิธีโดยเอาเสาที่ทำด้วยไม้และใช้ทางมะพร้าวสำหรับมุงหลังคา พื้นจะปูด้วยเสื่อ ด้านที่หันหน้าไปทางทิศตะวันตกจะยกพื้นสูงด้วยไม้สำหรับเป็นที่ตั้งโต๊ะหมู่บูชา ใต้อ่างน้ำมนต์ ภาชนะใส่ข้าวสารสำหรับเสก และที่สำหรับพระสงฆ์หนึ่งประกอบพิธี โดยหันหน้าไปทางทิศตะวันตกหมด ส่วนชาวบ้านที่มาร่วมในพิธีต้องนั่งหันหน้าไปหาพระสงฆ์คือทางทิศตะวันออก ส่วนทางขวามือสุดซึ่งถัดจากโต๊ะหมู่บูชาจะเป็นโต๊ะสำหรับวางแพรวกกล้วย ซึ่งประกอบด้วยตุ๊กตาปั้นดินเหนียว เครื่องเช่นพวกพริกแห้ง หอม กระเทียม ข้าวสาร กะปิ และผักธงส์ต่างๆ

การประกอบพิธีญุกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า

การประกอบพิธีญุกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของชาวมอญเกาะเกร็ดแยกตามความเชื่อได้

2 ส่วนคือ

1. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางพุทธศาสนา คือ พิธีญุกกลางบ้านที่กระทำโดยพระสงฆ์เป็นผู้ประกอบพิธี
2. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องการนับถือผีคือ พิธีปล่อยแพลอยน้ำเพื่อหาสิ่งที่ไม่ดี ความเจ็บไข้ได้ป่วย ไม่มีอยู่ในหมู่บ้าน และพิธีทรงเจ้า ซึ่งพิธีทั้ง 2 ส่วนนี้ประกอบพิธีโดยชาวบ้าน

ความหมายและความเป็นมาของพิธีญุกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของชาวมอญ

ความเป็นมาของการทำญุกกลางบ้านก็คือ การทำบุญเพื่อเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้านและหาสิ่งที่ไม่ดีไปกับตุ๊กตาปั้นดินเหนียวแทนตัวผีปล่อยไปให้พ้นจากชาวบ้านที่เป็นผู้ประกอบพิธี

ส่วนพิธีทรงเจ้าก็คือ การัญญู ชัญญูที่คุ้มครองหมู่บ้านและเป็นหัวหน้าของชาวมอญที่นำประทับทรงเพื่อมาเลี้ยงเครื่องสังเวียงประจำปี และให้ท่านได้ทำนายทายทักว่า หมู่บ้านที่ตนอาศัยอยู่จะเป็นอย่างไร มีสิ่งที่ไม่ดีเกิดขึ้นหรือไม่ และต้องทำอย่างไรเพื่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยจากการสัมภพณ์ป่าอังกฤษ เจริญเอม อายุ 84 ปี ซึ่งอาศัยอยู่ที่เกาะเกร็ดมาตั้งแต่เกิดได้เล่าว่า บางทีเขาก็จะทำพิธีลอยแพหวกกล้วยเวลาที่มีคนเจ็บป่วย หรือเจ้ามาประทับทรงและทำนายทายทักว่าจะเกิดเหตุไม่ดีกับใคร ก็จะต้องลอยสะเดาะเคราะห์เพื่อที่จะไม่ให้เกิดอันตรายถึงแก่ชีวิต แต่บางหมู่บ้านก็จะทำกันหลังพิธีสงกรานต์ไปแล้วจนเป็นประเพณี ทั้งนี้เพื่อไล่สิ่งที่ไม่ดีไปจากหมู่บ้าน เพราะในสมัยก่อนเวลาผีโรคภัยไข้เจ็บโดยเฉพาโรคระบาด พวกโรคท้องร่วง คนก็จะตายกันมาก จึงต้องทำพิธีไล่โรคร้ายต่างๆ ที่จะทำให้คนตาย โดยจะนำรูปคนผู้หญิงผู้ชาย ถ้าทำกันเป็นหมู่บ้านก็นับตัวแพอย่างละ 2-4 คน ถ้าเป็นแต่ลอบบุคคลก็อาจนับตามจำนวนคนที่ป่วย หลังจากนั้นแล้วจึงนำต้นกล้วยทั้งต้นมาทำเป็นแพ จากนั้นก็นำสิ่งของต่างๆ วางลงไปในแพให้ทำเป็นรูปสี่เหลี่ยม

ลักษณะสำคัญของพิธีทำบุญกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า

ชาวมอญเกาะเกร็ดนิยมทำบุญกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าในช่วงที่ว่างหลังจากการทำสวน ประมาณขึ้น 1 ค่ำ เดือนห้า-เดือนหก หรือเดือนเมษายนต่อเดือนพฤษภาคม ซึ่งถือเป็นสิ้นปีเก่า และขึ้นปีใหม่ กล่าวได้ว่า พิธีนี้ต้องทำกันทุกปี เพราะถือว่าเป็นประเพณีประจำโดยจะทำหลังจากส่งกรานต์ผ่านพ้นไปแล้ว สำหรับรายละเอียดที่สำคัญของพิธีทำบุญกลางบ้านและพิธีทรงเจ้ามีดังต่อไปนี้

เมื่อเดือนห้ากำลังจะผ่านไปโดยมีประเพณีสำคัญคือ พิธีส่งกรานต์ ในระหว่างวันที่ 12-18 เมษายน ที่เกาะเกร็ดในบริเวณวัดปรมัยยิกาวาสจะมีการร่วมกันสนุกสนานกันในวันส่งกรานต์ มีการรดน้ำผู้ใหญ่ มีการละเล่น และมีการรำต่างๆ ของมอญ โดยหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านจะส่งการแสดงของหมู่บ้านตนเองมา เสร็จจากส่งกรานต์แล้ว ชาวมอญในหมู่บ้านที่ 3, 6, 7 ก็เริ่มปรึกษาหารือกันเพื่อหาวันที่เหมาะสมสำหรับทำพิธีบุญกลางบ้านโดยไม่มีการตุงธงยาม แต่ดูความสะดวกพร้อมกันมากกว่า โดยดูให้ขึ้น 1 ค่ำ เมื่อได้วันประกอบพิธีที่แน่นอน จึงเริ่มบอกชาวบ้านในละแวกว่ามีใครจะช่วยเหลืออะไรบ้าง การช่วยเหลือนี้อาจจะเป็นอาหารหรือเงินก็ได้ขึ้นอยู่กับศรัทธาของแต่ละคน ทั้งนี้เพราะชาวบ้านเชื่อกันว่า ถ้าประกอบพิธีบุญกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าแล้วจะทำให้ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ทั้งยังเป็น การสะเดาะเคราะห์ และต่ออายุด้วย หากใครได้ทำแล้วก็จะเกิดความสบายใจและความมั่นคงปลอดภัย

พิธีบุญกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าคือ การสร้างความมั่นคงปลอดภัยและความสบายใจให้แก่ชาวมอญที่เกาะเกร็ดในการดำรงชีวิตและการทำมาหากิน กล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นการสร้างพลังใจในการทำงานประกอบอาชีพของเขาว่า จะไม่มีโรคร้ายไข้เจ็บอันเนื่องมาจากการกระทำของ "ผี" มาเป็นอุปสรรค ทั้งนี้ชาวบ้านจะส่งตัวแทนทั้งหญิง-ชาย พร้อมทั้งเครื่องเซ่นบอกเล่าไปให้แทนตัว นอกจากนี้ การได้ปั้นสิ่งต่างๆ เหล่านี้ยังเป็นสัญลักษณ์ที่ก่อให้เกิดการมีชีวิตใหม่ ซึ่งจะนำมาแต่ความสุขความอุดมสมบูรณ์มาสู่คนในหมู่บ้าน

การประกอบพิธีจะเริ่มตอนเช้าโดยพิธีทำบุญบริเวณกลางหมู่บ้าน มีการเตรียมจัดที่สำหรับพระสงฆ์จำนวน 9 รูป ตั้งโองน้ำพุทธมนต์ เครื่องบูชาพรหมทูท มีการวางสายสิญจ์รอบบริเวณพิธีที่ทำเป็นปะรำพิธีชั่วคราว และปูเสื่อบนพื้นดินตรงบริเวณที่ชาวบ้านมารวมพิธี

ชาวบ้านที่ร่วมพิธีจะนำเอาข้าวสารของแต่ละครั่ว เรือนมารวมกันในภาชนะที่เตรียมไว้ คือกะลมังเคลือบสีขาว ซึ่งวางถัดไปจากโต๊ะหมู่บูชา ในบริเวณปะรำพิธีจะมีเสื่อที่ปูไว้ให้ชาวบ้าน

มาทั้งพระสวด ส่วนที่ยกพื้นขึ้นไปเป็นที่สำหรับพระสงฆ์ คนที่ช่วยจัดสถานที่ซึ่งเป็นหัวเรือหัวแรง มักจะเป็นผู้ชายสูงอายุหรือผู้อาวุโสทั้งด้านอายุและผู้ที่ได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำของชาวบ้านคือ ผู้ใหญ่บ้าน เพราะเป็นผู้ได้ผ่านการบวชมาแล้ว จึงสามารถเข้าใจขั้นตอนและสิ่งของที่ต้องใช้ในการ ประกอบพิธี ส่วนพวกผู้หญิงมักมีหน้าที่ในการดูแลเรื่องอาหารการกินทั้งเลี้ยงพระและเลี้ยงคนที่มาร่วมในพิธี

บริเวณที่จัดเตรียมอาหารนิยมนำใบริเวณบ้านของชาวบ้านที่ใกล้กับบริเวณพิธี นอกจากนี้ก็มีการเปิดเครื่องขยายเสียงเพื่อบอกให้ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงได้รู้ว่ากำลังมีงานที่บริเวณนี้

เมื่อข่าวสารของแต่ละครัวเรือนมารวมกันเพื่อนำมาปลุกเสกเข้าพิธีและกระถางน้ำมันแล้ว ชาวบ้านยังต้องมีแพนหยวกกล้วยหรือเรียกว่า "แพชีวิต" ที่ทำด้วยหยวกกล้วยซึ่งทำเป็นแพใช้ทั้งต้น และใช้ก้านกล้วยทำเป็นพื้นพญิตด้วย เชือกกล้วย ปั้นดินเหนียวเป็นรูปผู้หญิงผู้ชายอย่างละ 2-4 คน ปั้นผลไม้ และนำเอาของแห้ง เช่น กขปิ หอม กระเทียม พริกแห้ง ถั่วตัด มะขามเปียก ข้าวสาร มาใส่ไว้ในแพนหยวกกล้วย พร้อมกับปักธงสีต่างๆ แพ้นี้จะวางไว้บริเวณเดียวกับข่าวสารที่จะนำมา เสกในพิธี

เวลาประมาณ 07.00 น. ชาวบ้านก็จะทยอยมาในบริเวณพิธีพร้อมด้วยข่าวสารสัก อาหาร ขนม ดอกไม้ ธูปเทียน เพื่อนำมาตักบาตร

เวลา 07.30 น. พระสงฆ์ทั้งหมดจำนวน 9 รูปมาที่บริเวณพิธี โดยพระสงฆ์และ พระพุทธรูปจะนั่งหันหน้าไปทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน จากนั้นพระสงฆ์จะสวดสาธยายมนต์เป็น ภาษามอญ

หลังจากสวดจบแล้วก็เป็นการเลี้ยงพระ ขณะนั้นผู้อาวุโสซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านอาจจะขอให้ ชาวบ้านที่มีจิตศรัทธาร่วมกันทำบุญ คือ ทำเป็นเงินตามศรัทธา โดยมีผู้ถือขันรับจากชาวบ้าน จากนั้น ผู้อาวุโสก็จะนำเงินนั้นถวายแด่พระสงฆ์ เสร็จพิธีพระสงฆ์ก็ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ และนำข่าวสาร ที่ปลุกเสกในพิธีไปหว่านทั่วๆ หมู่บ้านจึงเป็นอันเสร็จพิธีทางสงฆ์

ต่อจากนี้ก็เป็นการเลี้ยงอาหารแก่ผู้มาร่วมทำบุญในพิธี เป็นอันเสร็จพิธีในช่วงเช้า ในช่วงบ่ายจะเป็นพิธีทรงเจ้า ซึ่งจะเริ่มเวลาประมาณ 15.00 น. บริเวณที่ทรงเจ้าก็คือ บริเวณเดียวกับที่ทำพิธีกลางบ้าน ก่อนเริ่มพิธีชาวบ้านแต่ละครัวเรือนต้องจัดเตรียมภาค เครื่องเช่นเจ้า ครัวเรือนละ 1 ภาค ในภาคนั้นประกอบด้วย

- กล้วยหน้าว่า 1 หวี
- มขพร้าว 1 ลูก
- ขนมต้มแดงต้มขาว อย่างละ 1 ที่
- ข้าวสุกปากหม้อ 1 ที่
- ไข่ต้ม 1 ใบ
- ดอก (ไม้ไผ่มาจักเป็นเส้น) หักตามจำนวนคนในครอบครัวของตนและปักลงบนกล้วย

หน้าว่า บางทีอาจใช้ทางมขพร้าวก็ได้ (ภาพที่ 7)

เมื่อถึงเวลาผู้อาวุโสซึ่งเป็นผู้หญิงอายุ 85 ปี ชื่อป้าสงวนจะนำกิ่งหว้า ผ่าหุงที่ใช้พาดบาดาบ 2 เล่ม และเครื่องบูชา เช่น ดอกไม้ ธูปเทียน รูปปั้นคนชายหญิง และรูปปั้นช้างม้าอย่างละ 1 ใบที่ศาลบริเวณกลางเกาะเพื่ออัญเชิญเจ้าใหญ่ของหมู่บ้านมายังปราสาทพิธิ

เมื่อถึงเวลา ดนตรีก็จบบรรเลงเพลง โดยมีเครื่องดนตรีที่ประกอบด้วยระนาดเอก ระนาดทุ้ม ตะโพน มโหระทึกวงเล็ก วงใหญ่ ฉิ่ง และกรับ

เมื่อเริ่มมีการทรง ผู้ที่เป็นร่างทรงและผู้ทำนายพิธิจะเป็นผู้หญิงทั้งหมด คนที่เป็นร่างทรงจะต้องมาแต่งตัวด้วยการนุ่งโจงกระเบน ห่มสະໂບ เสริ่งแล้วจึงไปยกภาตเครื่อง เช่นที่กล่าวข้างต้น โดยจะต้องเฉาะเปิดฟามขพร้าวก่อน ซึ่งในระหว่างที่บางร่างก็เข้าประทับทรงตอนหนึ่งเลย ภาตสังเวยที่ทำการสังเวยแล้วต้องคว่ำหว้ากล้วยหน้าว่าเพื่อบอกให้รู้ว่าสังเวยเจ้าแล้ว บางร่างอาจจะต้องใช้กิ่งหว้า เมื่อเริ่มพิธิประทับทรงคนที่เห็นหัวเรียวหัวแรงในพิธิต้องช่วยกันจับและพาร่างทรงวิ่งไปรอบๆ ปราสาทพิธิพร้อมกับสະໂບດกิ่งหว้า ในเวลานี้ดนตรีต้องบรรเลงเพลงอัญเชิญคือ เพลงใบไม้สำหรับการเข้าประทับทรง บางร่างก็จะเข้าประทับ บางร่างก็ไม่ประทับ ซึ่งในกรณีนี้ต้องเปลี่ยนคนที่เป็นร่างทรงใหม่แต่ต้องเป็นผู้หญิง นอกจากนี้ เจ้าแต่ละองค์ยังมีปฏิกริยาอาการแตกต่างกันซึ่งอาจดูได้จากสิ่งที่ท่านชอบ และโดยทั่วไปชาวบ้านจะรู้ได้ทันทีว่าเป็นเจ้าองค์ใด เช่น เจ้าพ่อหนูจะชอบว่าเวลาประทับทรงก็จะเอวว่ามาถวาย จึงจะถูกใจ เป็นต้น

เมื่อเจ้าองค์ใดเข้าประทับร่างแล้ว ชาวบ้านอาจซักถามถึงทุกข์สุขหรือความอุดมสมบูรณ์ของหมู่บ้านในอดีตต่อไป หรือถ้ามีสิ่งไม่ดีกับหมู่บ้านก็ขอให้เจ้าบอกวิธีการแก้ไข นอกจากนี้ ยังขอให้เจ้าช่วยคุ้มครองหมู่บ้านและคนในหมู่บ้านปลอดภัย มีแต่ความสุขความเจริญรุ่งเรือง พิธิทรงเจ้าจะจบลงได้ เมื่อเจ้าต่างๆ ได้รับการสังเวยจากภาตสังเวยทุกภาตจนหมด ดูจากการคว่ำกล้วยหน้าว่า

และเจาะเปิดฟามขพร้าวอ่อน เมื่อหมดถาดสังเวยแล้วก็จะจับด้วยเจ้าใหญ่ทรงด้วยการชนไก่ เพื่อเป็นการเสี่ยงทาย แล้วชาวบ้านก็จะช่วยกันดักของในถาดสังเวยทุกถาดใส่ใบตอง และนำไปวางบนแพยวอกกล้วย จากนั้นชาวบ้านก็จะช่วยกันจุดธูปเทียนอธิษฐานปักลงบนแพยวอกกล้วยและช่วยกันยกแพยไปลอยที่แม่น้ำ เพราะประรำพิธีทางด้านเหนือจะติดกับแม่น้ำ เจ้าพระยาด้่านใต้ติดถนนภายในหมู่บ้าน ด้านตะวันตกและด้านตะวันออกเป็นบ้านของชาวบ้าน การนำแพยไปลอย ชาวบ้านจะช่วยกันนำใส่เรือหางยาวและลงไปลอยกลางแม่น้ำ โดยให้แพลอยไปไกลจากบริเวณหมู่บ้าน จึงเป็นอันเสร็จพิธีในช่วงบ่าย

สัญลักษณ์สำคัญในพิธีบุญกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า

ดังได้กล่าวแล้วว่า การทำพิธีจะต้องมีวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในการประกอบพิธี ซึ่งในที่นี้จะอธิบายโดยใช้กรอบแนวคิด "สัญลักษณ์สำคัญ" (dominant symbols) ของ Victor Turner (1967)

สัญลักษณ์สำคัญ (dominant symbols) ตามที่ปรากฏในพิธีบุญกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า เริ่มด้วยวัสดุต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ดินเหนียว

เป็นดินเหนียวที่ใช้ในการปั้นเครื่องปั้นดินเผาซึ่งเป็นดินปนทราย ส่วนการขุดดินหรือทิศทางการขุดไม่ได้ยึดถือเป็นสำคัญ เพราะมีดินที่พร้อมจะปั้นอยู่แล้ว เมื่อได้ดินเหนียวแล้วต้องนำดินเหนียวมาวัดก่อนที่จะลงมือปั้นและสิ่งที่ปั้นด้วยดินเหนียวมีดังนี้

- คน ต้องปั้นคนที่เป็นเพศหญิง เพศชาย และเด็ก โดยให้มีความสูงประมาณ

1 คืบ สำหรับเพศหญิงและชาย ส่วนเด็กอาจมีขนาดเล็กลงมา

วิธีการปั้น จะไม่ปั้นอวัยวะแต่ละส่วนมาต่อกัน แต่ต้องปั้นจากดินเหนียวโดยดึงออกมาเป็นอวัยวะส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะปั้นหัว แขน หรือขา จากนั้นจึงใช้ไม้ปลายแหลมตกแต่งในหน้า เช่น เขียนตา จมูก แต่ไม่เขียนเขียนคิ้ว บางตัวก็อาจจะมี สำหรับปากและแขนของตุ๊กตาหิมปั้นให้กางแขนออกในลักษณะยื่นไปข้างหน้า ส่วนขาหน้าให้มัลักษณะเหมือนนั่งพับขาไปด้านหลังหรือนั่งงอข้อศอกก็ได้ อย่างไรก็ตามความแตกต่างระหว่างตุ๊กตาผู้ชายและผู้หญิงก็คือ ผู้หญิงจะมีการดึงหน้าออกออกมาเป็นนมสองข้าง และนำเอาส่วนของกึ่งไม้มาทำเป็นอวัยวะเพศหญิง โดยทั่วไปตุ๊กตาทั้งหญิง

และชายไม่หุงผ้า เปลือยกายล่อนจ้อน หรือจหม่มผ้าก็ได้ (ภาพที่ 2) ส่วนตุ๊กตาเด็กบางตัวอาจจะ ทัตดอกไม้ (ดอกเข็ม) ก็ได้

- สัตว์ ดินเหนียวที่ปั้นเป็นสัตว์ในพิธีจะมีสัตว์อยู่หลายชนิดด้วยกัน แต่ที่นิยมปั้น มีอยู่เพียง 2-3 ชนิดเท่านั้น คือ ควาย วัว และช้าง

ขณะปั้นทั้งตุ๊กตาชาย-หญิง และสัตว์ ชาวบ้านไม่ได้ท่องคาถาอะไร ส่วนใหญ่ ผู้รับหน้าที่ปั้นมักจะเป็นผู้ชายที่มีฝีมือเป็นผู้ช่วยปั้นให้

- ผลไม้ นิยมปั้นเป็นลูกกลมๆ หลายลูกเป็นการแทนผลไม้ แก้ว ของมีค่า เมื่อปั้นเสร็จแล้วจะนำไปวางบนแพหอยกกล้วย

2. ต้นกล้วย

แม้ว่าในเกาะเกร็ดจะมีกล้วยหลายชนิดด้วยกัน แต่ในการประกอบพิธีนี้ชาวบ้าน จะใช้กล้วยน้ำว้า โดยนำลำต้นไปทำแพ เหตุผลที่ใช้กล้วยน้ำว้านี้ จากการสัมภาษณ์ป้าอังกฤษ ได้เล่าว่า "กล้วยน้ำว้าเป็นกล้วยที่ให้ชีวิตมนุษย์ เพราะเด็กๆ จะเติบโตมาด้วยกล้วยน้ำว้า แข็งแรงดี"

ในการทำแพ ชาวบ้านจะตัดเอากล้วยน้ำว้าทั้งต้น ต้นที่วางเป็นฐานของแพมีขนาด เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3-4 นิ้ว 2 ต้น และมีความยาวประมาณ 1 เมตร ต้นที่ย่อมลงมาหน่อย จะวางขวางกับ 2 ต้น ที่เป็นฐานอีกประมาณ 5-7 ต้น และผ่าครึ่งต้นกล้วยออกเป็น 2 ซีก หรือ ใช้ก้านกล้วย จำนวน 7 ซีก วางขวางกับ 7 ต้น เพื่อทำเป็นพื้นของแพและผูกยึดกันด้วยเชือกกล้วย โดยให้ต้นกล้วยผูกติดกันด้วย หรือใช้ไม้ไผ่แทงให้ทะลุติดกัน เมื่อเสร็จก็จะเป็นแพหอยกกล้วย กว้างประมาณ 1 เมตร ยาว 1 เมตร (ภาพที่ 1)

3. เครื่องเซ่น

มีพริกแห้ง หอม กระเทียม มะขามเปียก กะปิ เกล็ด ข้าวสาร ส่วนของในครัว ซึ่งเป็นของแห้ง อาจมีเกลือ ถั่วตัด ฯลฯ ของที่ใส่ไม่ต้องการทุกอย่างก็ได้

ภาชนะที่ใส่ในพิธีอาจใส่ถุงพลาสติก หรือวางบนแพรวมไปกับพวกตุ๊กตาปั้น และเพื่อความสวยงามบางคนอาจประดับประดาตกแต่งแพด้วยธงสีต่างๆ รวมทั้งดอกไม้และรูปเขียน

4. ข้าวสารเสก

ข้าวสารที่มาร่วมในพิธีเป็นข้าวสารจากแต่ละครัวเรือนที่นำมาใส่รวมกันเพื่อการปลุกเสกในกรณีที่พระสงฆ์สวดโดยมีสายสิญจน์วนรอบ หลังจากเสร็จพิธีแล้วพระสงฆ์จะนำข้าวสารนี้ไปหว่านรอบๆ หมูบ้าน

5. ภาคเครื่องสังเวทในพิธีทรงเจ้า

การนำเครื่องสังเวทมาร่วมในพิธี ส่วนใหญ่จะนำมาครอบครว้ลย 1 ภาคประกอบด้วย

- มะพร้าวอ่อน
- กล้วยน้ำว้า
- ขนมต้มแดงต้มขาว
- ข้าวสุกปากหม้อ
- ไช้ต้ม 1 ใบ
- ดอกหักตามจำนวนคนในครัวเรือน

สำหรับภาคเครื่องสังเวทในพิธีทรงเจ้าของชาวมอญเกาะเกร็ดนับได้ประมาณ

37-40 ภาค อันหมายถึงมีครัวเรือนชาวมอญและชาวไทยในหมู่บ้านที่มาร่วมพิธีประมาณ 37-40 ครัวเรือน

6. ใบหว่า

ในการประกอบพิธีจะใช้ใบหว่า 2 กำ โดยชาวบ้านนิยมไปตัดมาจากต้นหว่าที่อยู่ข้างศาลหลวงตากลับ วัดเสาธงทองในหมู่ที่ 6 แต่บางทีก็นิยมไปเอาจากที่อื่น ที่สำคัญต้องเป็นหว่าที่มีลูกกินได้ สำหรับหลวงตากลับ ชาวบ้านเล่าว่า เดิมเป็นพระมอญที่อพยพเข้ามาอยู่ที่นี้ ต่อมาทางไทยต้องการให้สึกโดยกล่าวหาว่าปาราชิก แต่หลวงตากลับไม่ยอม และยังได้อิฐฐานโดยมีตาบ 2 มือ เป็นพยาน ซึ่งเวลานอนก็จะวางไว้ตรงทางเดินด้วย นอกจากนี้เมื่อหลวงตากลับอิฐฐานให้ตาบลอยตาบก็ลอยได้ ครั้นพอหลวงตากลับตายจึงได้สร้างศาลไว้ที่วัดเสาธงทอง (สังภาณน้ำสงวนศรีวงศ์กรกช)

นอกจากสัญลักษณ์ที่ใช้พิธีกรรมดังกล่าวมาแล้วนั้น แนวทางการศึกษาเรื่องสัญลักษณ์ของ Victor Turner (1967: 27-28) ได้กล่าวว่า "วัตถุเป็นเพียงสัญลักษณ์ประเภทหนึ่งเท่านั้น สัญลักษณ์ในบริบทของพิธีกรรมยังหมายถึงวัตถุ การกระทำ และคำพูดหรือถ้อยคำที่ใช้ในพิธีกรรมด้วย" ดังนั้น การพิจารณาสัญลักษณ์สำคัญในพิธีญุกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของชาวมอญ เกาะเกร็ดจึงต้องพิจารณารายละเอียดอื่นๆ อีกคือ ผู้ร่วมพิธี การกระทำ และคำพูด ดังรายละเอียดที่จยกกล่าวต่อไป

ผู้ร่วมงานและประกอบพิธีญุกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า (Ritual Participants)

นอกเหนือจากพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทในการประกอบพิธีทางพุทธศาสนาแล้ว จากการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการยังพบว่า ผู้ที่มีบทบาทในพิธีญุกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าก็คือผู้หญิงซึ่งจะมีบทบาทอย่างมากในพิธีทรงเจ้า โดยเฉพาะผู้หญิงที่แต่งงานแล้วและมีอายุในช่วง 40-80 ปี (เรื่องนี้จะกล่าวอีกครั้งในเรื่องผู้หญิงกับสถานภาพและวัย และผู้ชายกับพิธีญุกกลางบ้าน) อย่างไรก็ตาม ในวันประกอบพิธีจะมีผู้ดำเนินการประกอบพิธีทั้ง 2 ส่วน

ในการประกอบพิธีจะเห็นได้ว่า ผู้ชายมักจะทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับพิธีทางพุทธศาสนาคือ กิจกรรมที่ต้องเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ ทั้งนี้เพราะผู้หญิงไม่ค่อยสะดวก อีกทั้งในพุทธบัญญัติยังห้ามเกี่ยวกับผู้หญิงไว้ด้วยคือ ผู้หญิงจะถูกเนื้อต้องตัวพระสงฆ์ไม่ได้เพราะจะทำให้ศีลขาด ดังนั้นจึงต้องเป็นหน้าที่ของผู้ชายที่ผ่านการบวชเรียนมาแล้ว ส่วนเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชายไม่ได้มีส่วนร่วมในพิธีทั้ง 2 ส่วน เพราะส่วนใหญ่มักจะเป็นเพียงผู้ดู

กล่าวโดยสรุป เพศหญิงจะมีบทบาทในพิธีญุกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง พิธีญุกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าเป็นพิธีกรรมของเพศหญิง ซึ่งสะท้อนให้เห็นบทบาทในการเป็นผู้ดูแลทุกข์สุข ความปลอดภัย และการสร้างความสบายใจต่างๆ กล่าวคือ ทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุน หรืออยู่เบื้องหลังการประกอบอาชีพการทำมาหากินให้แก่ผู้ชายในฐานะผู้หน้าครอบครัว

พฤติกรรมและการแสดงออกของผู้เข้าร่วมพิธีศูนย์กลางบ้านและพิธีทรงเจ้า (Acts/Behaviors)

พฤติกรรมของผู้เข้าร่วมในพิธีศูนย์กลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของชาวมอญเกาะเกร็ด มีดังต่อไปนี้

1. การปั้นตึกตาคคน สัตว์ ผลไม้ และการทำแพหยวกกล้วย จะมีกาช่วยเหลือกัน ทั้งผู้ชายและผู้หญิงโดยการแบ่งหน้าที่กันทำ เช่น ผู้ชายช่วยตัดต้นกล้วยมาทำแพ และปั้นดินเหนียว ผู้หญิงช่วยหาของแห้งในครัว พวกพริกแห้ง หอม กระเทียม ฯลฯ และประดับประดาตกแต่งด้วย ธง ดอกไม้ ธูปเทียน
2. การนำแพไปลอยแม่น้ำ ทุกคนจะช่วยกันหิ้วชายหญิงโดยยกไปทีเรือ แล้วปล่อยให้ลอยไปกลางแม่น้ำ ทั้งนี้ก่อนที่จะยกไปลอยแต่ละคนจะจุดธูปเทียนคนละ 3 ดอก เพื่ออธิษฐานและนำไปปักบนแพ (ตรงมุมทั้ง 4 ของแพ) จากนั้นจึงช่วยกันยกไปลอยในแม่น้ำ
3. ชาวบ้านที่มาประกอบพิธีทั้งหญิงและชายร่วมกันรับประทานอาหาร อาหารที่ทำเลี้ยงก็คือ อาหารและเงินที่ชาวบ้านได้ร่วมกันนำมาทำบุญนั่นเอง ส่วนแม่ครัวมักจะเป็นคนในหมู่บ้านที่มีฝีมือและมีร่างกายพอที่จะช่วยทำงานให้ส่วนรวมได้ เมื่อมีการเลี้ยงทุกคนจะช่วยยกอาหารและจัดวาง ใครต้องการนั่งวงไหนกับใครก็ไปร่วมวงกัน ทั้งนี้จะไม่นิยมตักอาหารราดกัน เป็นจานแต่จะนั่งล้อมวงกิน สำหรับคนเฒ่าคนแก่ก็ไม่ตักยกอาหาร เพราะจะมีผู้ที่อาวุโสน้อยกว่าช่วยเป็นธุระยกจัดหามาให้ เมื่อรับประทานกันเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านจะช่วยกันเก็บสถานที่ให้เรียบร้อย เพื่อเตรียมพิธีทรงเจ้าในตอนบ่าย ซึ่งแต่ละครัวเรือนก็จะไปจัดเตรียมภาตมาเช่นเจ้าด้วย
4. ข่าวสารที่นำมาปลุกเสก หลังจากพระสงฆ์แห่รอนหมู่บ้านแล้ว พอถึงเวลากลับบ้าน ชาวบ้านแต่ละคนจะดักข่าวสารที่ทำพิธีไปขว้างบนหลังคาบ้าน แต่บางคนอาจนำไปแห่รอนๆ บ้านด้วยความเชื่อว่า จะสามารถป้องกันโรคภัยไข้เจ็บหรือสิ่งชั่วร้ายไม่ให้มาทำร้ายคนในบ้านได้
5. การอัญเชิญเจ้าที่ศาล ก่อนที่จะเริ่มพิธีตอนบ่าย หญิงชาวมอญที่อาวุโสและเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านจะห่มสยะใบ แล้วนำขันดอกไม้ ธูป 9 ดอก เทียน รูปปั้นหญิงชาย ช้างม้า ผ้าโจงกระเบนห่มลอยชาย ผ้าห่มผูกทับ 1 ผืน ผ้าห่มพาดบ่า 1 ผืน ดาบ 2 เล่ม และกิ่งหว้า 2 กิ่ง เดินไปยังศาลเพื่อทำพิธีอัญเชิญเจ้ามายังปราสาท เจ้าที่ไปเชิญคือ "ปะจู้ แม่แดง" หรือเจ้าพ่อเฝ้าเมือง

6. พิธีประทับทรงของเจ้าแต่ละองค์มักจะมีการแสดงอาการต่างๆ และของที่เจ้าชอบเป็นพิเศษถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของเจ้าแต่ละองค์ นอกจากนี้ ยังมีพฤติกรรมและบุคลิกที่แตกต่างกันไปจากบุคลิกตัวจริงของร่างทรงแต่ละคนที่เคยปฏิบัติอยู่ในชีวิตประจำวัน

1 เสรีรวิโรเทศ ได้อธิบายไว้ในหมวดขบธรรมเพ็ญประเพณี เรื่อง ประเพณีเบ็ดเตล็ด (2532: 76-77) ว่า "คนปฏิบัติสังเวฬุของชาวบ้านเรียกว่า แม่มดคนทรง เพราะส่วนมากเป็นผู้หญิงมีอายุ ในหมู่บ้านหนึ่งก็มีแม่มดคนหนึ่งซึ่งสืบตระกูลเรื่องทรงพิกันมา ถ้าไม่มีแม่มดในหมู่บ้านของตน ก็ต้องไปเชิญแม่มดมาจากหมู่บ้านอื่น ตำบลบ้านอื่น พิธีทำแม่มดจะยกเครื่องพลีสั่งเวฬุขึ้นทวนไปมาเป็นวงๆ ตรงหน้าของตนอย่างพิกันเดียวเรียกว่า "อรดี" หรืออย่างที่เราแหง เสียกบาลแล้วนำไปวางที่บนศาลเป็นการพลีบูชา ขณะพลีบูชาเครื่องดนตรีอะไรก็ใช้เครื่องดนตรีนั้นตีเป่าเป็นการประโคม เช่น มีโหมก็ตีโหม เป็นต้น เสรีจสังเวฬุแล้วแม่มดก็รำ ก้อนรำมีดอกไม้ธูปเทียนบูชาวางไว้ที่หน้าศาล แม่มดนั่งลงตรงหน้าศาลเอาพิกันขึ้นกันแล้วก็ทำวงๆ เหมือนวิธีสังเวฬุตนเองแต่ทำด้วยมือเปล่า คราวนี้ถ้าเจ้ามาเข้าทรงก็จะรู้ได้ที่คนทรงสลัดหน้า 3 ที แล้วเอามือเสยผมเสียทีหนึ่ง แล้วทีหนึ่งเป็นอันว่าเจ้าเข้าทรง แล้วก็ผู้ถามว่า "เจ้าอะไรมาเข้าทรง" เป็นเจ้าบึงเจ้าป่าหรือเจ้าพ่ออะไร ถ้าถามถูก คนทรงก็ตอบว่า "เออ กูชื่อไหนแหละ อยู่ไหนไหน มาวันนี้เพื่อมาสนุกรื่น เริงกับลูกหลาน" ตอนนี้จะถามอะไรก็ถาม ขอพรคุ้มครองเสียดจัญไร หรือขออะไรก็แล้วแต่เรื่อง เสรีจถามและเจ้าตอบแล้ว ถ้าเป็นเจ้าพิที่ชอบสนุก ก็กินเหล้าและรำ ตอนนั้นตีโหมหรือดนตรีด้วย จนกว่าจะหมดเวลาเลิกทรงกัน และมีเจ้าองค์อื่นๆ มาเข้าทรงต่อๆ ไป มักกินเวลาตั้งแต่เช้าจนบ่าย แม่มดนั้นมักนั่งผ้าลอยชายพาดผ้าสองไหล่ เพราะเจ้าที่มาเข้าทรงครั้งแรกต้องเป็นเจ้าผู้ชายก่อน ครั้งหลังๆ ถ้าเป็นเจ้าผู้หญิงคนทรง ก็เปลี่ยนเป็นนั่งจิบและสยพายผ้า ฉียงบ่าเป็นเพศหญิงทันทีโดยใช้ผ้าพันเดียวกันนั่นเอง เป็นอย่างตลกละครเปลี่ยนเครื่องแต่งตัว ฉนั้นคราวนี้ คนตุกรู้ว่าเจ้าแม่องค์ไหนมา จะมีเจ้าพ่อหรือเจ้าแม่มา เข้าก็องค์ก็ตามแล้วแต่แม่มด เวลาเจ้าจะออกจากคนทรงก็จะพูดว่า "เออ กูจะไปละ ลูกๆ หลานๆ จงอยู่เป็นสุขสบายกันเถิด" แล้วคนทรงก็สลัดหน้าเสยผมเหมือนเมื่อจะเข้าทรง ตามธรรมดาเจ้าพิที่เป็นผู้ชายไม่ชอบคนทรงผู้ชาย เพราะผู้ชายใจแข็งพิไม่ชอบ ชอบแต่ผู้หญิงเพราะใจอ่อน"

คำพูดหรือถ้อยคำที่ใช้ในพิธีกรรมกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า (Words)

เมื่อเชิญปะจู้ แม่เต็ง หรือเจ้าพ่อเฝ้าเมืองมาถึงปราสาทแล้ว ก็จะมีการเชิญเจ้าองค์อื่น ๆ อีกโดยมีคำพูดดังนี้

"ปะจู้ จอมหนาย" (เชิญองค์ไหนก็กล่าวชื่อองค์นั้น) เชิญมาเล่นงานปี มากินอาหารที่เราเตรียมไว้ให้ เล่นงานปีกับเรา ช่วยคุ้มครองลูกหลาน อย่านำให้เจ็บให้ไข้ อยู่เย็นเป็นสุข โรคภัยไข้เจ็บอย่าให้มี ให้ทำมาหากินขึ้น" (สัมภาษณ์ป้าเสริมศรี รนขาว)

ส่วนคำพูดตอนเชิญ "เจ้าพ่อเฝ้าเมือง" หรือ "ปะจู้แม่เต็ง" มีดังนี้

"ขอเชิญเจ้าพ่อกำแพงเมือง จงมาสถิตอยู่ในงานนี้ด้วย จงมาสิงสู่ในร่างของข้าพเจ้านี้ ข้าพเจ้าอนุญาตร่างให้ท่านประทับได้" [สัมภาษณ์ป้าสงวน ศรีวงศ์กรกช (พลอยโพเราะ) อายุ 68 ปี ผู้เชิญเจ้าใหญ่ในพิธี]

แต่สำหรับคำพูดเมื่อกลับมาถึงปราสาทกลางหมู่บ้านจะพูดว่า "เจ้าทั้งหลายจงมาสถิตในงานนี้ด้วย เจ้าพ่อ เจ้าแม่ เจ้าท่งเจ้าท่า เจ้าทั้งหลาย จงมาสถิตในงานนี้เถิด"

ตารางที่ 1 สรรพสัญลักษณ์สำคัญ (Dominant Symbols) ในพิธีญักกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า ตามกรอบแนวคิดของ Victor Turner (1967)

ผู้เข้าร่วมพิธี (Participants)	วัตถุที่ใช้ (Objects)	พิธีกรรมและการแสดงออก (Acts/Behaviors)	คำพูดที่ใช้ในพิธี (Words)
- พระสงฆ์	1. ดินเหนียว	1. พระสงฆ์สวดสาธยายมนต์	- "อัญเชิญเจ้าพ่อเฝ้าเมือง
- เพศหญิงทั้งวัยชรา	2. ต้นกล้วย	2. การนำดินที่กดดินเหนียว	ที่ศาลของหมู่บ้าน"
วัยผู้ใหญ่ที่แต่งงาน	3. เครื่องเซ่น	เป็นรูปคน สัตว์ สิ่งของ	- "อัญเชิญเจ้าพ่อจิ้งจอก
มีครอบครัวแล้ว	4. ข้าวสาร	3. พระสงฆ์ประพรมน้ำมนต์	ที่ปราสาท"
- เพศชายวัยชรา	5. เครื่องบูชาเจ้า	4. การหว่านข้าวสารเสกอบุ	
วัยผู้ใหญ่แต่ไม่ได้ทำ	6. กิ่งหว้า	หมู่บ้าน และหลังคาบ้าน	
ในส่วนขอพิธีทรงเจ้า	7. ดาบ	และอบุ บ้าน	
- วิทยากรสถานที่	8. ดอกไม้ ภูเขาเทียน	5. รับประทานอาหารร่วมกัน	
เชิญเจ้าใหญ่ของหมู่บ้าน		6. การอัญเชิญเจ้ามาในพิธีทรงเจ้า	
		7. การเข้าประทับทรง	
		8. การลงมหรพเพชกรกล้วยกินเหน้า	

สัญลักษณ์สำคัญในพิธีญุกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า: ความหมายและการตีความ
ตามความคิดความเชื่อของชาวมอญเกาะเกร็ดและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

การตีความหมายสัญลักษณ์สำคัญในรูปของวัสดุ

1. รูปปั้นดินเหนียวคน สัตว์ ผลไม้

จุดมุ่งหมายในการทำ รูปปั้นนี้จะใช้แทนคน สัตว์ และผลไม้จริงที่มีชีวิตในหมู่บ้านชาวมอญ ซึ่งผลไม้เหล่านี้ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการทำมาหากิน เพราะอาชีพของชาวมอญนั้นคือการทำสวนผลไม้เป็นหลัก ถ้าสวนผลไม้ไม่ได้ผลก็เท่ากับอาชีพหลักของพื้นที่ต้องเสียหายไปด้วย เพราะผลไม้คือที่มาของรายได้ที่จะนำมาเลี้ยงครอบครัว ส่วนรูปปั้นดินเหนียวคนและสัตว์นั้น ส่งไปเป็นตัวแทนไปให้เจ้าชีวิต ถ้าเกิดความไม่ดีก็จะเกิดกับรูปปั้นตัวแทนนั้นแทนคนและสัตว์จริงๆ

ดินเหนียวในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สภาพแวดล้อมของชาวบ้านนอกจากจะมีดินปนทรายที่เหมาะสมกับการทำภาชนะเครื่องปั้นดินเผา ปัจจุบันยังสั่งซื้อดินเหนียวจากจังหวัดปทุมธานีโดยส่งมาทางเรือ ดังนั้น ดินที่นำมาปั้นตุ๊กตาคน สัตว์ ผลไม้ ก็สามารถหาได้ง่ายขึ้นจากโรงปั้นซึ่งก็ใช้จำนวนไม่มาก และดินนี้ก็ถูกหมักและนวดพร้อมที่จะขึ้นรูปได้อยู่แล้ว

ปัจจุบันชาวมอญที่ก็ยังคงมีการปั้นเครื่องปั้นดินเผาอยู่ การปั้นตุ๊กตาดินเหนียวก็ไม่ต้องไปขุดหาดินเหนียวเหมือนที่อื่นๆ เช่น ที่หมู่บ้านกระเต็ง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจะมีพิธีเสี่ยงเบะกะบานโดยมีการปั้นตุ๊กตาแทนคนซึ่งก็ใช้ดินเหนียวเหมือนกัน แต่ต้องไปขุดมาจากบ่อปลากลางนา (เสามา เชาว์ศิลป์, 2535: 51)

อย่างไรก็ตาม แต่เดิมดินที่ใช้ในการทำพิธีนี้อาจขุดมาจากดินที่เป็นที่นาหรือดินที่องนาซึ่งพบว่ามีร่องรอยของการขุดดิน คือเป็นบ่ออยู่กลางเกาะ แต่ปัจจุบันดินที่นำมาปั้น เป็นดินจากโรงกระถางซึ่งเป็นดินจากจังหวัดปทุมธานี เพราะดินที่ใช้นี้ไม่ได้แล้ว อีกทั้งยังเป็นดินแก่ คือมีลักษณะเหนียวหนึบ ออกสีเหลืองอ่อน ำขึ้นโร่ง ครก อ่าง ได้เท่านั้น เมื่อการปั้นเปลี่ยนมาเป็นกระถางแทนการปั้นโร่ง ครก อ่าง อันเป็นผลมาจากความต้องการของตลาด จึงต้องหันมาใช้ดินอ่อนในการปั้นกระถางแทน ทำให้ต้องำใช้ดินที่จังหวัดปทุมธานี

ความหมายของการเป็นตึกตาตินเหนียวในพิธี

1. ชาวบ้านถือว่าแทนคนที่มิชีวิตจริง โดยเป็น เป็นบริวารส่งไปให้เจ้าชีวิตในชาติหน้า และถ้ามีสิ่งไม่ดี โดยเฉพาะความชั่วร้ายที่ตน เชื่อว่าเกิดจากการกระทำของผี ก็เท่ากับนำเอารูปเป็นตึกตาไปแทนชีวิตจริงเพื่อไม่ให้เกิดสิ่งที่ไม่ดีต่างๆ กับชาวบ้านในหมู่บ้าน

2. การเป็นตึกตาแทน คน สัตว์ สิ่งของ เป็นความคิดตามหลักไสยศาสตร์ เจมส์ เฟรเซอร์ (James Frazer) ได้กล่าวไว้ในเรื่อง The Golden Bough ว่า ไสยศาสตร์ (magic) มี 2 อย่างคือ

- ไสยศาสตร์คล้ายกัน (homeopathic) หรือเรียกอีกอย่างว่า imitative magic

- ไสยศาสตร์ที่ติดต่อกัน (contagious magic)

สำหรับการเป็นตึกตาในพิธีบุญกลางบ้านก็คงจะอยู่ในไสยศาสตร์ประเภทแรกคือ ไสยศาสตร์คล้ายกัน (homeopathic) (Evans-Pritchard, 1965: 27-28)

ใน เรื่องนี้ เสฐียรโกเศศ ในหมวดขนบธรรมเนียมประเพณี เรื่องประเพณี เบ็ดเตล็ด (2532: 35-36) ก็ได้กล่าวไว้โดยใช้แนวความคิดของเจมส์ เฟรเซอร์ (James Frazer) ว่า

"ถ้าจะวิเคราะห์โดยหลักแห่งความคิดนึก ซึ่งอาศัยมายิกหรือไสยศาสตร์ เป็นหลัก Homoeopathic or imitative magic คือสิ่งที่เหมือนกันก็ผลิตผลเหมือนกัน หรือผลย่อมคล้ายคลึงกับเหตุอย่างหนึ่ง สิ่งซึ่งครั้งหนึ่งเคยกระทบถูกต้องกันก็ต่อกัน ก็ยังเป็นเช่นต่อไปอีก แม้จะอยู่ห่างไกลกันและเมื่อกระทบถูกต้อง ต้องขาดตอนกันไปแล้วนี้ อีกอย่างหนึ่งเรียกว่า เป็นกฎแห่งความคล้ายคลึง เช่น ปั้นหญิงชายกอดกัน แล้วทำพิธี ทำลัทธิก็จะผลิตผลสะท้อนไปถึงหญิงชายที่ตนต้องการให้กอดกันในลักษณะคล้ายคลึง"

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น การเป็นตึกตาตินเหนียวในพิธีบุญกลางบ้านก็คงจะมีผลมาจากความเชื่อความเข้าใจนั้นเช่นกัน

2. เครื่องเซ่นที่ใส่ลงไปนในแพหวยกกล้วยของพิธีญกลางบ้าน

เครื่องเซ่นในพิธีนี้ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 3 ว่า เป็นของแห้งต่างๆ ที่อยู่ในครัว โดยใส่ถุงพลาสติกแล้วเอาไปวางลงบนแพ เช่น พริกแห้ง หอม กระเทียม เกลือ กขนิ ข้าวสาร มะขามเปียก ฯลฯ นอกจากนี้ บางคนอาจใส่สดางค์ลงไปก็มี ส่วนจุดประสงค์ในการทำของ ชาวบ้านก็คือ ส่วนที่ใส่เป็นของแห้งต่าง ๆ เช่น พริกแห้ง หอม กระเทียม ฯลฯ อันเป็นของแห้ง ในครัวนั้น ชาวบ้านเล่าว่า ของเหล่านี้ไม่ใช่เป็นเครื่องเซ่นผี แต่เป็นสัมภาระของเราที่เราทำบุญไว้ เพื่อเป็นเสบียงไว้ใช้ในชาติหน้า

3. แพหวยกกล้วยในพิธีญกลางบ้าน

แพหวยกกล้วย คือ การที่เอาต้นกล้วยมาตัดเป็นท่อนๆ ยาวประมาณ 1 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง 3-4 นิ้ว มาผูกยึดติดกันเป็นแพด้วยเชือกกล้วยและไม้เหลาที่ทอขยัดเป็นรูปแพ สีเหลี่ยม และผ่าต้นกล้วยเป็น 2 ซีก หรือกาบกล้วยมาปูเป็นพื้นแพโดยใช้ไม้เหลาให้แหลม แทะยึดพื้นไว้กับต้นกล้วย สำหรับจุดประสงค์ในการทำแพหวยกกล้วยในพิธีก็คือ ทำขึ้นเพื่อใส่ตุ๊กตานั้นดินเหนียว คน สัตว์ สิ่งของ และเสบียง แล้วเอาไปลอยไปแพตัวเพื่อจะได้เป็นบุญติดตัวไปชาติหน้า หรือ ถ้าเกิดสิ่งไม่ดีก็จะได้เกิดกับตัวแทนบนแพนั้น

วัตถุประสงค์ในการทำตามสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ

ต้นกล้วย นิยมใช้ต้นกล้วยน้ำว้า ชาวมอญเกาะเกร็ดทุกครัวเรือนจะมีสวนผลไม้ ซึ่งในสวนก็จะฝังต้นกล้วยหลายชนิดด้วยกัน จากการสัมภาษณ์ป้า เสริมศรีได้เล่าว่า แต่เดิมที่เกาะเกร็ด มีการปลูกกล้วยน้ำว้า ต่อมาได้เลิกปลูกเพราะขายไม่ได้ราคา จึงเปลี่ยนไปปลูกกล้วยน้ำว้าซึ่งเป็น ที่ต้องการของตลาด ส่วนป้าอังกฤษเล่าว่า กล้วยน้ำว้า ต้นโต เป็นกล้วยที่เลี้ยงชีวิตมนุษย์ให้ เจริญเติบโตมาได้

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากชื่อของกล้วย คำว่า "น้ำ" แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ ความชุ่มชื้นและเย็น น้ำคือชีวิตมนุษย์ที่หล่อเลี้ยงมนุษย์ตลอดมา โดยเฉพาะในสังคม เกษตรกรรม ส่วนคำว่า ละว้าหรือไท สันนิษฐานว่าเป็นการบอกถึงที่มาของกล้วยว่าเป็นของ คนชาติไทยหรือของคนชาติละว้า

นอกจากนี้ การที่ใช้กล้วยทำแพ ก็เพราะกล้วยสามารถลอยน้ำได้ ดังจะเห็นได้ว่า เด็กที่อยู่ริมคลองมักจะใช้ต้นกล้วยในการฝีกว่ายน้ำ เพราะมีน้ำหนักและลอยน้ำดี อีกทั้งต้นที่มีขนาดยาว ถ้านำมาต่อเป็นแพก็ยังได้แพที่กว้างพอสมควร

กล่าวโดยสรุป คุณสมบัติเหล่านี้เหมาะในการนำมาประกอบพิธี แต่การจะใช้กล้วยชนิดไหนก่อนนั้น จากคำบอกเล่าของชาวบ้านพบว่า น่าจะใช้กล้วยน้ำว้ามาก่อนกล้วยน้ำว้าที่เพิ่งมาใช้ในภายหลัง

ในการทำแพหวกกล้วย จะนำต้นกล้วย 2 ต้นที่มีขนาดยาวประมาณ 1 เมตร มาวางเป็นฐาน 2 ข้าง แล้วนำเชือกกล้วยมาผูกที่มดทั้งสี่ และใช้ไม้ไผ่ทิ่มแทงทะลุยึดติดกัน ก็จะได้แพรูปสี่เหลี่ยม จากนั้นจึงนำต้นกล้วยอีก 5 ต้นซึ่งอาจมีขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ก็ได้ มาวางเรียงขวางกันให้เต็มเหนือที่ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงว่าจำนวนต้นกล้วยที่นำมาเรียงตอนหลังกับต้นกล้วยที่เป็นโครงของแพรูปสี่เหลี่ยมจำนวน 2 ต้นแล้วจะเป็นต้นกล้วยทั้งหมด 7 ต้น ต่อมาจะเป็นการทำพื้นสำหรับวางของที่ใช้ในการประกอบพิธี โดยนำต้นกล้วยมาผ่าซีกให้ได้ 7 ซีก หรือกาบกล้วยก็ได้ แล้วนำมาวางในแนวขวางและมัดรวมกับแพอีกครั้ง ก็จะได้แพหวกกล้วยที่สมบูรณ์ (ภาพที่ 1) อนึ่ง มีข้อที่น่าสนใจเกี่ยวกับ หากนับจำนวนต้นกล้วยที่เป็นฐานชั้นสองของแพและจำนวนซีกกล้วยที่เป็นฐานสำหรับวางของนั้นมีจำนวนเท่ากันคือ 7 ต้นและ 7 ซีก

ส่วนลักษณะรูปสี่เหลี่ยมของแพนั้น ก็คงจะเป็นลักษณะพื้นฐานของการจัดวางที่ต้องเป็นพื้นสี่เหลี่ยมไม่ว่าจะเป็นพื้นนา พื้นบ้าน รวมไปถึงรูปลักษณะของใช้ที่มักจะใช้สี่เหลี่ยมในการวางเป็นฐานที่อยู่ใกล้กันติดกันเช่นกัน จากการสอบถามอาจารย์ล้อม เพ็งแก้ว ในเรื่องการใช้ต้นกล้วยมาทำเป็นพื้นของภาชนะที่ใช้ในการประกอบพิธี ท่านได้ให้เหตุผลว่า "การวางเช่นนี้จะมิใช่ระดับหรือคนละชั้นวรรณะกัน กษณะกาบกล้วยรูปสี่เหลี่ยมเป็นการเช่นผีชั้นต่ำๆ"

---

¹ การใช้เลข 7 ในการจัดจำนวนจัดวาง อาจมีความหมายเช่นเดียวกับการทำปากโลงศพของตน หรืออาจจหมายถึงวันทั้ง 7 ก็ได้ (สัมภาษณ์อาจารย์ล้อม เพ็งแก้ว)

4. ข้าวสารเสกในพิธีผูกกลางบ้าน

ชาวบ้านในแต่ละครัวเรือนจะนำข้าวสารมารวมกันในภาชนะ (กะหล่ำมั่งเค็ลือบ) ที่จัดเตรียมไว้ร่วมกับแพรวกกล้วยและอ่างน้ำมนต์ เมื่อเสร็จพิธีผูกกลางบ้านแล้ว พระสงฆ์ก็จะนำข้าวสารไปหว่านรอบๆ หมู่บ้าน โดยมีจุดประสงค์ในการหว่านว่า เป็นการขับไล่สิ่งชั่วร้ายหรือปัดรังควาน (ปัดคือการไล่ไป ส่วนรังควานคือสิ่งที่จะมารบกวน) รวมทั้งชาวบ้านยังมีความเชื่อว่าข้าวสารเสกที่ได้รับการปลุกเสกในขณะประกอบพิธีจากพระสงฆ์ จึงทำให้มีความขลังขึ้น ดังนั้นเมื่อข้าวสารนี้หว่านไปแล้ว ก็จะไล่สิ่งอัปรีภัยอะไรได้

จากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่า หมู่บ้านบางแห่งนิยมใช้ทรายในการปลุกเสกแล้วนำไปหว่าน โดยชาวบ้านได้ให้เหตุผลในการใช้ทรายว่า ทรายเป็นสิ่งที่มีความอยู่แล้วตามสภาพแวดล้อมและยังมีคุณสมบัติเหมาะสมหลายอย่าง เช่น ไม่ปลิวได้ง่าย สัตว์อื่นไม่มากิน ปกปิดความสกปรกได้ ฯลฯ (เสาวภา เชาวศิรินทร์, 2535: 58-59) อย่างไรก็ตาม เหตุผลที่ชาวบ้านใช้ข้าวสารในการหว่านนั้น จากการศึกษาพบว่า

1. ข้าวสาร เป็นอาหารหลักในการดำรงชีวิตของคนในสังคมเกษตรกรรม ซึ่งถือว่าเป็นคุณแก่มนุษย์
2. ข้าวสารมีคุณสมบัติในการดับพิษความร้อนได้ เช่น เวลาหน้าร้อนลวก ไฟไหม้ ผิวแห้ง คนแก่ ๆ จะนำเอาข้าวสารมาเคี้ยวและท่องคาถา แล้วเป่าลงไปบริเวณแผลที่ถูกไฟไหม้หรือหน้าร้อนลวก ก็จะทำให้เย็นไม่ปวดแสบปวดร้อน

ด้วยคุณสมบัตินี้ดังกล่าว ชาวบ้านก็จะนำข้าวสารมาประกอบพิธี ในความหมายที่ว่า เพื่อดับความร้อนหรือเรื่องที่ทำให้ร้อนใจให้ห่างหายไปจากหมู่บ้านของตน

3. ข้าวให้ชีวิตแก่มนุษย์ในการดำรงอยู่ได้อย่างอุดมสมบูรณ์

จากการกรรณาดังกล่าวของชาวมอญเกาะเกร็ดตามความหมายดังกล่าวจึงมีผลด้านจิตใจ ดังที่ Evans-Pritchard ได้ศึกษาเรื่อง Theories of Primitive Religion โดยกล่าวถึงนักทฤษฎีจิตวิทยาท่านหนึ่งชื่อ Marett ซึ่งได้อธิบายเรื่องเวทมนตร์ว่า "เวทมนตร์เกิดจากความตึงเครียดทางอารมณ์ เช่น ความรัก ความเกลียด ซึ่งคนไม่สามารถเอาชนะได้ เขาจึงหันมาพึ่งหรือเชื่อเวทมนตร์ เหมือนที่ผู้ชายเวลาโกรธเอารูปปั้นโยนไปเผาในกองไฟ เป็นสิ่งที่ Marett เรียกว่า เวทมนตร์ขั้นต้นที่ยังไม่พัฒนา ต่อมาได้พัฒนาเป็นเวทมนตร์ขั้นพัฒนา

ซึ่งกลายมาเป็นประเพณีปฏิบัติที่ยอมรับกันในสังคมเวทมนตร์ที่รู้ว่าสิ่งที่เขาทำไม่ใช่ความจริง แต่เป็นสัญลักษณ์ ฉะนั้น ไสยศาสตร์ (Magic) จึงเป็นสิ่งทดแทนในยามที่ไม่มีวิธีที่เป็นจริงอื่นเท่านั้น ซึ่งทำให้มนุษย์เกิดความกลัว ความหวัง หรือปลดปล่อยความกังวลได้" (Evans-Pritchard, 1965: 33-37) ดังนั้น ในเรื่องความเชื่อของการนำข้าวสารที่ปลูกเสกไปหว่านและพรนน้ำพุทธมนต์ จึงนำมาจากพื้นฐานความคิดความเชื่อในเรื่องที่กล่าวมาข้างต้น

5. ภาคเครื่องสังเวยในพิธีทรงเจ้า

5.1 มขพร้าวอ๋อน

การใช้มขพร้าวอ๋อน เพราะชาวบ้านเชื่อว่า การที่มขพร้าวถูกห่อหุ้มด้วยเปลือกหลายชั้น ตามลักษณะทางธรรมชาติทำให้น้ำมขพร้าวเป็นน้ำบริสุทธิ์ ไม่มีมลทิน เหมาะสำหรับบูชาผู้ที่เคารพนับถือ ซึ่งมีฐานอยู่เหนือสามัญ เช่น พิธีศพ ก่อนที่จะเผาศพก็มีการเปิดโลง แล้วพ้ามขพร้าวให้น้ำมขพร้าวล้างหน้าศพ โดยเชื่อว่า น้ำมขพร้าวที่สะอาดบริสุทธิ์นี้ สามารถชำระล้างความไม่ดี มลทิน และบาปต่างๆ ให้แก่ผู้ที่ล่วงลับได้สะอาดบริสุทธิ์เพื่อไปสู่ภพภูมิต่อไป (ชาวบ้าน หมู่ 6, สัมภาษณ์)

5.2 กล้วยน้ำว้า ดูรายละเอียดในเรื่อง แพรวกกล้วยในพิธีบุญกลางบ้าน

5.3 ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว การใช้ขนม 2 อย่างสำหรับการสังเวยใน

พิธีกรรมนี้ ถ้าเราสืบย้อนไปในอดีตในเรื่องของการกินอยู่ตามวิถีชีวิตของชาวบ้านดั้งเดิมในสังคมเกษตรกรรม เราจะพบว่า ความเป็นอยู่และการประกอบอาหารและขนมไทยดั้งเดิมนิยมใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ตามธรรมชาติซึ่งหาได้ตามสภาพแวดล้อม ดังที่พบว่าในสังคมเกษตรกรรมจะมีการปลูกข้าว ซึ่งมีทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว หรือน้ำตาลที่ทำมาจากมขพร้าว ซึ่งทุกครัวเรือนจะปลูกไว้ในบ้านของตน รวมไปถึงน้ำตาลที่ทำจากอ้อย สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นส่วนประกอบหลักในการปรุงอาหารและขนมไทยๆ และยังคงออกเป็นขนมอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก

จากการพูดคุยกับชาวบ้าน ทำให้ทราบว่า ขนมไทยแต่เดิมมีรากฐานมาจาก "หน้ากระฉิก" คือ การนำเอามขพร้าวที่หั่นทึบ (ค่อนข้างแก่) มาชูดด้วยกระดาษชุดมขพร้าว เคี้ยวกับน้ำตาลปีบจนขึ้นเหนียว แรกๆ ก็คงจะนำเอาข้าวเหนียวมาโรยบนและปั้นลงไปเหนียวๆ แล้วตักขึ้นมา จากนั้นจึงราดด้วยหน้ากระฉิกเรียกว่า "ขนมต้มแดง" คือ สีจะออกน้ำตาลแดง

แต่ก็มีบางคนที่ชอบรสออกเค็มๆ จึงนำเอาข้าวเหนียวปั้นลงไปนึ่งในน้ำเดือดแล้วตัดชิ้นมาคลุกกับมะขวิดที่ชูดผสมเกลือไว้เรียกว่า "ขนมต้มขาว" ในระยะแรกๆ ขนมชนิดนี้คงทำกินภายในครัวเรือน ต่อมาเมื่อมีการบูชา "ผี" หรือติดสินบนผี ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของคนไทย จึงได้นำของที่มีภายในหม้อปั้น และทำกินกันในครัวเรือนมาใช้เพื่อการเซ่นสังเวยในพิธีกรรม

5.4 ข้าวสุกปากหม้อ

เป็นที่ทราบกันดีว่า สังคมไทยนั้นให้ความสำคัญกับผู้ชายและผู้อาวุโสอย่างมาก ไม่ว่าจะทำอะไรก็มักจะให้เกิดิยริตผู้ชายและผู้อาวุโส เช่น ในการกินข้าว เมื่อผู้หญิงในฐานะที่เป็นผู้รับผิดชอบเรื่องการหุงหาอาหารเป็นผู้ตักข้าว นอกจากจะตักให้ผู้ชายก่อนแล้ว ยังพิจารณาเรื่อง อาวุโสควบคุมกันไปด้วย อย่างไรก็ตาม ความเชื่อดั้งเดิมของเราที่ถือว่า สิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เป็นผู้ที่สามารถดลบันดาลให้เกิดสิ่งที่ดีหรือไม่ดีให้แก่คนได้ ทำให้คนเชื่อว่าถ้าทำการสังเวยไม่ดีจะส่งผลให้เกิดแต่สิ่งที่ไม่ดีแก่ตนและครอบครัว จึงต้องให้การเคารพนับถือ ยกย่อง ให้เกียรติก่อน ดังนั้น การนำเอาข้าวปากหม้อไปบูชาสังเวยในพิธี จึงเป็นการยกย่องให้เกียรติแก่ผู้ที่ต้องการบูชา

5.5 ไข่ต้มสุก 1 ใบ

จากการสอบถามชาวบ้านก็ยังให้คำตอบไม่ชัดเจน แต่เมื่อได้อ่านงานของ เสฐียรโกเศศ ในหมวดขนบธรรมเนียมประเพณี เรื่องประเพณีเบ็ดเตล็ด (2531: 77) อาจเป็น อย่างที่ท่านบอกมากกว่าได้ ทั้งนี้ท่านกล่าวว่า "ที่นำมาเล่าไว้¹ เล่าจากหนังสือฝรั่ง E.R.E vol.2 Burmah ซึ่งเขากล่าวพรรณนาไว้จะเท็จจริงเพียงไร ก็แล้วแต่เรื่อง แต่เรื่องใช้ไข่ไก่ เป็นเครื่องสังเวยนั้นแปลก เพราะมิใช่กันมากชาติ ถ้าไม่ใช่ไข่ไก่ ก็เป็นไข่กระดุกไก่ ลูกตาไก่ ไข่ไก่ หรือตับไก่ ฟรังค์ริงโบราณหรือฝรั่งชาวบ้านปัจจุบันก็ยังถือกันอยู่ ยิ่งเป็นชนชาติต่างๆ ในแหลมอินโดจีนก็ดูเหมือนจะใช้กันอยู่แทบทุกชาติ แม้แต่ทางภาคอีสานก็มีการสังเวยด้วยคอไก่"

¹ ในหมวดขนบธรรมเนียมประเพณี เรื่องประเพณีเบ็ดเตล็ด เสฐียรโกเศศ

(2532: 71) กล่าวว่า ผู้ใหญ่จะห้ามไม่ให้เด็กตักข้าวมากินก่อนพลีสังเวยเจ้า พอสิ้นคำแรกก็ติดคอทำตาเหลือก เพราะตะกละ ยังไม่ได้เชิญท่านกินก่อน

จากที่กล่าวมาข้างต้น การใช้ชื่อต้นไม้ในการสังเวยก็น่าจะใกล้เคียงกับเรื่อง การเสียดาย แม้แต่การยืนครั้งแรกของเด็กๆ ในหมู่บ้านก็ยังมี การเสียดายเป็นเพลง ดังปรากฏ เนื้อร้องว่า "ตั้งชื่อส้ม มาตั้งชื่อกิน ไข่ตกดิน อดกินไข่เนื้อ" กล่าวโดยสรุป ลักษณะการวางชื่อ ในเครื่องสังเวกพิธีทรงเจ้า จะตั้งชื่อไว้หน้าข้าวสุกปากหม้อ อันหมายถึง ถ้าไข่ตั้งก็จะติดปีกได้ตามที่ตั้งจิตอธิษฐาน

6. กิ่งใบหว้า ตัดมาจากต้นหว้าใกล้กุฏิหลวงตากลับ วัดเสาชิงช้า แม้ว่าจะในประเทศไทยจะมีหว้าหลายชนิดด้วยกัน เช่น หว้าป่า, หว้าหิน, หว้าเลือด, หว้าส้ม, หว้าชู้กว้าง, หว้าน้ำ, หว้านา, หว้าซิ่นก, หว้าหลวง, หว้าลิง, หว้าป้อม ฯลฯ แต่กิ่งใบหว้าก็เกี่ยวข้องกับ พุทธประวัติ กล่าวคือ หมอชีวกซึ่งเป็นหมอประจำพระองค์ของพระพุทธเจ้า ใช้เป็นยาสมุนไพร โดยใช้เมล็ดของหว้าไปบดเป็นผงแก้โรคท้องร่วงและโรคบิด หรือเปลือกก็ได้ไปต้มผสมน้ำกลั้วปาก กลั้วคอ (คณดง, 2533: 345)

ผู้ร่วมประกอบพิธีญักกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า

1. พระสงฆ์

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านพบว่า ในการทำญักนั้น ชาวบ้านเชื่อว่ามีอยู่ 2 แบบคือ

1. ทำเพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลไปให้แก่ญาติพี่น้องเจ้ากรรมนายเวรที่ล่วงลับไปแล้ว
2. ทำเพื่อสยงสมัญไว้ให้แก่ตนเองในชาติหน้า

นอกจากนี้ ยังเชื่อว่าผู้ที่จําผลบุญเหล่านี้ไปสู่จุดมุ่งหมายได้ จะต้องเป็นผู้ทรงศีล คือพระสงฆ์ ซึ่งจะเป็นสื่อกลางในการนำไปสู่อีกโลกหนึ่งได้ ส่วนการทำญักที่ทำให้แก่คนธรรมดา มักจะเรียกว่า ทำทาน

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ในพิธีญักกลางบ้านจึงต้องมีพระสงฆ์เป็นผู้ประกอบพิธี เพื่อเป็นสื่อกลางระหว่างโลกนี้กับโลกหน้า โดยผู้ที่เตรียมในส่วนของสงฆ์จะเป็นผู้ชายวัย 50-70 ปี ในขณะพิธีทรงเจ้าซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีของชาวมอญเกาะเกร็ด มักเป็นเรื่องของผู้หญิงที่มีอายุประมาณ 50-80 ปี

ในเรื่องของความเชื่อนี้ อาจแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือความเชื่อที่เราเรียกว่า "ศาสนา" และความเชื่อที่เป็น "ไสยศาสตร์" ดังที่อมรา พงศาพิชญ์ ได้กล่าวถึงรูปแบบของ

ความเชื่อซึ่งแบ่งออกเป็น

1. ศาสนาตามหลักพระคัมภีร์ตามคำสั่งสอนของพระศาสนา (doctrinal religion)
2. ศาสนาแบบชาวบ้าน (popular religion) คือ แบบที่ผสมผสานกับความเชื่ออย่างอื่น จนชาวบ้านแยกกันไม่ได้ว่าส่วนไหนมาจากศาสนา คัมภีร์แท้ๆ

จากการศึกษาของอมรา พงศาพิชญ์ โดยใช้แนวคิดของ Robert Redfield นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันที่ได้ชี้ให้เห็นถึงข้อแตกต่างในระดับความเชื่อที่มีอยู่ในสังคมต่างๆ และได้เสนอทฤษฎี โดยการแบ่งแยกวัฒนธรรมออกเป็น 2 ระดับ คือ วัฒนธรรมหลัก (Great tradition) และวัฒนธรรมชาวบ้าน (Little tradition) นั้น หากนำมาพิจารณาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ ก็พบว่า ผู้ที่รู้ "วัฒนธรรมหลัก" มักจะเป็นพระสงฆ์ซึ่งมีหน้าที่รักษาและเผยแพร่ความรู้ทางศาสนา และการที่วัฒนธรรมหลักขาดส่วนประกอบที่คนส่วนใหญ่ต้องการในสังคมชาวพุทธ จึงทำให้ระบบความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์และไสยศาสตร์เข้ามาเป็นส่วนประกอบที่หน้าที่และประโยชน์ต่อสังคม ทั้งในระดับจิตใจของแต่ละบุคคลและในระดับชุมชน โดยเฉพาะทางด้านจิตวิทยาตามทฤษฎีจิตวิทยา ประชาชนมีความต้องการด้านจิตใจและความเชื่อในไสยศาสตร์ว่าจะสามารถตอบสนองความต้องการทางจิตใจของประชาชนได้ (อมรา พงศาพิชญ์, 2533: 34-36)

2. เพศหญิงและเพศชายในพิธีกรรมกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า

การประกอบพิธีกรรมกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า นั้นพบว่า ในส่วนที่เป็นพิธีกรรมกลางบ้าน บทบาทของผู้ชายวัย 50-70 ปี จะมีมากกว่าหรือเด่นชัดกว่า โดยเฉพาะพิธีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาหลักคือ พุทธศาสนา แต่ในส่วนของพิธีทรงเจ้าอันเป็นความเชื่อท้องถิ่นเรื่องผี ผู้หญิงในวัย 50-80 ปี จะมีบทบาทในการประกอบพิธี

จากการสัมภาษณ์ป้าเสริมศรีได้เล่าว่า "ในส่วนของพิธีทรงเจ้า ป้าจะเป็นผู้นับจำนวนธาดสังเวททุกปี บางปีมี 37-40 ธาด เพราะมีคนที่มาอยู่บนเกวียนที่ไม่ใช่ชาวมอญก็มี ดังนั้นธาดสังเวทจะเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงจำนวนครัวเรือนมอญและไทย-มอญที่ยังนับถือพิธีอยู่" ส่วนจำนวนดอกที่ปักบนกล้วยน้ำว้า โดยหักดอกให้เท่ากับจำนวนคนในครัวเรือน จากคำบอกของชาวบ้านในเรื่องวิธีหักดอกได้เล่าว่า "หักตามคนที่เห็นสมาชิกในครัวเรือนนั้นๆ ไม่จำเป็นต้องเป็นคนราษฏร์หรือต้องมิเชื่อสาขามอญ ถ้าเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน อยู่ในครัวเรือนใด ก็หักดอกเท่าจำนวนสมาชิกครัวเรือนนั้นๆ"

อย่างไรก็ตาม การแต่งงานของคนไทยเชื้อสายมอญนั้นไม่ได้เคร่งครัด ส่งผลให้คนมอญสามารถที่จะแต่งงานกับคนเชื้อสายอื่นได้ เช่น

ป้าสงวน ศิริวงศ์กรกช อายุ 68 ปี เป็นคนไทยเชื้อสายมอญ ได้แต่งงานกับคนจีน แซ่แต้มาก่อน และแม่ของป้าสงวนซึ่งเป็นคนมอญก็แต่งงานกับคนจีนเช่นกัน

คุณไสว กรอบบาง อายุ 52 ปี เป็นคนไทยเชื้อสายมอญ ได้แต่งงานกับคุณชินจิต ซึ่งเป็นคนไทยทางภาคใต้

ลูกชายของร้านค้าของชำในหมู่บ้านเล่าให้ฟังว่า พ่อเป็นคนไทยจากถิ่นอื่น แต่แม่เป็นคนไทยเชื้อสายมอญ

ป้าอังกฤษ (สุดจิต) เจริญเอม อายุ 86 ปี เป็นคนไทยเชื้อสายมอญได้แต่งงานกับทหารเรือซึ่งเป็นคนไทย

ป้าเสริมศรี อายุ 58 ปี เป็นคนไทยเชื้อสายมอญได้แต่งงานกับสามีคนไทยทำงานที่ช่างแสง

อาจารย์กัญญา เป็นอาจารย์ รร. วัดสลักเหนือ เป็นหลานป้าอังกฤษ เป็นคนไทยเชื้อสายมอญ ได้แต่งงานกับคนไทยซึ่งทำงานที่การไฟฟ้า

จากตัวอย่างคู่สมรสซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านหมู่ 6, หมู่ 7 และหมู่ 1 นี้ แสดงให้เห็นพื้นฐานทางโครงสร้างสังคมของชาวมอญเกาะเกร็ดที่ให้ความสำคัญในเรื่องการผสมกลมกลืนทางเชื้อชาติและทางวัฒนธรรม (Assimilation)¹ รวมทั้งการให้ความสำคัญกับการ

¹ โฉน สนสกุล (2535: 80-82) ได้ศึกษาเรื่องการธำรงชาติพันธุ์และการผสมกลมกลืนของชาวมอญว่า ชาวมอญที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยสามารถผสมกลมกลืน (Assimilation) เข้ากับสภาพแวดล้อมและสังคมของไทยได้เป็นอย่างดี สืบเนื่องมาจากปัจจัยที่ว่า ชาวมอญเป็นเผ่ามองโกลอยด์เช่นเดียวกับไทย มีรูปร่างหน้าตาคล้ายคลึงกับไทย มีอาชีพเป็นเกษตรกรในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยกัน ตลอดจนนับถือพุทธศาสนาเถรวาทเหมือนกัน นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลอารยธรรมอินเดียเช่นเดียวกัน ซึ่งทำให้วัฒนธรรมไม่ห่างไกลกันนัก จึงสามารถรักษาความเป็นมอญไว้ได้ แต่ภายหลังเมื่อมีการติดต่อกับคนไทยมากขึ้นแล้ว ปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวเป็นปัจจัยที่ช่วยทำให้ชาวมอญมีการปรับปรุงหรือกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย

"มอญ" กับ "ไทย" มีความสัมพันธ์แบบยอมรับกันเป็นมิตรกัน (positive Relationship) คือเป็นความสัมพันธ์แบบที่ชนกลุ่มน้อยกับชนกลุ่มใหญ่พอเข้ากันได้ ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อชนกลุ่มน้อยมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นทำให้มองเห็นว่า มอญเกาะเกร็ดผ่านกระบวนการผสมกลมกลืน (Assimilation) จากมอญมาเป็นไทย และปัจจัยที่ทำให้กลายนี้มีคือการแต่งงาน (marriage) การตั้งถิ่นฐานและการอพยพย้ายถิ่น (Migration) อาชีพ (Occupation) การศึกษา (Education) และคงรวมไปถึงนโยบายของรัฐด้วยอย่างแน่นอน

สืบเชื้อสายทางฝ่ายหญิง ซึ่งจะเห็นได้ว่า หลังจากการแต่งงาน ฝ่ายชายจะย้ายไปตั้งถิ่นฐานกับครอบครัวของฝ่ายหญิงที่เกาะเกร็ด

โดยสภาพพื้นฐานดังกล่าว ผู้หญิงจึงเป็นผู้ที่อยู่ติดที่ ขณะที่ผู้ชายมีโอกาสติดต่อกับสังคมนอกหมู่บ้านมากกว่า ตั้งแต่บวชเรียนหรือเป็นทหาร ดังตัวอย่างในหมู่บ้านเกาะเกร็ด เช่น ลูกชายของป้าสงวนเป็นทหาร เมื่อแต่งงานก็ต้องไปอยู่กับครอบครัวนอกหมู่บ้าน ส่วนลูกสาวคนสุดท้องแต่งงานแล้วอยู่กับป้าสงวนที่เกาะเกร็ดโดยมีลูกชายเป็นคนไทยเข้ามาอยู่ด้วย

ดังนั้น ผู้หญิงจึงเป็นเจ้าของหมู่บ้านที่แท้จริง นับตั้งแต่เป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำมาหากิน และเป็นผู้รับผิดชอบในการประกอบพิธีกรรมดั้งเดิมในการนับถือผี เช่น การทำบุญกลางบ้าน และการทรงเจ้า ผู้หญิงจะหมั่นบาทมาก นับตั้งแต่เตรียมงานเรียไรเพื่อทำบุญ เตรียมอาหารเลี้ยงพระเลี้ยงคน เตรียมข้าวของในการประกอบพิธีกรรม รวมไปถึงเป็นเจ้าของพิธีในการประกอบพิธีอัญเชิญ และทำกิจกรรมในส่วนของการทรงเจ้า นอกจากนี้ ผู้หญิงยังเข้าใจประวัติต่างๆ ของการปฏิบัติที่สืบทอดต่อกันมาเป็นเวลานาน เพราะผู้หญิงต้องอยู่ในหมู่บ้านเกือบตลอดชีวิต วิถีชีวิตของผู้หญิงจึงอยู่กับครอบครัวและถิ่นที่อยู่อาศัย ในขณะที่ผู้ชายจะเป็นผู้ออกไปนอกหมู่บ้านมากกว่า เช่น ครอบครัวของคุณไสว กรอบบาง ต้องออกไปตลาด ไปร่วมงานนอกหมู่บ้าน ไปแสดงศิลปะพื้นบ้านตามที่ชุมชนต่างๆ ในขณะที่พี่ชื่นซึ่งเป็นภรรยาต้องอยู่บ้าน คอยดูแลเด็กๆ ถ้าจะทำงานหารายได้ก็คือ การรับเด็กมาเลี้ยงดู ซึ่งก็ต้องอยู่บ้านเช่นเดิม

ดังนั้น ผู้หญิงในสังคมของเกาะเกร็ด ซึ่งเป็นผู้รับและสืบทอดประเพณีพิธีกรรมของหมู่บ้านของชาติพันธุ์ในรูปของวัฒนธรรมหรือประเพณีชาวบ้านมากกว่าผู้ชายที่มีโอกาสใกล้ชิดกับวัฒนธรรมหรือประเพณีหลักจากการได้ออกไปนอกหมู่บ้าน

---

¹ ปราณี วงษ์เทศ (2533: 116) ได้อธิบายเรื่องนี้ไว้เหมือนกันว่า หลังการแต่งงานแล้ว ผู้ชายต้องมาอยู่กับครอบครัวผู้หญิงในหมู่บ้าน ทำให้ผู้ชายมีฐานะเหมือนเป็นแขกท่ามกลางหมู่บ้านของฝ่ายภรรยา ขณะเดียวกันพี่น้องผู้ชายของฝ่ายภรรยาก็ต้องย้ายออกนอกหมู่บ้านไปอาศัยอยู่กับภรรยาของตนเมื่อแต่งงานแล้วเช่นกัน

เรื่องของอายุในการประกอบพิธีบุญกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า

ช่วงอายุของผู้ที่เป็นเจ้าพิธีในการประกอบพิธีทำบุญกลางบ้านจะเป็นผู้ชายส่วนใหญ่ โดยมีอายุในช่วง 50-70 ปี ส่วนพิธีทรงเจ้านั้น เจ้าพิธีจะเป็นผู้หญิงที่มีอายุในช่วง 60-70 ปี และผู้ที่ประกอบพิธีอยู่ เชิญเจ้านี้ก็คือ ป้าสงวน อายุ 68 ปี

กล่าวได้ว่า การที่ผู้ชายมีบทบาทในส่วนของพิธีทำบุญกลางบ้านนั้น ก็คงสืบเนื่องมาจากผู้ชายได้ผ่านการบวชเรียนและรู้หน้าที่ทางสงฆ์ได้ดี ในขณะที่ผู้หญิงมีบทบาทในพิธีทรงเจ้าก็เพราะวิถีชีวิตส่วนใหญ่จะอยู่กับครอบครัวและหมู่บ้าน ทำให้ผู้หญิงในวัยดังกล่าวต้องทำหน้าที่เป็นผู้สืบทอดทางด้านประเพณีพิธีกรรมของตระกูลและหมู่บ้านชาติพันธุ์ของตน

แต่พอมารุ่นหลังๆ วิถีชีวิตของหนุ่มสาวเปลี่ยนแปลงไป โอกาสของผู้หญิงในการติดต่อกับสังคมภายนอกมีมากขึ้น อีกทั้งยังต้องออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน และได้เรียนหนังสือ จึงทำให้บทบาทในการสืบทอดประเพณีพิธีกรรมลดน้อยลง ครอบครัวไม่ได้มีบทบาทต่อผู้หญิงเพียงอย่างเดียว การเรียนในโรงเรียนก็เริ่มเข้ามามีบทบาทในการปลูกฝังมากขึ้น ดังจะเห็นได้ว่าคนในหมู่บ้านช่วงอายุ 20-30 ปี เริ่มรับวัฒนธรรมประเพณีนอกหมู่บ้านมากขึ้น ส่งผลให้ผู้ที่สืบทอดประเพณีดั้งเดิมของชุมชนก็เริ่มมีน้อยลง นอกจากนี้ บทบาทในพิธีกรรมโดยเฉพาะการให้ความสำคัญและค่านิยมเกี่ยวกับผู้หญิงของสังคมก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไป

จากคำบอกเล่าของยายเชื้อ หนขาว อายุ 84 ปี กล่าวว่า พิธีทรงเจ้าเดิมต้องเชิญเป็นภาษามอญมีดนตรีครบเครื่องและเล่นได้อย่างมีมนต์ขลัง และสอดคล้องสัมพันธ์กับผู้ประกอบพิธีทรงเจ้าใครได้ฟังจะมีความรู้สึกถูกกระตุ้นเข้าไปถึงขั้วของความรู้สึก ยายเชื้อได้เล่าอีกว่า พอตะโพกดีมันจะเข้าไปถึงใจ อยู่ไม่ได้ต้องออกไปร่วมพิธี และดนตรีจะเข้าไปถึงอารมณ์เพลงระหว่างคนทรงทีเดียว

ดังนั้น มนต์ขลังของพิธีทรงเจ้าแต่ก่อนนั้นศักดิ์สิทธิ์มาก แต่ปัจจุบันดนตรีไปทาง คนทรงไปทาง ทำให้ไม่สนุกไม่ขลังเหมือนก่อน ดนตรีได้กรุ่นใหม่เล่นไม่เพราะไม่เข้ากับพิธี คนที่จะเข้าใจก็ตายไปหมดแล้ว คนใหม่ก็ไม่ได้ลึกซึ้ง ก็เลยไม่สนุกเหมือนครั้งก่อน

ส่วนป้าเสริมศรีเล่าให้ฟังว่า ค่าใช้จ่ายมาก คนที่จะมาร่วมงานก็ต้องจ้างทั้งนั้น ไม่ได้เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจ งานก็ขาดชีวิตชีวา ก็ทำไปเป็นประเพณีเท่านั้น

วิธีขัญเชิญเจ้ามาร่วมนพิธีทรงเจ้า

ในพิธีทรงเจ้าจะมีการขัญเชิญเจ้าใหญ่ ซึ่งถ้าเปรียบก็เหมือนกับเวลาคนเราจัดงานจะต้องมีคนที่เป็นเจ้าภาพใหญ่ในงาน แต่เจ้าใหญ่ในที่นี้ก็คือ เจ้าใหญ่ที่เป็นเจ้าภาพของงานพิธีประจำปี เมื่อมีการขัญเชิญเจ้าใหญ่มาประทับทรงโดยใช้ร่างทรงเป็นผู้ขัญเชิญแล้ว ต่อมาเจ้าใหญ่ก็จะเชิญเจ้าทั้งหลายบนเกาะซึ่งมีมากมายเช่น

- เจ้าพ่อเกษตรแก้ว
- เจ้าพ่อกลางนอกทุ่ง
- เจ้าแม่ทับทิม
- เจ้าแม่ดอนทอง
- เจ้าพ่อกำแพงเมือง
- เจ้าพ่อซำหมัก
- เจ้าพ่อวังเมือง
- ฯลฯ

จุดประสงค์ในการขัญเชิญเจ้าใหญ่และเจ้าทั้งหลาย

จุดประสงค์ก็คือ การทำบุญประจำปี ชาวบ้านก็เลยขัญเชิญเจ้าพ่อใหญ่มาเลี้ยงอาหารประจำปี และมาสนทนากันทั้งคนและเจ้า นอกจากนี้ ยังเป็นการขอขมาที่ให้การดูแลคุ้มครองคนให้พ้นจากทุกข์โรคภัยต่างๆ ขจัดปัดเป่าสิ่งไม่ดีและขอให้คุ้มครองคนในหมู่บ้านต่อไปทุกปี อีกทั้งการทำบุญจะทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านมีความมั่นใจว่า พิธีกรรมที่กระทำจะคุ้มครองพวกเขาให้พ้นจากการกระทำของผีที่ไม่ดีได้ ผีเหล่านี้ก็คือเทวดาอารักษ์ซึ่งอาศัยอยู่ตามสถานที่ต่างๆ ตามชื่อที่ชาวบ้านเรียกขาน ซึ่งดูได้จากคำพูดในการขัญเชิญและชื่อเจ้าต่างๆ ที่เข้ามารวมนพิธีทรงเจ้า

¹ เรื่องผีพวกนี้เสฐียรโกเศศได้กล่าวไว้ในหนังสือหมวดขนบธรรมเนียมประเพณีเรื่องประเพณีเบ็ดเตล็ด (2531: 46) ว่า เป็นผีคาบเส้น เป็นผีตีฟ้าก็ไม่เชิง เป็นผีร้ายก็ไม่เชิง เป็นพวกอยู่ในอากาศซึ่งไม่เข้าเมืองฟ้าแท้ก็มี อยู่ตามป่าตามเขาก็ก็นอนถ้ำน้ำหรือบนต้นไม้ก็มี อยู่ในบ้านในเรือนในที่นั่งกลางแจ้งก็มี ผีจำพวกนี้กลางที่เราเรียกว่าเทวดา และกลางที่ก็เรียกว่า ผี เป็นจำพวกผีเทวดา ถ้าท่านสิงสถิตหรืออยู่ ณ ที่ใด และเป็นเจ้าของหรือเป็นใหญ่ ณ ที่นั้นเราก็เรียกว่า เจ้านั้นเจ้านี่ เช่น เจ้าที่ เจ้าทุ่ง เจ้าป่า เจ้าท่า เจ้าเขา เป็นต้น จัดว่าเป็นพวกเทวดาชั้นต่ำ เพราะไม่ได้อยู่บนเมืองฟ้า ถ้าท่านเป็นเจ้าของหรือเป็นใหญ่ ณ ที่ใดโดยเฉพาเราก็เรียกว่าเป็นเทวดาได้ แต่เดิมคำว่าอารักษ์แปลว่าผู้รักษาเข้าด้วย เป็นเทวดาอารักษ์หรือควมกันเป็นคำเดียวว่าเทพารักษ์ พิษชนิดที่กล่าวนี้จัดเข้าอยู่ในพวกผีธรรมชาติ

วิเคราะห์สัญลักษณ์สำคัญในพิธีญุกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า:

ความหมายและการตีความ

ดังได้กล่าวไว้ในบทข้างต้นว่าความหมายของสัญลักษณ์สำคัญ (Dominant Symbols) ของ Victor Turner (1967) ได้อธิบายคุณสมบัติของสัญลักษณ์สำคัญในพิธีกรรมว่า

1. การรวมอยู่ด้วยกันอย่างกระชับ (Condensation) คือ วัตถุ การกระทำ คำพูด หรือถ้อยคำที่นำมาประกอบตามกระบวนการขั้นตอนมาเป็นสัญลักษณ์ในพิธีกรรมที่รวมความหมายอยู่ด้วยกันอย่างกระชับ

2. ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Unification)

3. ความหมายของสัญลักษณ์แบ่งออกเป็นสองขั้ว คือ

- ขั้วอุดมคติ (Ideological Pole) หมายถึง องค์ประกอบทางจริยธรรมและระเบียบทางสังคมที่เป็นหลักสำคัญในการจัดองค์กรทางสังคมและการรวมกลุ่ม รวมถึงบรรทัดฐาน ค่านิยมที่ยึดถือกัน เป็นระบบความสัมพันธ์ในสังคมนั้น

- ขั้วความรู้สึก (Sensory Pole) คือ เนื้อหาของความหมายที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับอย่างใกล้ชิดกับรูปแบบภายนอกของสัญลักษณ์

ดังนั้น เมื่อได้ตีความหมายจากสัญลักษณ์สำคัญ คือ รูปปั้นดินเหนียว คน, สัตว์, สิ่งของ, เครื่องเล่น, ข้าวสารเสก, แพทย์งอกกล้วย, เครื่องสังเวท, กิ่งหว้า รวมทั้งพฤติกรรมการแสดงออกในการประกอบพิธี คำพูดในการเชิญเจ้าของผู้เชิญ ตลอดจนระยะเวลาในการประกอบพิธีที่ปรากฏอยู่ในบริบทของพิธีญุกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของชาวบ้านเกาะเกร็ดแล้ว กล่าวได้ว่า ในขั้วความรู้สึก (Sensory Pole) สัญลักษณ์สำคัญเหล่านั้นได้อธิบายพิธีญุกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าว่า

1. เป็นพิธีกรรมทำบุญประจำปีของหมู่บ้าน เพื่อเป็นสิริมงคลและขับไล่สิ่งชั่วร้ายไปจากหมู่บ้าน

2. เป็นพิธีกรรมที่บอกถึงบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงที่เกิดจากกฎระเบียบของสังคม

3. เป็นพิธีกรรมที่แสดงให้เห็นการผสมกลมกลืน (Assimilation)

4. เป็นพิธีกรรมที่แสดงให้เห็นการดำรงชาติพันธุ์ของชาวมอญ

ส่วนในขั้วอุดมคติ (Ideological Pole) พิธีญากลางบ้านและพิธีทรงเจ้า เมื่อมองผ่านสัญลักษณ์สำคัญสะท้อนให้เห็น

1. ระบบคิดและความเชื่อของชาวมอญเกาะเกร็ดที่แบ่งแยกบทบาทหน้าที่ของเพศหญิงและเพศชาย

2. ลักษณะของโครงสร้างในการจัดระเบียบทางสังคมของชาวมอญเกาะเกร็ด

สัญลักษณ์สำคัญในพิธีญากลางบ้านและพิธีทรงเจ้า: ขั้วความรู้สึก (Sensory Pole)

1. พิธีญากลางบ้านและพิธีทรงเจ้าเป็นพิธีกรรมทำบุญประจำปีของหมู่บ้านเพื่อเป็นสิริมงคลและขับไล่สิ่งไม่ดี ชั่วร้ายไปจากหมู่บ้าน

จากการสัมภาษณ์ป้าเสริมศรี หนขาว อายุ 58 ปี เล่าว่า "พิธีญากลางบ้านนั้นก็เหมือนกันบ้านเรา บ้านเราอยู่เราก็ต้องทำบุญบ้าน หมู่บ้านก็เหมือนกัน แต่ทำกันทุกปีเป็นประจำเพื่อให้หมู่บ้านเราอยู่เย็นเป็นสุข คนในหมู่บ้านไม่เจ็บไม่ไข้ให้ทำมาหากินขึ้น ทำกันมาตั้งแต่สมัยปู่, ย่า, ตา, ยาย"

ป้าเสริมศรียังเล่าอีกว่า "พิธีนี้ต้องทำกันในเดือนหกหรือพฤษภาคม เพราะเป็นเดือนที่ชาวบ้านถือว่าเดือนอุดมสมบูรณ์ ถ้าทำในเดือน 4 เดือน 5 คือเดือนมีนาคมหรือเมษายน มันแล้ง และจะกำหนดวันที่แน่นอนคือ วันที่ขึ้น 1 ค่ำ เดือนหก"

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่าการประกอบพิธีจะทำในช่วงสงกรานต์ เพราะพิธีนี้เป็นพิธีที่ทำปิดท้ายพิธีใหญ่คือ สงกรานต์ ทำให้ผู้วิจัยเห็นด้วยกับคำอธิบายของเสฐียรโกเศศ ในหมวด ขนบธรรมเนียมประเพณี เรื่องประเพณีเกี่ยวกับเทศกาลตรุษสารท (2532: 44-45) ว่า

"จะกล่าวถึงความ เป็นมงคล ไม่เป็นมงคลในสงกรานต์ สิ่งชั่วร้ายเป็นอัปรีภัย ภัยโร ซึ่งถือว่ามิดตัวตนเป็นผีเหมือนกัน อาจแบ่งได้เป็น 2 ชนิด ชนิดหนึ่งสำหรับขับไล่สิ่งร้ายที่เป็นลมๆ มองไม่เห็นตัว อีกชนิดมีตัวตน โดยสมมุติขึ้นว่าเป็นสิ่งชั่วร้าย ดังนั้น พิธีญากลางบ้านก็คงจะอยู่ในชนิดที่มีตัวตนดังมีรายละเอียดกล่าวว่า ชนิดที่สองคือ สมมุติให้มีตัวตน โดยสร้างเป็นรูปตุ๊กตาเสียดบาล เป็นต้น แล้วทำกระชงทำบัตร์หรือต่อเรือต่อแพ

นำเอาผีร้ายใส่ไปแล้วเอาไปลอยแพ ถ้าอยู่ตอนใกล้เกี่ยวสนมมิตหรือใส่บัตร์ เอาไปที่ที่ทางสามแพร่งหรือในป่า ลางที่ก็ใช้สัตว์ หรือยิ่งกว่านั้นก็ใช้คนซึ่งสมมติว่าเป็นตัวโรคขับไล่ให้ออกไปเสียจากหมู่บ้าน การขับไล่ผียอมทำเป็นครั้งคราว แล้วแต่จะมีเหตุเภทภัย ต่อมาก็เลื่อนมาทำเป็นพิธีประจำปี ถ้าอยู่ในประเทศรื้อนก็มักจะทำในต้นหรือปลายฤดูฝน หรือไม่ก็ทำในฤดูที่กำหนดเป็นระยะสั้นปี เพราะระยะเวลาหัวต่อเหล่านี้มักจะเกิดโรคภัยไข้เจ็บ ไม่มีความสบายเพราะเปลี่ยนฤดู จึงต้องพิธีไล่ผีล่วงหน้าหรือทำภายหลังฤดู ทั้งนี้ก็เพื่อจะได้เริ่มความเป็นอยู่ใหม่"

2. เป็นพิธีกรรมที่บอกถึงบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงที่เกิดจากกฎระเบียบของสังคม

จากการศึกษาพิธีญุกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของชาวมอญเกาะเกร็ดพบว่า ผู้หญิงจะเป็นผู้ประกอบพิธีทรงเจ้า โดยไม่มีผู้ชายเป็นร่างทรงเลย แต่ถ้าเป็นพิธีญุกกลางบ้านซึ่งเป็นพิธีทางสงฆ์ตามพุทธศาสนา ผู้ชายจึงจะมีส่วนร่วม เหตุที่เป็นเช่นนี้คงสืบเนื่องจากสังคมของชาวมอญที่เกาะเกร็ดให้ความสำคัญในการสืบเชื้อสายฝ่ายหญิง โดยที่ผู้ชายหลังจากแต่งงานแล้วต้องไปอยู่กับครอบครัวของฝ่ายหญิง จากการจัดระเบียบครอบครัวดังกล่าวจึงส่งผลต่อทำให้ให้ความสำคัญกับฝ่ายหญิง รวมไปถึงความเชื่อ ค่านิยม โลกทัศน์ และการรับรู้ที่ได้รับสืบทอดจากแม่และบรรพบุรุษฝ่ายแม่เป็นสำคัญ ดังนั้น ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีอันเป็นพื้นฐานความเชื่อดั้งเดิม จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้หญิงเข้ามามีบทบาทในการสืบทอดพิธีกรรมในส่วนของผู้ทรงเจ้า นอกจากนี้ ผู้หญิงก็ยังมีส่วนในเรื่องการเตรียมอาหารสำหรับทำบุญตอนเช้าและอาหารที่จะเลี้ยงผู้มาประกอบพิธี

เมื่อผู้วิจัยได้เข้าไปสัมภาษณ์ผู้ร่วมประกอบพิธีทั้งที่เป็นเจ้าพิธีในการัญญ์เชิญและผู้ร่วมพิธีทรงเจ้า พบว่า

1. ผู้หญิงจะเป็นคนไทยเชื้อสายมอญที่มีภูมิลำเนาตั้งเดิมที่เกาะเกร็ด
2. สามีของผู้หญิงชาวมอญเกาะเกร็ดจะเป็นผู้ชายไทยหรือจีนจากที่อื่น
3. อายุของผู้หญิงที่ทำพิธีทรงเจ้าจะอยู่ในช่วง 40-80 ปี

ที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงมีสถานภาพในฐานะเจ้าของหมู่บ้าน เจ้าของที่ทำกิน และทรัพย์สิน ประการสำคัญการอบรมเลี้ยงดูของผู้หญิงในวัยนี้มักจะถูกถ่ายทอดประเพณีและพิธีกรรมของครอบครัวและหมู่บ้านจากยายและแม่ โดยเฉพาะหน้าที่เลขหนาทที่ผู้หญิงควรจะต้องปฏิบัติ เพราะผู้หญิงรุ่นนี้ยังมีอายุที่อยู่ก่อนการมีพระราชบัญญัติการประถมศึกษาปี พ.ศ. 2464

ตัวอย่างเช่น คุณไสว กรอบบาง เป็นชาวมอญเกาะเกร็ด ได้แต่งงานกับคุณชื่นจิต กรอบบาง เป็นคนไทยภาคใต้ หรือป้าอังกฤษเป็นคนมอญ แต่มาแต่งงานกับคนไทย รวมทั้งป้าเสริมศรีที่เป็นคนมอญแต่งงานกับสามีคนไทยเช่นกัน จากตัวอย่างคู่สมรสดังกล่าวอาจสรุปได้ว่า ชุมชนชาวมอญที่เกาะเกร็ดมีการแต่งงานต่างชาติพันธุ์ของตน

3. เป็นพิธีกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม กล่าวคือ เกิดจากการแต่งงานระหว่างชนกลุ่มน้อยกับชนกลุ่มใหญ่ (intermarriage) จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าชนกลุ่มน้อยในที่นี้ก็คือชาวมอญ ส่วนชนกลุ่มใหญ่คือคนไทยที่เป็นเจ้าของประเทศและคนจีนซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย จึงทำให้มีโอกาสพบกับชาวมอญที่มีอาชีพค้าขายและทำสวน จากคู่สมรสที่กล่าวในบทที่ 4 ล้วนแสดงให้เห็นถึงการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี โจน สนสกุล กล่าวถึงการรวมผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม คือการที่สมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งรับเอาวัฒนธรรมของอีกกลุ่มหนึ่งในทุกรณ จนทำให้สูญเสียเอกลักษณ์เดิมไป มีการยอมรับการสถาปนาว่ามีฐานะในสังคมเช่นเดียวกับสมาชิกคนอื่น ๆ โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติไม่ว่ากรณิดๆ และเจ้าตัวก็มีความรู้สึกเป็นส่วนสังคมนั้นและประพฤติปฏิบัติเหมือนสมาชิกคนอื่น ๆ ของสังคมนั้น ปัจจัยที่ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ได้แก่ การย้ายถิ่น (migration) การประกอบอาชีพ (occupation) การศึกษา (education) นโยบายการผสมกลมกลืนของรัฐ (assimilation) และการแต่งงานเข้ากับสมาชิกของสังคมนั้น (intermarriage) (โจน สนสกุล, 2535: 5) สำหรับชาวมอญเกาะเกร็ดได้ใช้วิธีการแต่งงานกับคนกลุ่มใหญ่ เพื่อให้มีการยอมรับทางสถาปนา แต่มอญก็ยังคงความเป็นชาติพันธุ์มอญ

4. พิธีทรงเจ้ามอญเป็นพิธีกรรมที่กลุ่มสังคมนมอญเกาะเกร็ดยังคงรักษาเอกลักษณ์ของมอญไว้

แม้ว่าภาษามอญซึ่งชาวมอญเกาะเกร็ดรุ่นใหม่พูดไม่ได้ โดยเฉพาะคนช่วงอายุ 40 ปีลงมา แต่เอกลักษณ์ทางศาสนา พิธีกรรม และความเชื่อ ยังคงมองเห็นได้ชัดเจนอยู่ในปัจจุบัน ดังที่พบว่าพิธีทรงเจ้าของชาวมอญเกาะเกร็ดยังคงประพฤติปฏิบัติอยู่ อย่างไรก็ตาม การประกอบพิธีเริ่มลดความสำคัญลง เนื่องจากคนมอญเกาะเกร็ดรุ่นใหม่ๆ นั้นได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากชุมชนภายนอกอันเป็นสังคมนั้นๆ ทำให้ขาดความผูกพันและความเข้าใจในความเชื่อลงไปมาก จากการสัมภาษณ์นายเชื้ออายุ 86 ปีแล้วว่า "สมัยก่อนพิธีทรงเจ้าสนุกมาก ดนตรีเข้าใจพิธีได้

เป็นอย่างดี พอได้ยินดนตรีตอนนั้น เดินแทบไม่ไหวยังเดินไปร่วมพิธี ทนเสียงดนตรีเรียกร้องไม่ได้ ภายไม่ไหวแต่ใจไหว แต่ปัจจุบันดนตรีเล่นไม่รู้ เรื่องไม่สนุกเลย"

อาจกล่าวได้ว่า การศึกษาอบรมและการถ่ายทอดประเพณีพิธีกรรมดั้งเดิมของ ชวามญูเกาะเกร็ดในเรื่องการนับถือผีก็คือ ส่วนพิธีทรงเจ้าหรือเราเรียกว่าวัฒนธรรมชาวบ้าน (Little tradition) (อมรา พงศาพิชญ์, 2533: 35) ในทางตรงกันข้าม พิธีญูกลางบ้าน สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมหลัก (Great tradition) กล่าวคือ เห็นได้จากบทบาทของผู้ชาย ซึ่งมักจะอยู่น้อยกว่าครึ่ง และเป็นผู้ที่มีโอกาสได้รับวัฒนธรรมหลักและศาสนาหลักของมญูคือ พุทธศาสนา ซึ่งจะเห็นได้ว่า ศาสนาพุทธเปิดโอกาสให้ผู้ชายได้บวชเรียน ทำให้ผู้ชายต้องประพฤติ ปฏิบัติและเชื่อถือในส่วนวัฒนธรรมหลัก อีกทั้งผู้ชายได้มีโอกาสพบปะสังคมนอกหมู่บ้านมากกว่า ผู้หญิงที่มักจะอยู่ในหมู่บ้านเกือบตลอดชีวิต ผู้หญิงจึงต้องประกอบพิธีในส่วนของพิธีทรงเจ้าอันเป็น ประเพณีพิธีกรรมของหมู่บ้าน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นประเพณีพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ของตน ซึ่งเรารับรู้และเรียกกันว่าเป็น วัฒนธรรมชาวบ้านนั่นเอง

สัญลักษณ์สำคัญในพิธีญูกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า: ขั้วอุดมคติ (Ideological Pole)

ในความหมายนี้ เราสามารถตีความหมายสัญลักษณ์และเนื้อหาของพิธีญูกลางบ้านและ พิธีทรงเจ้าได้ 2 ประการคือ

1. ระบบคิดและความเชื่อของชวามญูเกาะเกร็ดจากพิธีญูกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า ที่แบ่งแยกบทบาทหน้าที่ของเพศชายและเพศหญิงอย่างชัดเจน

จากการสัมภาษณ์พบว่า ระบบคิดและความเชื่อของชวามญูเกาะเกร็ดมีทั้งความเชื่อ ในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ ความคิดที่มีพื้นฐานมาจากพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา พุทธสัพพัญญู และศาสนาพราหมณ์ ดังที่ป้าอังกฤษหรือป้าสุดจิต เจริญแอม อายุ 83 ปีเล่าให้ฟังว่า คนมญูที่นี่ย่างท่านนั้นคิดและเชื่อจากพื้นฐานดังกล่าว ป้าอังกฤษหรือป้าสุดจิตเกิดในวันที่รัชกาลที่ 6 เลียบพระนคร ปัจจุบันคนที่อยู่ในพระนครหรือกรุงเทพฯ และได้เป็นใหญ่เป็นโต เป็นผู้คนที่มาจาก ต่างจังหวัดเหมือนคนโบราณพูดว่า "ข้างเผือกมันไม่ได้อยู่ในเมืองหรือลูกเอ๋ย ข้างเผือกอยู่นป่า" ดูอย่างหลวงพ่อกที่เก่งๆ ที่อยู่ถ้ำนั้นแหละข้างเผือกแท้ๆ เช่น หลวงพ่อชา, หลวงปู่ฝั้น, หลวงปู่ฝั้น แต่ปากก็เกิดไม่ทันท่าน พระที่ท่านนับถือปัจจุบันนั้นท่านได้มรณภาพเสียแล้วคือ พระพุทธทาส หลวงปู่แหวน

นอกจากนี้ป้ายังสอนต่อว่า "อย่าให้ไกลพระ ใกล้ๆ ท่านไว้" โดยให้อ่านจากหนังสือที่ท่านเขียน ป้าอังกฤษพูดถึงพินัยกรรมท่านพุทธทาสว่า ท่านไม่ให้ทำเอิกเกริกให้เพากลางแจ้ง เพื่อให้คนได้เห็น ว่า ชีวิตมันไม่เที่ยง มันเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา หรือท่านเชื่อของโบราณในเรื่องว่า ท่านจะเดินทางไปนรกท่านพุทธทาส ซื้อตั๋วรถไฟแล้วแต่ลุกชายทักว่าอย่าไปเลย ช่วงนี้อันตรายจากพวกโจรคอมมิวนิสต์ ท่านก็เลยคิดว่า "จึงจกทักให้หยุด" นี้อีกทีจะฝันไปทำไม เป็นอะไรไปลูก เขาก็จะเสียใจว่าห้ามแล้วไม่เชื่อ หรือป้าเสริมศรี (ป้านิด) รนขาว อายุ 58 ปี กล่าวว่ "การลอมแพ รูปปั้นดินเหนียวและเครื่องเช่นต่างๆ นั้น คือการปั้นสัมภาระที่ต้องทำมาหากินบริวารที่เราต้องใช้สอยให้ไปชาติหน้า คือเป็นเสบียงเอาไว้อินชาติหน้า"

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงว่า ชววมญเภาะเกร็ดมีความคิดความเชื่อในเรื่องของบาป-บุญและชาติ-ชาติหน้า นั่นคือ "กฎแห่งการเวียนว่ายตายเกิด" ซึ่งเป็นปรัชญาหลักของความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ รวมทั้งกฎแห่งกรรม

ความเชื่อในศาสนาพุทธมีจุดแรกเริ่มเดียวกันคือ การรับเอาศาสนาพราหมณ์มาทั้งนี้เพราะศาสนาพุทธเกิดขึ้นในประเทศอินเดีย ซึ่งมีความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์เกิดขึ้นก่อนแล้ว เมื่อมีการเผยแพรศาสนาพุทธจากประเทศอินเดียในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชเข้ามาแถบเอเชียอาคเนย์ ในแถบนี้เดิมมีความเชื่อในการนับถือผีอยู่ก่อนแล้ว จึงเกิดการรวมความเชื่อในศาสนาพุทธและความเชื่อที่มีอยู่เดิมในท้องถิ่นแต่ละแห่ง (อมรา พงศาพิชญ์, 2533: 47)

ส่วนพุทธธรรมในสังคมชววมญเภาะเกร็ดมีรากฐานจากความเชื่อในเรื่องพรก, สวรรค์, โลกมนุษย์, การเวียนว่ายตายเกิด, กรรมดีกรรมชั่วของแต่ละบุคคล และการให้ชีวิตกับสิ่งแวดล้อมในมิติของพื้นที่ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดจริยธรรมในการปฏิบัติว่า คนที่ทำดีจะได้รับผลดีตอบแทนคือได้ขึ้นสวรรค์ ทำชั่วยก็จะตกนรก และความทุกข์หรือความทุกข์ก็เกิดจากกรรมของแต่ละคน ซึ่งอาจรวมไปถึงกรรมเก่าที่ส่งผลมาถึงชาตินี้และชาติหน้าด้วย

จากความเชื่อดังกล่าว ในสังคมชววมญเภาะเกร็ดได้ส่งผลให้เกิดการสะท้อนความคิดความเชื่อในรูปของพิธีกรรม ซึ่งรวมเอาความเชื่อเรื่องศาสนาพุทธ ผี และพราหมณ์ไว้ด้วยกัน ดังที่พบว่าพิธีทางพุทธศาสนาจะปรากฏในพิธีบุญกลางบ้านและการนับถือผีจะเห็นได้ชัดเจนในพิธีทรงเจ้า

นอกจากพิธีศูนย์กลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของชาวมอญเกาะเกร็ด จะสะท้อนให้เห็นระบบคิดและความเชื่อแล้ว ยังแสดงให้เห็นกฎเกณฑ์ทางจริยธรรมด้วย การดำเนินชีวิตประจำวันคือการปฏิบัติอยู่ในชีวิตจริง บางครั้งก็ทำให้เกิดปัญหาในการอยู่ร่วมกันในสังคม ดังนั้น เพื่อให้สังคมเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและให้คนในสังคมประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีที่สังคมคาดหวังให้ดำเนินไป ก็จะต้องสร้างกฎเกณฑ์ทางจริยธรรมเพื่อให้นักสืบและฝ้งรากล้วยลึกลงไปถึงจิตสำนึกจน เกิดเป็นความเชื่อความศรัทธา นั่นก็คือการให้ชีวิตแก่สิ่งแวดล้อม เช่น เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าทุ่ง เจ้าท่า ผีसाงเทวดา นรก-สวรรค์ บาป-บุญ กรรมดี-กรรมชั่ว ชาตินี้-ชาติหน้า เป็นต้น

โดยที่ความต้องการของมนุษย์ทุกคนอยากจะมีความสุข พบแต่สิ่งที่ดีงดงาม ทั้งในชาตินี้และชาติหน้าจึงจำเป็นต้องประกอบกรรมดี ซึ่งกรรมดีในที่นี้ก็จะเป็นสิ่งที่ดีสังคมกำหนดขึ้น และคาดหวังให้มนุษย์ทุกคนปฏิบัติทั้งต่อหน้าและลับหลัง โดยเชื่อว่าทุกแห่งที่มนุษย์อยู่จะมีผีเป็นตัวควบคุมความคิดและการปฏิบัติ และผีเหล่านี้ก็สามารถลงโทษผู้ที่ประพฤติผิดนอกสู่นอกทางหรือไม่ถูกใจได้ นอกจากนี้ กฎเกณฑ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างเพศหญิงและเพศชายในเรื่องของอำนาจความเป็นใหญ่ นั้น ทำให้บทบาทและของผู้หญิงทั้งในชีวิตจริงและอุดมคติไม่สูงเท่ากับผู้ชาย เช่น ในเรื่องของคุณสุข สวรรค์ ความเป็นใหญ่ ในขณะที่เรื่องของคุณทุกข์หรือนรก ทุกคนจะมีโอกาสเท่าเทียมกัน

เมื่อความคิดกับการปฏิบัติแบ่งออกเป็น 2 ขั้ว คือ ขั้วอุดมคติ (Ideological Pole) และขั้วความรู้สึก (Sensory Pole) การตีความหมายจากสัญลักษณ์ในพิธีศูนย์กลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของชาวมอญเกาะเกร็ดภายใต้คุณสมบัติของสัญลักษณ์ข้อ 3 ของ Victor Turner (1967) ในเรื่องขั้วอุดมคติ (Ideological Pole) กับขั้วความรู้สึก (Sensory Pole) จึงสามารถจำแนกออกมาได้ดังนี้

ขั้วอุดมคติ (Ideological Pole)		ขั้วความรู้สึก (Sensory Pole)
	:	:
	:	:
ความดี-ความชั่ว	<----->	การประพฤติปฏิบัติของคนในสังคม
ผี	<----->	ทำให้เกิดคุณหรือโทษกับคนได้
แพนด้า	<----->	ตุ๊กตานิรันดร์เหนียว
เสบียง	<----->	เครื่องเซ่น
ปัดรังควาน	<----->	ข้าวสารเสก, น้ำมันต์
ทางไปสู่ภพภูมิ	<----->	แม่น้ำ
สื่อกลางพิธี	<----->	คนฮ้อย, เขียวเจ้า, คนทรง
แสดงความกตัญญูตเวที	<----->	ถาดเครื่องสังเวท
ให้ความคุ้มครองสบายใจ	<----->	พิธีผูกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า
ปลอดภัย มั่นคง		

จากรายละเอียดของ 2 ขั้วสามารถอธิบายได้ดังนี้ ขั้วอุดมคติคือ ความคิดของชาวมอญเกาะเกร็ดที่เกิดขึ้นภายใต้สิ่งแวดล้อมของชาวมอญ ทำให้เขานำเอาสิ่งที่มีอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีความหมายใกล้เคียงและมีความสัมพันธ์กับความคิดมาประกอบให้มีความหมายรวมอยู่ในรูปของสัญลักษณ์คือ ขั้วความรู้สึก ดังนั้น สัญลักษณ์ในพิธีผูกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าจึงมีความหมายสัมพันธ์ใกล้ชิดกับความคิดและความเป็นจริง

การทำพิธีผูกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าที่ชาวมอญเกาะเกร็ดเชื่อกันว่า เป็นสื่อติดต่อระหว่างโลกมนุษย์กับโลกที่เป็นอยู่ของพวกผี เทวดา เทพต่างๆ ในภพภูมิต่างๆ ดังได้กล่าวแล้วว่า ในโลกอุดมคตินี้เองจะเป็นผู้ดลบันดาลก่อให้เกิดความดี ความไม่ดี ความสุข และความทุกข์ อันเป็นผลมาจากการประพฤติปฏิบัติตนของมนุษย์ โดยนัยนี้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องพุทธ พราหมณ์ และผีผสมกันอยู่ กล่าวคือ ความเชื่อเรื่องผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ เช่น แบ่งแยกกรรมดีกรรมชั่วหรือบาป-บุญนี้ไปสอดคล้องกับความเชื่อทางพุทธศาสนาในปรัชญาคำสอนในเรื่อง "กรรม" คือการกระทำ ดีสที่ เป็นข้อห้าม และธรรมคือข้อควรปฏิบัติ ถ้ากระทำในข้อห้ามและไม่ปฏิบัติใน

ข้อควรปฏิบัติจะเป็นกรรมชั่วคือบาป ตรงกันข้ามถ้าทำในข้อควรปฏิบัติก็จะเป็นกรรมดีคือบุญนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ จึงนำไปสู่การเกิดข้อบัญญัติในการปฏิบัติตนในสังคมว่า ทำอย่างไรจึงจะเป็นความดีและได้บุญกุศล เพื่อจะได้บรรลุสิ่งที่มนุษย์ปรารถนาคือความสุข และเมื่อตายไปแล้วจะไปสู่ที่สุขสบาย คือสวรรค์ อันเป็นจุดมุ่งหมายของชาวมอญเกาะเกร็ดเช่นกัน

2. พิธีศูนย์กลางบ้านและพิธีทรงเจ้าสยที่อื่นให้เห็นโครงสร้างและการจัดระเบียบทางสังคมของชาวมอญเกาะเกร็ด (Social Structure)

ในเรื่องนี้ผู้ศึกษาจะเห็นความสำคัญที่ว่า สัญลักษณ์สำคัญ (Dominant Symbols) ทั้งที่เป็นวัตถุ การกระทำ และคำพูดที่ใช้อยู่ในบริบทของพิธีกรรม ซึ่งพิธีศูนย์กลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของชาวมอญเกาะเกร็ดโดยรวมนั้น เมื่อโยงความสัมพันธ์กับลักษณะโครงสร้างและระเบียบทางสังคมของชาวมอญเกาะเกร็ดแล้ว เราจะเห็นว่าระบบคิดและสถาบันนี้ปรากฏอยู่ในพิธีศูนย์กลางบ้าน และพิธีทรงเจ้า กล่าวคือ

1. สังคมของชาวมอญเกาะเกร็ดจะมีการแบ่งแยกบทบาทและหน้าที่ทางเพศด้วยบรรทัดฐานทางสังคมที่ค่อนข้างแน่นอน ดังปรากฏในสัญลักษณ์สำคัญว่าพฤติกรรมการแสดงออกต่างๆ ในส่วนของพิธีทรงเจ้าจะเป็นหน้าที่หรือบทบาทของผู้หญิง ผู้ชายไม่ได้เข้ามาร่วมบทบาทสำคัญในส่วนนี้

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้น ชาวมอญเกาะเกร็ดมีกระบวนการอบรมทางสังคม (Socialization Process) ที่แบ่งแยกบทบาทหน้าที่ทางเพศ หรือความเป็นหญิง-ชายในเรื่อง การเลี้ยงดูลูก การเป็นแม่บ้านดูแลเรื่องอาหารการกิน หรือการเจ็บไข้ได้ป่วยของคนในครอบครัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ผู้หญิงต้องเรียนรู้และปรนนิบัติต่อบุคคลในครอบครัว

2. สัญลักษณ์สำคัญของพิธีศูนย์กลางบ้านและพิธีทรงเจ้าโดยรวมสยที่อื่นให้เห็นถึงภาพทางโครงสร้างและการจัดระเบียบที่สำคัญในสังคมของชาวมอญเกาะเกร็ด คือการสืบมรดก และการอยู่อาศัยกับครอบครัวฝ่ายผู้หญิง ดังนั้น หลังจากที่แต่งงานแล้ว ฝ่ายสามีต้องไปอยู่ที่บ้านของฝ่ายภรรยา และที่ดินหรือที่ส่วนที่เป็นมรดกก็มักจะเป็นของผู้หญิง นอกจากนี้ การเรียกอุปการณ์ เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพที่มักจะมีขึ้นต้นด้วย "แม่" เช่น แม่เตาไฟ, แม่หน้า, แม่ย่านาง ยังแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้หญิงในระบอบโครงสร้างที่เป็นระเบียบของสังคมเช่นกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้สืบทอดมรดกต่างๆ เช่น ที่สวน บ้านเรือน และที่
ทำกินต่างๆ แม้จะได้มีการแบ่งให้ลูกทุกคนแล้ว แต่ความเป็นจริงผู้หญิงที่อยู่ที่บ้านมักจะได้ครอบครอง
เป็นเจ้าของทรัพย์สินเหล่านั้น ลักษณะการอยู่อาศัยภายหลังการแต่งงานและการสืบทอดดังกล่าว
ของฝ่ายหญิงทำให้ฝ่ายชายที่เป็น ชายสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมของตนภายใต้
โครงสร้างและการจัดองค์กรของฝ่ายหญิง

ความสัมพันธ์ของเหตุผลดังกล่าวคือ แม้ว่าผู้หญิงจะเป็นเจ้าของทรัพย์สินมรดก
แต่บทบาทสำคัญของผู้ชายในการ เป็นผู้เฝ้าครอบครัวและผู้นำของชุมชน เช่น การเป็นกำนัน,
ผู้ใหญ่บ้าน, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ผู้นำในพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เป็นต้น จะมีมากกว่าผู้หญิงที่เป็นผู้นำ
ในเรื่องของความเชื่อดั้งเดิมของหมู่บ้านและบรรพบุรุษเดิม ซึ่งได้ถูกถ่ายทอดไว้ให้เพศหญิงสานต่อ
ที่เป็น เช่นนี้ก็เพราะเพศหญิงมักจะอยู่ในหมู่บ้านเกือบตลอด จึงทำให้ต้องรับผิดชอบในการอบรมเลี้ยงดู
และสืบทอดพิธีกรรม ดังจะเห็นได้ว่า ผู้หญิงจะมีบทบาทในส่วนพิธีกรรมกลางบ้าน และบทบาทสำคัญ
ในการประกอบพิธีทรงเจ้า ส่วนเหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือ การที่เพศชายแม้ว่าเมื่อแต่งงานแล้ว
ต้องเข้ามาอยู่กับฝ่ายภรรยา แต่ก็ถือได้ว่าเป็นบุคคลต่างชาติพันธุ์ต่างหมู่บ้าน รวมทั้งยังได้รับอิทธิพล
ทางวัฒนธรรมจากภายนอก เช่น จากการบวชเรียนหรือเป็นทหาร ซึ่งเปิดโอกาสให้เพศชายติดต่อกับ
ภายนอกได้มากกว่าที่จะได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมดั้งเดิมของหมู่บ้านซึ่งเป็นของฝ่ายภรรยา

มิติเรื่องเวลา พื้นที่ และตัวบุคคลในพิธีกรรมกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของชาวมอญเกาะเกร็ด

มนุษย์ในแต่ละที่จะให้ความหมายและความสำคัญในเรื่องของเวลา พื้นที่ และตัวบุคคล
แตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม การที่มนุษย์จะจัดวางหรือกระทำสิ่งใดที่ใด
เขาต้องเข้าใจความหมายและความสัมพันธ์ที่มีต่อเขา ในแต่ละเรื่องเขาจะรู้ว่าควรจะต้องจัดการ
กับสิ่งที่ต้องการกระทำอย่างไร เช่น พิธีกรรมกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าชาวมอญเกาะเกร็ด เข้าใจว่า
สิ่งที่ดีและไม่ดีต่างๆ เช่น ทำมาหากินไม่ได้ผล เกิดอาการเจ็บป่วย เป็นการกระทำที่เกิดจากผี
ไม่ว่าจะเป็นผีหรือเจ้าองค์ใดก็ตาม การปฏิบัติต่อการเกิดสิ่งที่ไม่ดีและทำให้เกิดแต่สิ่งที่ดีในรูปของ
พิธีกรรมกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าจึงเป็นที่พิชิตป้องกันและปัดรังควาน ทำให้เกิดความสุขความเจริญ
ไม่ให้เกิดมารบกวน

โดยที่มิติเวลาเป็นเรื่องของอดีตและการหมุนเวียนของโลก ส่วนมิติของพื้นที่ไม่เกี่ยวกับ
ธรรมชาติ หากแต่เป็นประสบการณ์หรือความเข้าใจของมนุษย์ จึงทำให้การใช้พื้นที่บนโลกซึ่งมีส่วน

สัมพันธ์กับพื้นที่ของจักรวาล ในทางกลับกันความเชื่อเรื่องจักรวาลก็สะท้อนให้เห็นมิติของพื้นที่ ส่วนในเรื่องมิติของจะตัวบุคคลให้ความสำคัญกับการแบ่งเพศ รวมทั้งสภาวะร่างกายในเรื่องการเจ็บป่วยหรือตายซึ่งในแต่ละสังคมจะเข้าใจแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพิธีญุกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า ทำให้เรามองเห็นการให้ความสำคัญในเรื่องของมิติพื้นที่ ดังที่จะกล่าวต่อไป

มิติของพื้นที่ในความคิดของชาวมอญเกาะเกร็ดที่มีพิธีญุกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้า

พื้นที่ในความคิดของชาวมอญเกาะเกร็ดไม่เป็นพื้นที่เดียวกันตลอด แต่จะแบ่งออกเป็นส่วน โดยมีเขตแบ่งที่ชัดเจน อีกทั้งแต่ละส่วนก็มีลักษณะและคุณสมบัติพิเศษแตกต่างกันไป นอกจากนี้ในแต่ละพื้นที่ยังนำหลักปฏิบัติหรือกฎระเบียบที่มนุษย์หรือชาวมอญใช้ปฏิบัติในชีวิตจริงในโลกมนุษย์ไปใช้ในพื้นที่อีกแห่งในอุดมคติหรือความคิดในพื้นที่นั้นไม่ได้

ดังนั้น ในแต่ละพื้นที่จึงมีกฎระเบียบในการประพฤติปฏิบัติไม่เหมือนกัน เมื่อชาวบ้านต้องเข้าไปยังพื้นที่นั้นๆ ก็จะต้องปฏิบัติตามกฎนั้น มิฉะนั้นอาจก่อให้เกิดสิ่งไม่ดีหรือเคราะห์ร้ายเป็นบาป เป็นกรรมติดตัว และได้รับความทุกข์ทรมาน มีโรคร้ายไข้เจ็บ และอาจถึงแก่ชีวิตได้ นอกจากนี้ ความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ก็อาจจะแสดงความแตกต่างด้วย "ผี" แต่ละตัวหรือเจ้าแต่ละองค์ที่เป็นผู้คอยรักษากฎระเบียบของพื้นที่เพื่อให้นักหรือชาวบ้านปฏิบัติตามจริยธรรมนั้นๆ ดังที่พบในกรณีของชาวมอญซึ่งหากไม่เชื่อหรือไม่ปฏิบัติตามพิธีญุกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าก็อาจจะเกิดโทษแก่ตนเอง

กล่าวกันว่า มนุษย์ไม่สามารถข้ามไปยังพื้นที่บางแห่งในขณะนี้ที่เป็นมนุษย์ เช่น สวรรค์หรือนรกได้ หรือพื้นที่ในโลกของชาวบ้านที่แบ่งพื้นที่เป็นโลกอีกแห่งหนึ่ง เช่น เขตป่า บริเวณโบสถ์ เขตอภัยทานในวัด การเข้าสู่พื้นที่เหล่านั้นบางแห่งต้องผ่านพิธีกรรมจึงจะทำให้มนุษย์เข้าไปได้ เช่น การัญเชิญเจ้าใหญ่ของเกาะเกร็ดให้มาร่วมในพิธี ผู้ัญเชิญต้องเปลี่ยนตัวเองก่อน โดยการเปลี่ยนเครื่องแต่งกาย เพื่อจะได้เข้าไปในพื้นที่อีกแห่งได้โดยเฉพาพื้นที่ในการประกอบพิธีกรรม

จากการศึกษาพิธีญุกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าพบว่า ขอบเขตในการประกอบพิธีกรรมเหล่านี้ได้ถูกกำหนดไว้ชัดเจนและแยกออกจากพื้นที่ทั่วไป โดยการนำสายสิญจน์ล้อมรอบบริเวณพิธี เพื่อเป็นการแสดงอาณาเขตของพื้นที่ และเพื่อให้นักหรือชาวบ้านที่ล้อมด้วยสายสิญจน์นี้เป็นบริเวณที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้ไม่สามารถล่วงล้ำหรือเข้ามาในบริเวณดังกล่าวได้ เช่นเดียวกับในพิธีญุกกลางบ้านผู้ญุกจะเข้าไป

หนึ่งบนอาสนะของพระสงฆ์ไม่ได้ เว้นแต่ผู้ชายเท่านั้น นอกจากนี้ระดับสูงต่ำของพื้นที่ในพิธีก็ไม่เท่ากัน เช่น ในพิธีญุกกลางบ้านพระสงฆ์ต้องนั่งในที่สูงกว่าชาวบ้านคือบนเสื่อที่ปูไว้บนพื้นดินในการประกอบพิธี

ส่วนการแต่งกายในการประกอบพิธีของชาวมอญก็แตกต่างจากการแต่งกายในชีวิตประจำวัน รวมไปถึงการแต่งกายไปสถานที่ต่างๆ ในแต่ละพื้นที่ชาวบ้านด้วย เช่น การแต่งกายไปทำบุญจะแตกต่างจากการแต่งกายไปตลาดในตัวอำเภอปากเกร็ด หรือหากไปเยี่ยมญาติก็ต้องแต่งกายให้เหมาะสมกับสถานที่ หรือในพิธีทรงเจ้า เมื่อถึงเวลาทรง ร่างทรงก็จำเป็นต้องเปลี่ยนเครื่องแต่งกายเช่นกัน กล่าวโดยสรุป การแต่งกายของชาวมอญที่นิกยัดเอาสถานที่ คือพื้นที่ที่จะไปเป็นหลักในการกำหนดเครื่องแต่งกาย

นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้กล่าวถึงการเข้าสู่พื้นที่อื่น ๆ ว่า จะต้องเปลี่ยนตัวเองไปตามกฎของพื้นที่นั้น ทั้งนี้การเปลี่ยนอาจทำได้ 4 ลักษณะคือ

1. เปลี่ยนรูปโฉม นับตั้งแต่การแต่งกายเมื่อจะเข้าสู่พื้นที่อื่น ทั้งในแนวระนาบและแนวตั้ง กล่าวคือ แนวระนาบ เช่น การเข้าไปในบริเวณที่เป็นเขตศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้นว่า ป่า หรือเขตเจ้าประจำเมือง ส่วนแนวตั้ง เช่น สวรรค์ นรก และปรภพต่างๆ ในกรณีที่จะเข้าสู่พื้นที่ซึ่งแตกต่างจากพื้นที่ปกติมากๆ เช่น สวรรค์ ก็จะต้องเปลี่ยนตัวเองมากกว่าการแต่งกายคือต้องตายจนกลายเป็นวิญญาณไปแล้ว เป็นต้น
2. เปลี่ยนพฤติกรรม อันเป็นผลให้มีบุคลิกภาพที่แตกต่างออกไป เช่น สำรวม ระวัง รักษา มารยาทบ้าง หรือได้มณแก่กล้าพอจะท่องเที่ยวไปยังภพอื่นๆ หรือสำเร็จมรรคผล จนก้าวเข้าสู่พื้นที่ตามลำดับของพระอริยบุคคล เป็นต้น
3. เปลี่ยนตัวเองโดยอาศัยพิธีกรรม เช่น การเซ่นสังเวยก่อนไปัญเชิญเจ้าพ่อเจ้าป่า หรือพิธีบวงสรวงเพื่อให้สามารถเข้าถึงพื้นที่ซึ่งมาราวาสาไปไม่ถึง พิธีปลุกเสกให้อยู่ยงคงกะพัน ก็ดูเป็นการเตรียมตัวเข้าสู่พื้นที่พิเศษเช่นกัน
4. เปลี่ยนตัวเองโดยอาศัยอิทธิฤทธิ์ คติเกี่ยวกับพื้นที่นั้นเป็นเรื่องสำคัญเพราะพื้นฐานของโลกทรรศน์ของคนในวัฒนธรรมนั้นๆ คนไทยมองทั้งพื้นที่และเวลาเป็นส่วนๆ ไม่สืบเนื่องกัน จะทำอะไรจึงทำให้ "ถูกกาลเทศะ" (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2534: 190-191)

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์สัญลักษณ์สำคัญในพิธีญูกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของชาวมอญ ตำบลเกาะเกร็ด โดยอาศัยกรอบแนวคิดทางมานุษยวิทยาของ Victor Turner (1967) พร้อมทั้งแนวทางการศึกษาระบบคิดชาวบ้านของ Charles F. Keyes (1991) พบว่า คุณสมบัติของสัญลักษณ์สำคัญไม่ได้จำกัดเฉพาะพฤติกรรมของผู้ร่วมประกอบพิธีเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการกระทำและคำพูดที่ใช้พิธีกรรมด้วย สัญลักษณ์สำคัญที่ปรากฏในพิธีและใช้แทนชีวิตคนสัตว์ที่มีอยู่จริงและผู้ศึกษาให้ความสนใจคือ 1) รูปตุ๊กตาปั้นดินเหนียว คน, สัตว์, สิ่งของ 2) แพหยวกกล้วย 3) เครื่องเซ่น (เสบียง) 4) ข้าวสารเสก 5) ถาดเครื่องสังเวย 6) กิ่งหว้า 7) คำพูดอัญเชิญเจ้าพ่อจากการตีความหมายสัญลักษณ์สำคัญดังกล่าวโดยใช้แนวทางการศึกษาระบบคิดพื้นบ้านของ Charles F. Keyes ในหัวข้อเรื่องวิทยาศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnoscience) หรือ Cognitive Anthropology ซึ่งเน้นการจำแนกแยกประเภทสัญลักษณ์สำคัญตามคุณลักษณะพบว่า ความคิดนั้นมีส่วนสัมพันธ์และสอดคล้องกับสภาพธรรมชาติดั้งเดิมของหมู่บ้านในตำบลเกาะเกร็ด และจากสภาพแวดล้อมดังกล่าว ทำให้พิธีญูกกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าเกิดจากระบบคิดของชาวบ้านที่เชื่อว่า เป็นการทำบุญประจำปีเพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่หมู่บ้านและการลอบแพหยวกกล้วยโดยใส่สิ่งของต่างๆ ก็เพื่อแทนตัวให้เจ้าชีวิตและนำไปเป็นเสบียงพร้อมบริวารของตนในชาติหน้า

การตีความหมายสัญลักษณ์สำคัญในชีวิตความรู้สึก (Sensory Pole) ของพิธีนี้ตีความหมายได้ว่า เป็นพิธีทำบุญและสะเดาะเคราะห์ ชะโลมสิ่งไม่ดี แสดงความกตัญญูต่อเจ้าที่เจ้าทาง เจ้าพ่อต่างๆ โดยเลี้ยงอาหารด้วยถาดสังเวย และสนุกสนานกัน เพราะตลอดปีที่ผ่านมาได้คุ้มครองดูแลหมู่บ้านให้ปลอดภัย มีความสุข ไม่มีสิ่งไม่ดีมารบกวน ทำให้ชาวบ้านเกิดความสบายใจ มั่นใจที่จะประกอบอาชีพและดำเนินชีวิตต่อไป นอกจากนี้ ยังสะท้อนให้เห็นบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงที่เกิดจากกฎระเบียบของสังคม การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม รวมทั้งการธำรงชาติพันธุ์ของชาวมอญเกาะเกร็ดโดยผ่านพิธีกรรมและความเชื่อของตน

ส่วนในชั่วอุดมคติ (Ideological Pole) พิธีนี้สะท้อนให้เห็นระบบคิดและความเชื่อของชาวมอญเกาะเกร็ด รวมไปถึงบรรทัดฐานการแบ่งแยกบทบาทหน้าที่ของเพศหญิงและชายในการประกอบพิธีกรรม ความหมายของสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงโลกทัศน์และความเชื่อที่ประกอบด้วยพุทธศาสนา ลัทธิพราหมณ์ ความเชื่อเรื่องผี (Animism) ตลอดจนสะท้อนให้เห็นโครงสร้างและการจัดระเบียบทางสังคมของชาวมอญเกาะเกร็ด

สังคมชาวมอญที่ตำบลเกาะเกร็ด แม้ว่าผู้ชายจะมีบทบาทเป็นผู้นำอย่างเป็นทางการ แต่การที่โครงสร้างของสังคมหมู่บ้านให้ความสำคัญกับการสืบเชื้อสายทางฝ่ายหญิง โดยเฉพาะฝ่ายชายจะต้องย้ายเข้ามาอยู่กับครอบครัวของฝ่ายหญิงหลังแต่งงาน ผู้หญิงจึงเป็นเจ้าของหมู่บ้านตัวจริง นับตั้งแต่ที่ทำมาหากินและการรับสินทอในการประกอบพิธีกรรมดั้งเดิมของหมู่บ้าน นอกจากนี้การที่พุทธศาสนามีบทบาทที่เด่นชัดกว่าความเชื่อดั้งเดิมและทำให้บทบาทของเพศหญิงต่ำลง แต่ในความเป็นจริงผู้หญิงก็ยังมามีบทบาทในพิธีกรรมความเชื่อเดิมในเรื่องการนับถือผี และในทางพุทธศาสนา ผู้หญิงก็ยังคงมีบทบาทในการ เป็นผู้อยู่เบื้องหลังส่งเสริมทั้งชีวิตความรู้สึกละชั่วอุดมคติ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

การศาสนา, กรม. กระทรวงศึกษาธิการ. ประวัติวัดหัวราชอาณาจักร เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2525.

การศาสนา, กรม. กระทรวงศึกษาธิการ. ประวัติวัดหัวราชอาณาจักร เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2525.

คนดง (นามแฝง). สารพัดสารพันพันธุ์. ดิฉัน 326 (กันยายน 2533): 344-345.

โชน สนสกุล. การอ้างชาติพันธุ์และการผสมกลมกลืนของชาวมอญ: กรณีศึกษาชุมชนมอญบางชั้นหมาก จังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

ดรุณี แก้วม่วง. การศึกษาเอกลักษณ์สำคัญบางประการของชาวมอญในอำเภอปากเกร็ด. ใน ณรงค์ พ่วงพิศ และพลศักดิ์ จิระโกศิริ (บรรณาธิการ), สังคมไทยใน 200 ปี. หน้า 435-454. กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. พื้นที่ในคดีไทย. ศิลปวัฒนธรรม 13, 2 (ธันวาคม 2534): 180-192.

ปราณี วงษ์เทศ. ผู้หญิงสยามบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงร่องรอยจากพิธีกรรมความเชื่อ. ศิลปวัฒนธรรม 11, 5 (มีนาคม 2533): 108-118.

วาสนา อรุณกิจ. พิธีกรรมและโครงสร้างทางสังคมของลาวโซ่ง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

- ศิริลักษณ์ สุภากุล. การพ้องพื้กับการจัดระเบียบสังคม: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดลำปาง.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาการจัดการ มหาวิทยาลัย, 2531.
- อนมานราชชน, พระยา. ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน. โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). กรุงเทพฯ-
มหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2531.
- _____. ศาสนาเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2531.
- _____. หมวดชนบทธรรมเนียมประเพณี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว,
2532.
- _____. หมวดศาสนา-ความเชื่อ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2531.
- สุรียา สมุดคุ้ดี และพัฒนา กิติอาษา. สัญลักษณ์สำคัญในบุญบั้งไฟอีสาน: การวิเคราะห์และ
ตีความหมายทางมานุษยวิทยา. ห้องปฏิบัติการทางมานุษยวิทยาของอีสาน ภาควิชา
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
2533.
- เสาวภา เชาว์ศิลป์. การศึกษาพิธีบุญหลังบ้าน : กรณีศึกษาหมู่บ้านกระเดื่องจังหวัดพระนคร-
ศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาการจัดการ มหาวิทยาลัย, 2535.
- วิมลศรี ลิ้มธนากุล. เครื่องปั้นดินเผาสกุลช่างมอญเกาะเกร็ด. วารสารเมืองโบราณ
18, 3-4 (กรกฎาคม- ธันวาคม 2535): 30-42.
- อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

อัมพร สุกันธมิช. Cognitive Anthropology: แนวทางหนึ่งของการศึกษาทางมานุษยวิทยา.
วารสารสังคมศาสตร์-มนุษยศาสตร์. 7, 1 (มิถุนายน-ตุลาคม 2520) : 54-63.

ภาษาอังกฤษ

Evan-Pritchard, Edward E. Theories of Primitive Religion. Oxford:
Clarendon Press, 1965.

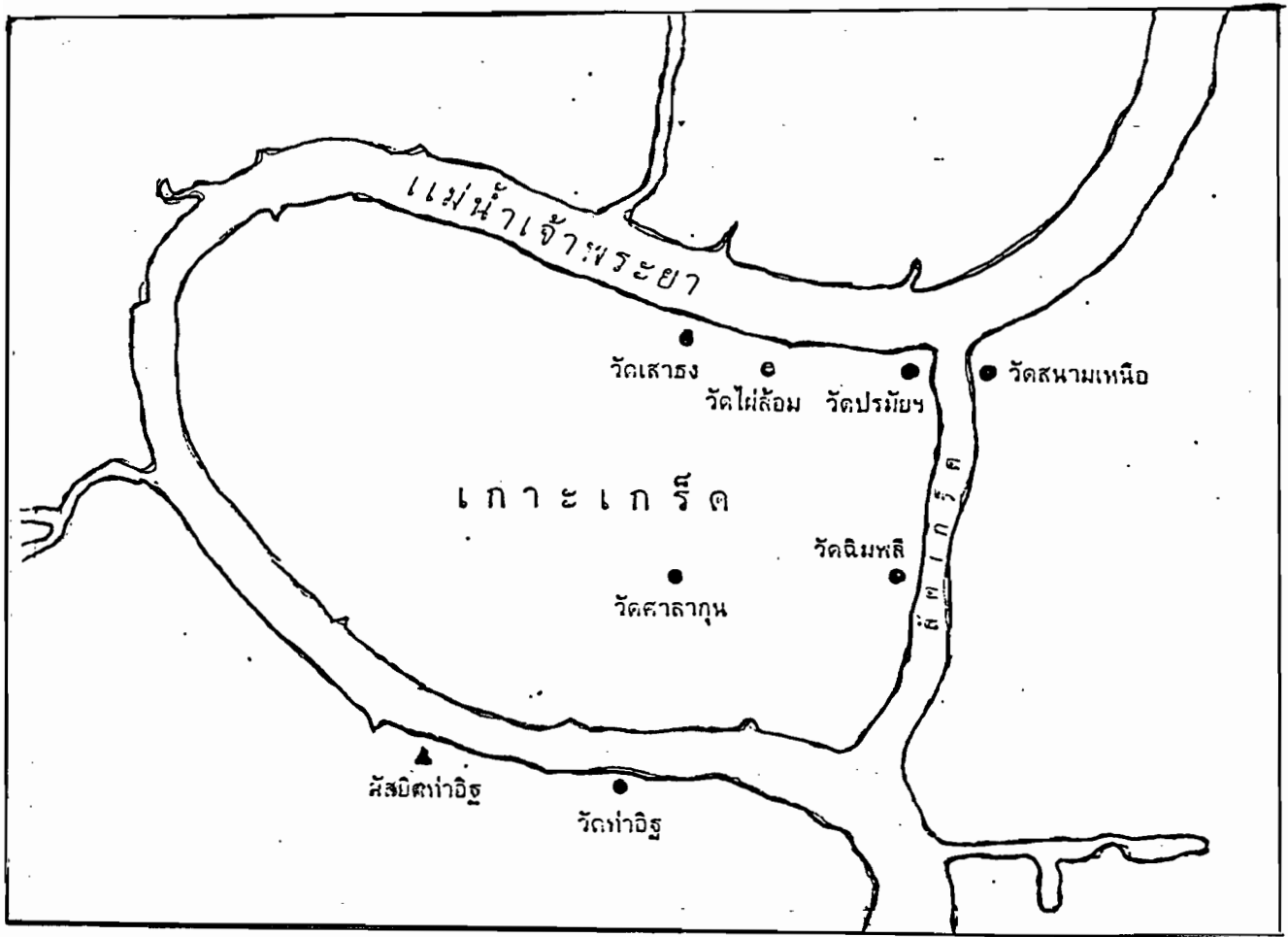
Foster, Brain L. Ethnicity and Economy: The Case of the Mons in
Thailand. Unpublished Doctoral Dissertation, The University
of Michigan, 1972.

Keyes, Charles F. Approaches to the study of Indigenous Knowledge
Systems. Paper prepared for a Seminar on "The Study of
Indigenous Knowledge System" sponsored by the Thailand
Regional Research Institute Network, Chiangmai, 6-7 April
1991.

Turner, Victor. The Forest of Symbols: Aspects of Ndembu Ritual.
Ithaca: Cornell University Press, 1967.

ภาคผนวก

แผนที่ 5 แผนที่แสดงที่ตั้งของวัดบนเกาะเกร็ด

วัดปรมย์ยิกาวาส

วัดปรมย์ยิกาวาส เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่เลขที่ 51 ตำบล
เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

อาณาเขตที่ตั้งวัด ทิศเหนือติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศใต้ติดกับตำบลเกาะเกร็ด หมู่ที่ 1
ทิศตะวันออกติดกับแม่น้ำลัดเกร็ด ทิศตะวันตกติดกับตำบลบ้านเกาะเกร็ด หมู่ที่ 7

บริเวณที่ตั้งวัดเป็นที่ราบ ไม่ลุ่มไม่ดอนนัก ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำลัดเกร็ด
มองเห็นเห็นแต่ไกล

วัดปรมย์ยิกาวาส เป็นวัดโบราณไม่ปรากฏว่าผู้ใดสร้าง เรียกกันว่า "วัดปากอ่าว"
เมื่อ พ.ศ. 2417 ในสมัยคุณวงศ์ (สน) เป็นเจ้าอาวาสนั้น พระเจ้าบรมมหารัชมังคลาจารย์ กรมสมเด็จพระ
พุทธสาครรัตนราชประยูร ได้ทรงปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่

ครั้น พ.ศ. 2418 การก่อสร้างเสนาสนะต่างๆ เสร็จเรียบร้อยแล้ว พระบาทสมเด็จพระ
จุฬาลงกรณ์เกล้าฯ ได้เสด็จพร้อมด้วยพระเจ้าบรมมหารัชมังคลาจารย์ กรมพระยาเดโช
เสนาสนะแต่พระสงฆ์ และพระราชอุทิศถวายหมู่กุฏิเป็นสังฆิกาวาส แล้วโปรดให้เปลี่ยนนามวัดใหม่ว่า
"วัดปรมย์ยิกาวาส"

วัดปรมย์ยิกาวาส ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2427
กำหนดเขตกว้าง 15 วา ยาว 22 วา

วัดปรมย์ยิกาวาสหรือวัดปากอ่าวเดิมกล่าวกันว่า ชวรามัญที่ได้อพยพมาสมัยพระเจ้า
ตากสินมหาราชระหว่างพ.ศ. 2310-2325 ตั้งบ้านเรือนที่เกาะเกร็ดได้สร้างขึ้น พระสุเมธาจารย์
(แก้ว) เป็นเจ้าอาวาส ซึ่งได้สร้างพระพุทธรูปไสยาสน์ และพระกรอบวิหารคด 46 องค์ มีเจ้าอาวาส
ต่อมาคือ

1. พระสมุห์น้อย
2. พระครูอดุลโม
3. พระไตรสรณัม
4. พระคุณวงศ์ (สน)

จนถึงปี พ. ศ. 2417 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงทอดผ้าพระกฐิน ณ พระอารามรามัญ แขวงเมืองนนทบุรี ได้ทรงทอดผ้าพระกฐิน ณ วัดปากอ่าว เป็นวัดที่ 3 ซึ่งขณะนั้นมีพระสงฆ์อยู่ 9 รูป พระคุณวงศ์ (สน) พระราชาคณะฝ่ายรามัญเป็นประธานพระองค์ได้ทรงเห็นอาคารเสนาสนะต่างๆ ปักหมักพังทรมลงมาก ทรงมีพระราชดำริจะสถาปนาขึ้นใหม่ให้สวยงาม และได้ทรงอนุสรณ์ถึงพระเจ้าบรมมหารัชมังคลาธิเบศร กรมสมเด็จพระสุรดารัตนราชประยูร ซึ่งได้อภิบาลพระองค์มาตั้งแต่องค์พระเยาว์ได้รับสั่งอยู่เนืองๆ ว่า "ถ้าทรงพระเจริญแล้ว ขอให้ช่วยให้ได้สร้างอารามสักอารามหนึ่ง"

เมื่อพระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นภูมิฐานวัดปากอ่าวนี้เป็นที่งดงาม จึงทรงกำหนดพระราชกฤษฎีกาจะปฏิสังขรณ์ ได้ทรงปฏิญาณต่อพระคุณวงศ์ผู้เป็นเจ้าของวาสนาให้ทราบพระราชประสงค์ในวันนั้น

ครั้นเสด็จขึ้นไปประทับ ณ พระราชวังบางปะอิน ได้ทรงนำพระราชดำรินั้นกราบทูลพระเจ้าบรมมหารัชมังคลาธิเบศร กรมสมเด็จพระสุรดารัตนราชประยูร ท่านก็ทรงปิติปราโมทย์ด้วยที่จะได้บำเพ็ญกุศล ซึ่งได้ทรงตั้งพระหนุกไ้วแต่เดิม จึงทรงรับจะปฏิสังขรณ์วัดปากอ่าว

สำหรับปูชนียวัตถุ ถาวรวัตถุและอาคารเสนาสนะต่างๆ มี

พระบรมสารีริกธาตุเจดีย์ พระเจดีย์รามัญ ฐานกว้าง 5 วา 3 ศอก สูง 6 วา 2 ศอก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ โปรดให้สร้างเมื่อพ. ศ. 2421 ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุเมื่อ พ. ศ. 2427

พระเจดีย์ย่างกุ้ง ตั้งอยู่ที่แ่งลัดเกร็ด เป็นเจดีย์เก่าแก่ ฐานกว้าง 4 วา 1 ศอก สูง 4 วา

พระพุทธรูปไสยาสน์ ขนาด 9.50 เมตร พระสุเมธจารย์ (เก้า) สร้างประมาณ พ. ศ. 2325

พระพุทธรูปหินอ่อนขาว 2 องค์ องค์ใหญ่หน้าตักกว้าง 1 ศอก 18 นิ้ว องค์เล็กหน้าตัก 1 ศอก 6 นิ้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ พระราชทาน องค์ใหญ่ประดิษฐานหน้าพระวิหารด้านเหนือ องค์เล็กประดิษฐานในซุ้มพระบรมสารีริกธาตุเจดีย์

พระนันทมุนี พุทธศาสนิกชน (อ่อน) เจ้าคนหม่อมหลวงกรุงเทพฯ สร้างไว้สำหรับเมืองนนทบุรี พระยาราชสงครามนำมาประดิษฐานไว้ด้านใต้ของพระวิหาร

พระพุทธรูปที่ระเบียงวิหารคด 46 องค์

พระอุโบสถ มุขลด 1 ชั้น มีระเบียงและกำแพงแก้วเขตสีมา มีรั้วเหล็กกันโดยรอบ

สร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. 2421

พระวิหารมขหน้าหลังลด 1 ชั้น มีวิหารคดโดยรอบ

ศาลาการเปรียญ ทรงแบบรามัญ

กุฏิสงฆ์ เป็นตึกก่ออิฐถือปูน

วัดฉิมพลี

วัดฉิมพลี ตั้งอยู่เลขที่ 132 บ้านโอง่าง หมู่ที่ 1 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 15 ไร่ 1 งาน 30 ตารางวา อาณาเขต ทิศเหนือยาว 3 เส้น ติดต่อกับสหภาพข้ามคลองเข้าหมู่บ้าน ทิศใต้ยาว 5 เส้นเศษ ติดต่อกับที่ดินของเอกชน ทิศตะวันออกยาว 5 เส้น ติดต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศตะวันตกยาว 5 เส้น ติดต่อกับที่ดินของเอกชน ที่ธรณีสงฆ์จำนวน 2 แปลงเนื้อที่ 11 ไร่ 70 ตารางวา

พื้นที่ตั้งวัด เป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา แวดล้อมด้วยสวนผลไม้ ภายในวัด ประกอบด้วยอาคารเสนาสนะต่างๆ ดังนี้ อุโบสถกว้าง 6 เมตร ยาว 14 เมตร กุฏิสงฆ์ ศาลาการเปรียญ หอสวดมนต์ สำหรับปฐนียวัดถุมิพระประธานสมัยสุโขทัย และเจดีย์ทรงมณฑป

วัดฉิมพลี เดิมมีนามว่า "วัดป่าฝ้าย" สร้างขึ้นโดยชาวมอญ ต่อมาประมาณ พ.ศ. 2375 ได้มีชาวจีนคือ เจ้าสัวฉิม ภรรยาคนไทยชื่อ "พา" และภรรยาชาวจีนชื่อ "หลี่" ได้บูรณะก่อสร้างขึ้นใหม่ ทำให่วัดเจริญเป็นหลักฐานมั่นคง แล้วได้ขนานนามใหม่ว่า "วัดฉิมพลี" สัญลักษณ์ที่เป็นวัดของชาวจีนสร้างก็คือ มีตุ๊กตาจีนอยู่ด้านหน้าอุโบสถ 2 ตัว และมีเจดีย์ทรงมณฑปเป็นสัญลักษณ์ของชาวมอญอีกเช่นกัน วัดนี้สันนิษฐานว่าได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. 2375 พร้อมกับการบูรณะวัดขึ้นมาใหม่ตนเอง

วัดไผ่ล้อม

วัดไผ่ล้อม ตั้งอยู่เลขที่ 1 บ้านโง้งอ่าง หมู่ที่ 6 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 7 ไร่ อาณาเขตทิศเหนือยาว 120 เมตร ติดต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยาและถนนสาธารณะ ทิศใต้ยาว 73.50 เมตร ติดต่อกับที่เอกชน มีคลอง เป็นแนวเขตตลอด ทิศตะวันออกติดต่อกับที่เอกชนที่มีคูเป็นเขต ทิศตะวันตกยาว 139 เมตร ติดต่อกับที่ดินของเอกชนมีคูและถนนเป็นเขตตลอด ที่กรรมสิทธิ์จำนวน 1 แปลง เนื้อที่ 3 งาน

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบลุ่มแวดล้อมไปด้วยคูคลอง ภายในวัดประกอบด้วยอาคารเสนาสนะ ต่างๆ ดังนี้ อุโบสถกว้าง 7 เมตร ยาว 20 เมตร ลักษณะทรงไทยมีช่อฟ้าใบระกา หางหงส์ หน้าบัน ชุ่มประตูดุ หน้าต่างมีศิลปะเป็นลวดลาย บุรณพ.ศ. 2523 กุฏิสงฆ์เป็นอาคารไม้และคอนกรีต เสริมเหล็ก หอสวดมนต์ ศาลาการเปรียญ ศาลา ทาน้ำ หอระฆัง ปูชนียวัตถุพระประธานหน้าตัก กว้าง 85 เซนติเมตร สูง 1.20 เมตร ปางมารวิชัย เจดีย์หน้าอุโบสถ 2 องค์

วัดไผ่ล้อมสร้างขึ้นเป็นวัดแรกของตำบลเกาะเกร็ด สongร้อยกว่าปี ประมาณ พ.ศ. 2313 ผู้สร้างเป็นใครไม่ทราบแน่ ทราบแต่เพียงว่า ชาวมอญร่วมกันสร้าง ต่อมาในปี พ.ศ. 2318 พระยาเจ่งตัน ดระกุลคชเสนีย์ เป็นผู้นำชาวมอญอพยพมาในสมัยนั้น ได้มาเห็นอุโบสถซึ่งสร้าง ยังไม่แล้วเสร็จ จึงร่วมกันสร้างให้สมบูรณ์ และครั้งกระนั้นไม่มีการขอพระราชทานวิสุงคามสีมา ครั้นต่อมาอำแดงแดงได้มาทำการบูรณะอุโบสถ เสร็จแล้วขอพระราชทานวิสุงคามสีมา ได้รับ พระราชทานเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2446 เขตวิสุงคามสีมากว้าง 9 วา ยาว 16 วา 1 ศอก

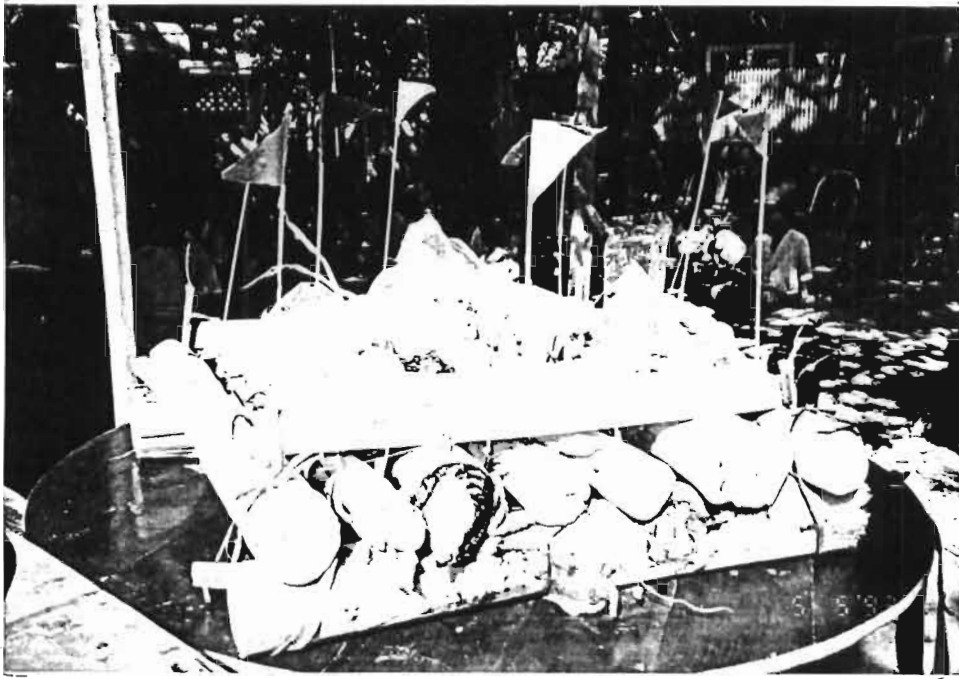

วัดเสาชิงช้า

วัดเสาชิงช้า ตั้งอยู่เลขที่ 36 บ้านอ้อมเกร็ด หมู่ที่ 6 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 11 ไร่ 1 งาน 36 ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือยาว 3 เส้น 19 วา 3 ศอก ติดต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศใต้ยาว 3 เส้น 2 ศอก ติดต่อกับสวนและนา ทิศตะวันออกยาว 3 เส้น 3 วา ติดต่อกับหมู่บ้านโอบอ่าง ทิศตะวันตกยาว 3 เส้น 1 วา 2 ศอก ติดต่อกับหมู่บ้านอ้อมเกร็ด ที่ธรณีสงฆ์จำนวน 2 แปลง เนื้อที่ 1 ไร่ 3 งาน 88 ตารางวา

พื้นที่ตั้งวัด เป็นที่ราบลุ่มตั้งอยู่บนเกาะเกร็ดริมฝั่งน้ำเจ้าพระยา การคมนาคมทางน้ำสะดวก หน้าวัดอยู่ทางด้านทิศเหนือ ภายในวัดมีอาคารเสนาสนะต่างๆ ดังนี้ อุโบสถกว้าง 10 เมตร ยาว 26 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2317 ลักษณะทรงไทยเดิมมีพระโล่ด้านหน้าและด้านหลัง เสาพระโล่หน้าและหลังอุโบสถก่อด้วยอิฐฉาบปูนมีประตู 4 ช่อง ต่อมาได้บูรณะใหม่ในปี พ.ศ. 2465 และปี พ.ศ. 2515 ปัจจุบันจึงมีลักษณะเป็นทรงไทย 3 ลด หอสวดมนต์ทรงไทยมีช่อฟ้าใบระกา หางหงส์ กุฏิสงฆ์ส่วนมากเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กทรงไทยโบราณและเป็นอาคารไม้ ศาลาการเปรียญไม้ทั้งหลังยกพื้นสูง 2 เมตร ปูชนียวัตถุมีพระประธานในอุโบสถ 1 องค์ ขนาดหน้าตักกว้าง 5 ศอก 1 คืบ สูง 6 ศอกเศษ ปางมารวิชัย ลงรักปิดทอง เจดีย์ 1 องค์ เป็นเจดีย์ 9 ยอด ทรงอุษณา อยู่ทางทิศใต้ด้านหลังอุโบสถ

วัดเสาชิงช้าสร้างเมื่อ พ.ศ. 2313 ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาบนเกาะเกร็ด ระหว่างหมู่บ้านโอบอ่างและบ้านอ้อมเกร็ด ในสมัยท่านเจ้าคุณพระอุตรมุนีท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดนี้ได้เล่าเอาไว้ว่า วัดนี้เป็นวัดของราษฎรสร้างขึ้นและมีพระภิกษุสามเณรทำนุบำรุงเป็นจำนวนมาก ในกาลนั้นบริเวณวัดมีต้นหมากขึ้นเต็มบริเวณวัดนี้จึงเรียกกันว่า "วัดสวนหมาก" สันนิษฐานว่าคงสร้างในสมัยชาวมอญอพยพมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารครั้งแรก ครั้นต่อมาถึงปลายรัชกาลที่ 4 มีเจ้าจอมมารดาอำภาในรัชกาลที่ 2 และกรมหมื่นกุณฑล กรมขุนวรจักร ได้สร้างและปฏิสังขรณ์ให้ถาวรยิ่งขึ้น ท่านเจ้าจอมมารดาอำภาเห็นต้นหมากไม่ค่อยมีเสียแล้ว จึงได้เปลี่ยนนามวัดใหม่ว่า "วัดเสาชิงช้า" ให้เป็นมงคลนามตราบนามทุกวันนี้ วัดเสาชิงช้าได้พระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. 2319 และได้ประกอบพิธีผูกพัทธสีมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2323

ภาพที่ 1 แพยววกกล้วยในพิธีบุญกลางบ้านของชาวมอญเกาะเกร็ด

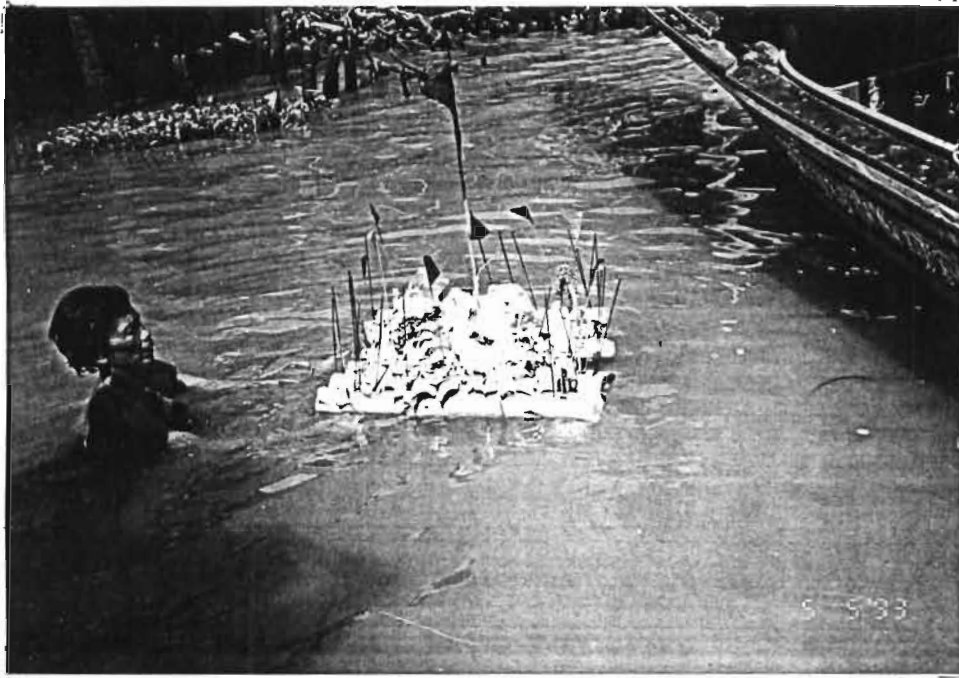
ภาพที่ 2 ข้าวของที่ใช้ในการประกอบพิธีโดยนำไปวางบนแพยววกกล้วย

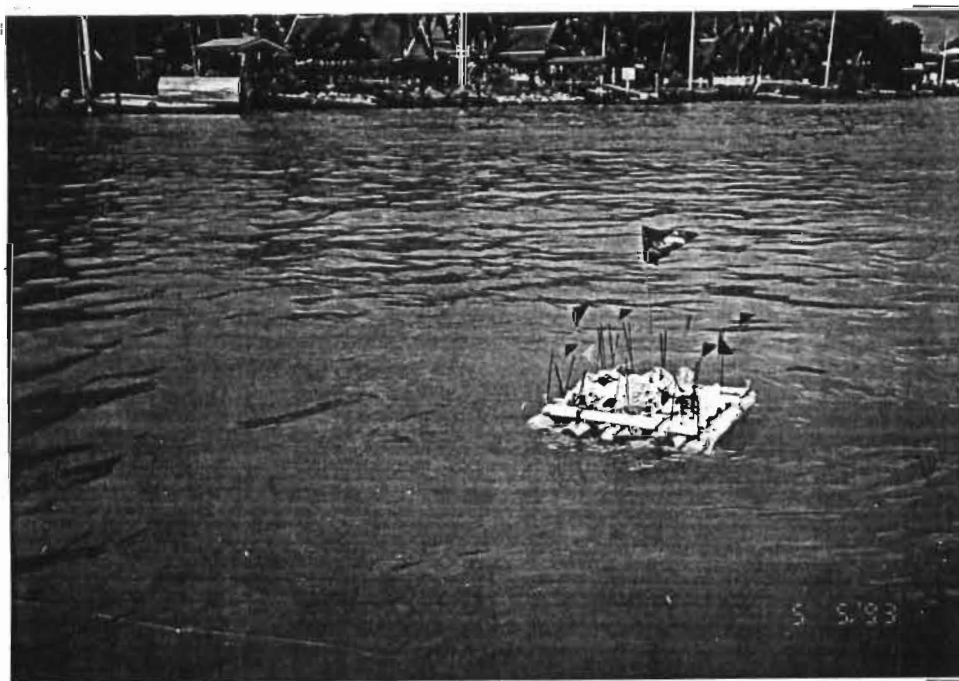
ภาพที่ 3 ชาวบ้านทำพิธีก่อนจมน้ำแพไปลอยที่แม่น้ำหน้าหมู่บ้าน

ภาพที่ 4 ชาวบ้านกำลังช่วยกันนำแพยวักกล้วยไปลอยที่แม่น้ำ

ภาพที่ 5 แพห้วยกกล้วยในพิธีบุญกลางบ้านถูกนำไปลอยที่แม่น้ำ

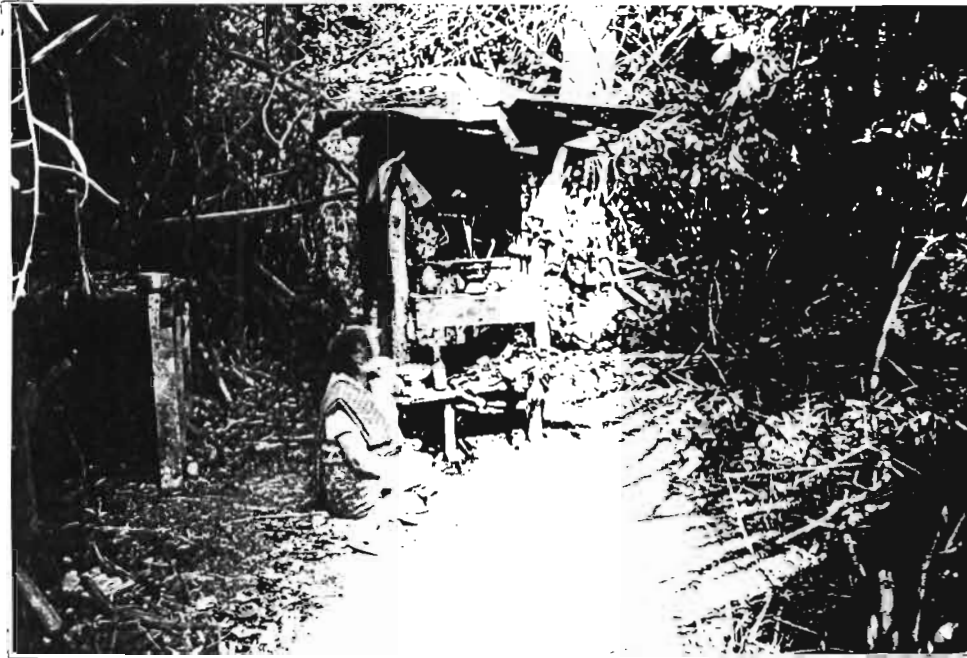
ภาพที่ 6 แพห้วยกกล้วยขณะลอยในแม่น้ำตามความเชื่อของชาวบ้านว่ามันสามารถจะนำของบนแพนี้ไปสู่ภพภูมิหน้าได้

ภาพที่ 7 ถาดสังเวจเจ้าต่าง ๆ บนเกาะเกร็ดในส่วนของพิธีทรงเจ้า

ภาพที่ 8 ถาดสังเวจมากมายของแต่ละครัวเรือนบนเกาะเกร็ดที่นำมาร่วมพิธีทรงเจ้า

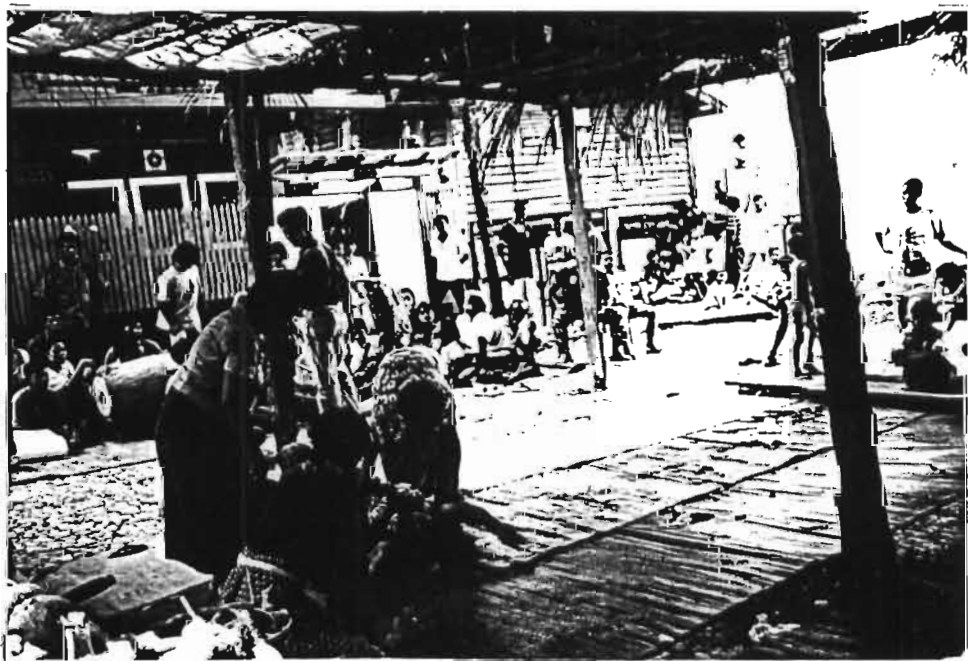
ภาพที่ 9 เจ้าพิธีซึ่งเป็นหญิงอาวุโสของหมู่บ้านกำลังทำพิธีด้วยเชิญเจ้าใหญ่ของเกาะไปยัง
ปะรำประกอบพิธี

ภาพที่ 10 เมื่อเจ้าพิธีมาถึงปะรำประกอบพิธีก็จะอยู่ในร่างที่ถูกประທံတၢ်တၢ်တၢ်ของเจ้าใหญ่
ซึ่งจะมีการร่ำต่อหน้าเครื่องสังเวย

ภาพที่ 11 ดนตรีมอญที่ใช้ในการประกอบพิธีทรงเจ้า

ภาพที่ 12 อาคารของช่างทรงเมื่อเจ้าเข้าประทับร่าง

ภาพที่ 13 เมื่อต้องการให้เจ้าเข้าร้านหรือออกจากร้าน ก็นำกิ่งหวามาเควียง

ภาพที่ 14 เมื่อเจ้าออกจากร้านทรงจะมีอาการหมดสติล้มลง

ประวัติผู้เขียน

นางเสาวภา (วรรณการโสภณ) ชาวศิลป์ เกิดวันเสาร์ที่ 2 มีนาคม 2500 ที่จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษา สาขาสังคมศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พิษณุโลกในปีการศึกษา 2522 และมาध्यมศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปีการศึกษา
2534 ปัจจุบันรับราชการตำแหน่งอาจารย์ 1 ระดับ 4 ช่วยราชการโรงเรียนวัดผาสุกมณีจักร
สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี